

ΣΠΥΡΙΔΟΥΛΑ ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΥΠΡΙΟΥ
ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ
ΚΑΙ
ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΠΕΡΙΕΧΟΝΤΑΙ

Ακαδημαϊκά Προσόντα και Εκπαίδευση	- 1 -
Διδακτική Εμπειρία και Προσόντα	- 3 -
Ερευνητική Εμπειρία και ενδιαφέροντα	- 5 -
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ	- 7 -
Διατριβές.....	- 7 -
Βιβλία και επιμέλεια Συλλογικών Τόμων	- 7 -
Πρωτότυπο Διδακτικό Υλικό για την Τριτοβάθμια (εξ αποστάσεως) Εκπαίδευση.....	- 8 -
Δημοσιεύσεις σε Αναγνωρισμένα Διεθνή Επιστημονικά Περιοδικά με Κριτές	- 8 -
Δημοσιεύσεις σε Διεθνή Επιστημονικά Βιβλία, Συλλογικούς τόμους και Πρακτικά Διεθνών Συνεδρίων με Κριτές.....	- 9 -
Δημοσιεύσεις σε Ελληνικά Περιοδικά και Συλλογικούς Τόμους με Κριτές	- 10 -
Λήμματα στη Μεγάλη Ορθόδοξη Χριστιανική Εγκυκλοπαίδεια,	- 15 -
Εισηγήσεις σε Διεθνή και Ελληνικά Επιστημονικά Συνέδρια με Κριτές	- 15 -
Εισηγήσεις σε Επιστημονικές Συναντήσεις και επιμορφωτικές ημερίδες	- 19 -
Συμμετοχή σε Συνέδρια και Ημερίδες Επιμόρφωσης.....	- 20 -
Μέλος ελληνικών και διεθνών επιστημονικών εταιριών και συλλόγων	- 21 -
Υποτροφίες και Διακρίσεις	- 22 -
Ξένες Γλώσσες.....	- 22 -
Λοιπές Κοινωνικές και Ακαδημαϊκές Δραστηριότητες	- 22 -
Ερευνητικά ενδιαφέροντα.....	- 23 -
Αναλυτικό Υπόμνημα Δημοσιεύσεων.....	- 24 -
Διδακτική Εμπειρία Αναλυτικά.....	- 110 -
Επίβλεψη διπλωματικών εργασιών: τίτλοι εργασιών που έχουν δημοσιευθεί στην ιστοσελίδα του Ε.Α.Π.	- 112 -
Βιβλιοκρισίες και ετεροαναφορές	- 119 -

Σεπτέμβριος 2025

Σ Π Υ Ρ Ι Δ Ο Υ Λ Α Α Θ Α Ν Α Σ Ο Π Ο Υ Λ Ο Υ - Κ Υ Π Ρ Ι Ο Υ

ΛΕΚΤΟΡΙΣΣΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΦΕΚ Γ' 3379/15-09-2025 ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ:
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

E-MAIL : sathanasopouloukypriou@uoc.gr

Ημερομηνία γέννησης: 09-03-1973

Τόπος γέννησης: Αθήνα

Ακαδημαϊκά Προσόντα και Εκπαίδευση

1999–2002

**2002 Διδακτορικό (Ph.D.) Θεολογία, Λογοτεχνικές και Κριτικές Θεωρίες,
Πολιτισμός**

Department of Religions and Theology, University of Manchester (U.K.)
Τμήμα Θρησκειών και Θεολογίας, Παν/μιο Μάντσεστερ, Ηνωμένο Βασίλειο

Τίτλος διδακτορικής διατριβής:

Samuel Beckett's 'Trilogy' and the Soul's Ascent to God: Reading a Literary Work as a Sacrament of Communion with God.

Επόπτης καθηγητής: Prof. Graham Ward (Manchester Univ.) σήμερα Regius Professor of Divinity at the University of Oxford

Επιτροπή αξιολόγησης: Prof. David Law (Manchester Univ.) Prof. Andrew Louth (Durham Univ.)

1999-2002 Υπότροφος του Ι.Κ.Υ. (Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών) 1999-2002.

1997–1998

**1998 Μεταπτυχιακό Δίπλωμα (M.A.) Φιλοσοφία Θρησκείας, Λογοτεχνία και
Θεολογία**

Department of Religions and Theology, University of Manchester (U.K.)

Τίτλος διπλωματικής εργασίας:

The Problem of God and the Metaphysical Quest in Samuel Beckett with Special Reference to his Trilogy and his Play 'Waiting for Godot.'

Επόπτης καθηγητής: Prof. Graham Ward (Manchester Univ.) σήμερα Regius Professor of Divinity at the University of Oxford

2012–2015

Μεταπτυχιακό δίπλωμα με διάκριση (MSc) Master of Science with distinction in Integrative Counselling and Psychotherapy (στη συνθετική συμβουλευτική και ψυχοθεραπεία)

The University of Derby UK and the Mediterranean College Athens

Τίτλος διπλωματικής εργασίας:

The impact on therapists when working with LGBT clients in Greece

Ποιοτική Έρευνα (Ερμηνευτική)

1995–1997

Διετείς Μεταπτυχιακές Σπουδές στη Συστηματική Θεολογία (Βαθμός 8.5/10)
Τμήμα Θεολογίας, Θεολογική Σχολή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

1990–1995

1995 Πτυχίο Θεολογίας (BA) (Βαθμός: Λίαν Καλώς)

Τμήμα Θεολογίας, Θεολογική Σχολή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

1987–1990

1990 Απολυτήριο Λυκείου (Βαθμός: Άριστα) Κλασικό Λύκειο Αρσάκειου Ψυχικού

Συνεχής Επαγγελματική Επιμόρφωση (CPD)

2021-2022 «Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση και Ψυχολογία της Νεανικής Σχέσης»
Επιμόρφωση 450 ωρών στο Πάντειο Πανεπιστήμιο

2021-2022 Foundation Course in Group Analysis στο Institute of Group Analysis
(Oxford-Online) Πιστοποιητικό Ολοκλήρωσης του ετήσιου βασικού κύκλου εκπαίδευσης στην Ομαδική Ανάλυση από το Βρετανικό Ινστιτούτο Ανάλυσης.

Διδακτική Εμπειρία και Προσόντα

ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ:
DEPARTMENT OF RELIGIONS AND THEOLOGY, UNIVERSITY OF
MANCHESTER

- 2002 – 2003 **Εντεταλμένη Λεκτόρισα**
Συνδιδασκαλία, οργάνωση του μαθήματος και του εκπαιδευτικού υλικού και αξιολόγηση των εργασιών των φοιτητών του προπτυχιακού μαθήματος του δεύτερου έτους **‘Religion, Culture and Gender’**.
Επιστημονική Συνεργάτρια για συνδιδασκαλία και αξιολόγηση των εργασιών των φοιτητών του προπτυχιακού μαθήματος του πρώτου έτους **‘Introduction to Christian Anthropology’**.

ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

- 2004 – 2005 **Επιστημονική Συνεργάτρια**: Διδασκαλία στο μάθημα «Φύλο και Παιδεία» του Προπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών για θέματα Φύλου και Ισότητας του Πανεπιστημίου Αθηνών (Τμήμα Θεολογίας, Θεολογική Σχολή)
- 2006 – 2020 **Μέλος ΣΕΠ** Συνεργαζόμενο Εκπαιδευτικό Προσωπικό Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου (ΕΑΠ)
Διδασκαλία ανοιχτή και **εξ αποστάσεως** στη θεματική ενότητα **ΟΡΘ 61 «Η Ορθοδοξία ως πολιτισμικό επίτευγμα και τα προβλήματα του σύγχρονου ανθρώπου»** στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών «Σπουδές στην Ορθόδοξη Θεολογία».
- Άριστη Αξιολόγηση διδακτικού έργου** (μέσος όρος σταθερά πάνω από 4,5 στα 5) από φοιτητές/τριες και συντονιστή (παρέχεται σχετική βεβαίωση)
- 2008 – 2020 Επιβλέπουσα καθηγήτρια** διπλωματικών εργασιών στο ΕΑΠ στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα «Σπουδές στην Ορθόδοξη Θεολογία». **Μέλος επιτροπών αξιολόγησης μεταπτυχιακών διπλωματικών εργασιών.**
- 2013 – 2014 **Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Διδασκαλία** μέσω ηλεκτρονικής μάθησης και **ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού και φακέλου μαθήματος** με θέμα «Θρησκεία-Λογοτεχνία και Εκπαίδευση».
- 2015 **Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Αναπληρώτρια Επιστημονικά Υπεύθυνη του Προγράμματος** «Θρησκεία-Λογοτεχνία-Ερμηνευτική και Εκπαίδευση». **Διδασκαλία** μέσω ηλεκτρονικής μάθησης και **ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού και φακέλου μαθήματος** με θέμα «Θρησκεία-Λογοτεχνία και Εκπαίδευση».

2020 – 2021 Διδάσκουσα στο Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδας στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα Οικουμενικής Θεολογίας το μάθημα Φεμινιστικής Ερμηνευτικής.

Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στην Ελλάδα: Σχολή Μωραΐτη, Αθήνα

2003 Δεκ.- 12/9/2024 **Καθηγήτρια Θεολόγος**

Διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο. Εποπτεία Projects με θέμα τη Βιοηθική.

Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στην Αγγλία: General Teaching Council for England

2002 **Qualified Teacher Status (QTS)**, Reference Number: RP 02 03030

Πιστοποιητικό επάρκειας για τη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών στην Αγγλία και εγγεγραμμένη στα μητρώα των εν ενεργεία εκπαιδευτικών της Μέσης Εκπαίδευσης της Αγγλίας. Εμπειρία του αναλυτικού προγράμματος σπουδών της Αγγλίας και διδασκαλία για ένα έτος (2002-2003) σε διάφορα πολυπολιτισμικά σχολεία ως αναπληρώτρια καθηγήτρια μερικής απασχόλησης.

Training and Development, The University of Manchester

2002 Πιστοποιητικό παρακολούθησης επιμορφωτικού σεμιναρίου για τη διδακτική στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Συμβουλευτική και Ψυχοθεραπεία Εφήβων και Ενηλίκων
2016- 2025 Σεπτ. Ιδιωτική πρακτική

Συνθετική Ψυχοθεραπεύτρια εφήβων και ενηλίκων (BACP),
Ιδιωτική δομή, Κέντρο Συμβουλευτικής Υποστήριξης Mind's
Mirror, Μωραΐτη 11, Ν. Ψυχικό 115 25

2022- σήμερα Ιδιωτική πρακτική

Συνθετική Ψυχοθεραπεύτρια εφήβων και ενηλίκων (BACP), Person
First Κέντρο Ψυχοθεραπείας, Συμβουλευτικής και Εκπαίδευσης,
Αθήνα.

Ερευνητική Εμπειρία και ενδιαφέροντα

Οργάνωση συνεδρίων, επιμελήτρια επιστημονικών εκδόσεων, κριτική αναγνώστρια επιστημονικών περιοδικών, συμμετοχή σε ερευνητικά προγράμματα, εξειδίκευση και ερευνητικά ενδιαφέροντα.

Οργάνωση Συνεδρίων

Συντονίστρια διεθνούς επιστημονικής ημερίδας στον τομέα Θεολογίας και Φιλοσοφίας Θρησκείας:

Human Agency and Christianity, International Symposium, Goulandris-Horn Foundation, Athens 4th June 2004.

Το συνέδριο υπήρξε μέρος της δράσης του συλλόγου «Ιανός» στο οποίο και η Σπυριδούλα Αθανασοπούλου-Κυπρίου είναι αντιπρόεδρος και χρηματοδοτήθηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού. Στόχος τους ήταν ο διάλογος φιλοσοφικής και θεολογικής σκέψης σχετικά με το θέμα της ανθρώπινης εμπρόθετης δράσης. Το συνέδριο είχε ελεύθερη είσοδο και κατά τη διάρκεια υπήρχε και έκθεση αγιογραφίας.

Μέλος της οργανωτικής επιτροπής τριών επιστημονικών ημερίδων

A. *Η Αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου*, Σχολή Μωραΐτη, Ψυχικό, 20 Μαρτίου 2004.

B. *Έθνος, Ορθοδοξία και Ιδεολογία*, Σχολή Μωραΐτη, Ψυχικό, 7 Σεπτεμβρίου 2005.

Γ. *Να κοιτάς με άλλα μάτια, να βλέπεις διαφορετικά: Έμφυλες προσεγγίσεις στην εκπαίδευση*, Σχολή Μωραΐτη, Ψυχικό, 7 Σεπτεμβρίου, 2010.

Μέλος της επιστημονικής και της οργανωτικής επιτροπής της ημερίδας του μεταπτυχιακού προγράμματος του ΕΑΠ «Σπουδές στην Ορθόδοξη Θεολογία» με τίτλο «Όψεις της σχέσης θεολογίας και λογοτεχνίας», 12 Μαρτίου 2016, Αθήνα.

Επιμελήτρια επιστημονικών εκδόσεων

2000 – 2003 Επιστημονική συνεργάτρια για την εκδοτική επιμέλεια του επιστημονικού περιοδικού *Literature and Theology: An International Journal of Religion, Theory and Culture*. Oxford University Press.

Κριτική αναγνώστρια επιστημονικών περιοδικών (reviewer)

Κριτική αναγνώστρια επιστημονικών εργασιών στα διεθνή περιοδικά

Literature and Theology, Oxford University Press

Journal for the Academic Study of Religion, Equinox Publishing

Συμμετοχή σε ερευνητικά προγράμματα στο χώρο της εκπαίδευσης

2005-2006 Μέλος ερευνητικής ομάδας για την ανάπτυξη, το σχεδιασμό και την υλοποίηση συστήματος αυτο-αξιολόγησης μιας εκπαιδευτικής μονάδας.

Μέλος ερευνητικής ομάδας για την ένταξη θεμάτων κοινωνικής αγωγής (εκπαίδευση για την ειρήνη και την ισότητα) στο μάθημα των Θρησκευτικών στο Γυμνάσιο.

2012-2025 Συμμετοχή στο καινοτόμο πρόγραμμα εκπόνησης ομαδικών ερευνητικών εργασιών στο Λύκειο. Οργάνωση ομάδων εργασίας με θέματα Βιοηθικής. Επίβλεψη εργασιών, συμμετοχή με ομάδες στους διαγωνισμούς της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής

Εξειδίκευση και ερευνητικά ενδιαφέροντα

Ελληνικό Ανοιχτό Πανεπιστήμιο

2006 – 2020 Θεολογία και Λογοτεχνία

Μελέτη του ρόλου και της θέσης των θρησκειών και ιδιαίτερα της Ορθοδοξίας στις σύγχρονες ανοιχτές κοινωνίες.

Διερεύνηση των οικολογικών διαστάσεων της ορθόδοξης θεολογίας.

Πολιτική και θρησκεία

Θρησκείες και ανθρώπινα δικαιώματα

Κοινωνικά προβλήματα και θρησκείες

Ανθρώπινα δικαιώματα και θρησκείες

Βιοηθική και θρησκείες

Department of Religions and Theology, University of Manchester

1997–2003 Μελέτη της φιλοσοφικής προσέγγισης του θρησκευτικού φαινομένου.

Μελέτη των φιλοσοφικών απόψεων για τη φύση της θεολογικής γλώσσας.

Συστηματική ανάλυση της σχέσης λογοτεχνίας και φιλοσοφικής θεολογίας με ιδιαίτερη αναφορά στο έργο του Samuel Beckett.

Θεολογία των Εκκλησιαστικών Συγγραφέων από τον 3^ο έως τον 8^ο αιώνα (Γρηγόριος Νύσσης, Μέγας Βασίλειος, Ιωάννης Δαμασκηνός κ.α.)

Μελέτη του ρόλου της ερμηνείας θεολογικών και λογοτεχνικών κειμένων στη θρησκευτική αγωγή. Ανάπτυξη μιας θεολογίας της υπεύθυνης ανάγνωσης.

Συστηματική έρευνα της σχέσης των σύγχρονων κριτικών θεωριών με τη θεολογία.

Λογοτεχνικές θεωρίες και φεμινιστική κριτική.

Σύγχρονες τάσεις στη φιλοσοφία της θρησκείας.

Φύλο – Πολιτισμός και θρησκείες.

Πολιτική και κοινωνική θεολογία

Τμήμα Θεολογίας, Θεολογική Σχολή, Ε.Κ.Π.Α.

2004 –2005 Μελέτη της σχέσης του κοινωνικού φύλου και της παιδείας που λαμβάνουν τα έμφυλα άτομα.

Ανάλυση του ρόλου της θρησκείας στην εκπαίδευση των ενηλίκων.

Διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο η θρησκεία συντηρεί τα στερεότυπα στο χώρο της παιδείας.

Διατριβές

Athanasopoulou-Kypriou, S. 1998. *The Problem of God and the Metaphysical Quest in Samuel Beckett with Special Reference to his Trilogy and his Play 'Waiting for Godot'*. M.A. Thesis, Faculty of Arts, University of Manchester, U.K.

Athanasopoulou-Kypriou, S. 2002. *Samuel Beckett's 'Trilogy' and the Soul's Ascent to God: Reading a Literary Work as a Sacrament of Communion with God*. Ph.D. Thesis, Faculty of Arts, University of Manchester, U.K.

Athanasopoulou-Kypriou, S. 2015. *The impact on therapists when working with LGBT clients in Greece*. MSc Thesis, University of Derby, UK *Ποιοτική έρευνα (Ερμηνευτική)*

Βιβλία και επιμέλεια Συλλογικών Τόμων

Athanasopoulou-Kypriou, S. 2006. *Modern Thought about Religion and Existence*, Elias Bartsoulianos Press, Athens. pp. 85 (ISBN 960-87255-9-3)

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2009. *Κείμενα για το τίποτα: Μια συνάντηση θεολογίας και λογοτεχνίας με αφορμή τα έργα του Σάμουελ Μπέκετ*, εκδ. Αρμός, Αθήνα, σσ. 346 (ISBN 978-960-527-546-4)

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2011. *Όχι Εγώ: κείμενα πολιτικής θεολογίας με αναφορές σε θέματα φύλου, θρησκείας και ιδεολογίας*, εκδ. Αρμός, Αθήνα, σσ. 305 (ISBN 978-960-527-643-0)

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2012. Συν-επιμέλεια με Π. Βουτσινά, Μαρία Κοτζάμπαση, Μιχάλης Νικηφορίδης και Ράνια Ποθητάκη του τόμου *Να κοιτάς με άλλα μάτια, να βλέπεις διαφορετικά: Έμφυλες προσεγγίσεις στην εκπαίδευση*, Επιστημονική Ημερίδα, Σχολή Μωραΐτη, Ψυχικό, 7 Σεπτεμβρίου, 2010., εκδ. Σχολή Μωραΐτη, Αθήνα. (ISBN: 978-960-85057-9-7)

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. και Ελένη Κασσελούρη-Χατζηβασιλειάδη, 2012. *Εκεί Συμβαίνω: Έμφυλα Θεολογικά Δοκίμια*, εκδ. Αρμός, Αθήνα, σσ. 138. (ISBN 978-960-527-705-5)

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2016. *Στο Όριο: Έμφυλα κείμενα χριστιανικής παρουσίας, ιστορίας, κρίσης και ελπίδας*, εκδ. Αρμός, Αθήνα, σσ. 213 (ISBN 978-960-527-981-3)

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2020. *Εδώ και Τώρα: Κείμενα Φιλοσοφικής Θεολογίας περί Βλέμματος, Σεξουαλικότητας, Επιθυμίας και άλλων τινών*, εκδ. Αρμός, Αθήνα, σσ. 189 (ISBN 978-960-615-265-8)

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2021. *Έστω μια Λέξη: Για τη σχέση θεολογίας και λογοτεχνίας και το μυστήριο της ανάγνωσης. Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, Νίκος Καζαντζάκης, Γιάννης Ρίτσος, Ζωή Καρέλλη, Μαρσέλ Προυστ, Τζαίμς Τζόνς, Σάμουελ Μπέκετ κ.ά.*, εκδ. Αρμός, Αθήνα σσ. 334 (ISBN 978-960-615-380-8)

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. Αικατερίνη Δροσιά και Αντωνία Κυριατζή (επιμ.) 2022. *Χριστιανές Γυναίκες στην Αγία Τράπεζα: Μελέτες για την αναβίωση του θεσμού των Διακονισσών*, εκδ. Αρμός, Αθήνα σσ 519 (ISBN 978-960-615-481-2)

Πρωτότυπο Διδακτικό Υλικό για την Τριτοβάθμια (εξ αποστάσεως) Εκπαίδευση

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2008. *Ορθοδοξία και Λογοτεχνία*. Διδακτικό υλικό για την ενότητα του Ανοιχτού Παν/μίου «Η Ορθοδοξία ως Πολιτισμικό Επίτευγμα και τα προβλήματα του Σύγχρονου ανθρώπου»

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2008. «Ορθοδοξία και Λογοτεχνία» στο Σπ. Αθανασοπούλου-Κυπρίου κ.α., *Η Ορθοδοξία ως Πολιτισμικό Επίτευγμα και τα προβλήματα του Σύγχρονου ανθρώπου*, τόμος Γ, **ΟΡΘ 61**, εκδ. ΕΑΠ, Πάτρα, σελ. **81-135**. (ISBN 978-960-538-776-1)

Επικαιροποιημένο, συμπληρωματικό υλικό του κεφαλαίου «Ορθοδοξία και λογοτεχνία» του τόμου Γ' της ΟΡΘ 61. Τίτλος ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ: ΑΠΟ ΤΗ ΣΧΕΣΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΣΤΟΝ ΔΙΑΛΟΓΟ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ, 2015, **σσ. 89**, διαθέσιμο τα έτη **2015-2019** στην εκπαιδευτική πύλη του ΕΑΠ

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2014. Ως επιστημονική συνεργάτρια Πανεπιστημίου Αιγαίου στο πρόγραμμα επαγγελματικής επιμόρφωσης και εξειδίκευσης «Θρησκεία-Εκπαίδευση-Πολιτισμός» ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού και φακέλου μαθήματος με θέμα «Θρησκεία-Λογοτεχνία και Εκπαίδευση».

Δημοσιεύσεις σε Αναγνωρισμένα Διεθνή Επιστημονικά Περιοδικά με Κριτές

- J1. **Athanasopoulou-Kypriou, S.** 2000. 'Beckett beyond the problem of God', *Literature and Theology* 14:1, pp.34-51. (ISSN 0269-1205) (Oxford University Press)
- J2. **Athanasopoulou-Kypriou, S.** 2002. Review of *Samuel Beckett Today/Aujourd'hui 9: Beckett and Religion; Beckett/Aesthetics/Politics*, Marius Buning et al (eds), Amsterdam-Atlanta: Rodopi, 2000 in *Literature and Theology* 16:3, pp.340-341. (ISSN 0269-1205) (Oxford University Press) Βιβλιοκρισία
- J3. **Athanasopoulou-Kypriou, S.** 2003. Review of Barbara Green, *Mikhail Bakhtin and Biblical Scholarship: An Introduction*, Atlanta, Society of Biblical Literature, 2000 in *Journal of Semitic Studies*, XLVIII:1, pp.161-162. (ISSN 0022-4480) (Oxford University Press) Βιβλιοκρισία
- J4. Voutsina, P., **Athanasopoulou-Kypriou, S.** 2005. 'The "Illuminating" Value of Love: Gregory of Nyssa's Understanding of Love as Epistemically Valuable and Love's Contribution to Virtue Epistemology', *Philotheos* 5, pp. 248-254. (ISSN 1451-3455) (Orthodox Theological Faculty in Belgrade)

- J5. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2006. 'Beyond the death of the Christian novel: Literature as Theology', *Philotheos* 6, pp.48-60. (Orthodox Theological Faculty in Belgrade) (ISSN 1451-3455)
- J6. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2007. 'Gregory of Nyssa's anagogical method of interpretation and the personal realization of the sacramentality of all language', *Philotheos* 7, pp.211-217. (ISSN 1451-3455)
- J7. Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2008. «Η Μελέτη των Πατερικών πηγών ως ευκαιρία προσέγγισης Ανατολής και Δύσης: Η περίπτωση της τριαδολογίας», *Philotheos* 8, pp.348-353. (Orthodox Theological Faculty in Belgrade) (ISSN 1451-3455)
- J8. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2011. 'A theological commentary on the idea of "Greekness" of the Ancient Patriarchate of Jerusalem', *Chronos* 23 (*Revue d' Histoire de l' Université de Balamand*), pp.7-17 (ISSN 1608 7526)
- J9. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2011. 'Icons as women's horizon for their becoming divine in the Eastern Orthodox Church: Exploring the political dimensions of iconology and iconography', *Journal of the European Society of Women in Theological Research* 19 (2011), pp. 67-78. (ISBN 978-90429-2635-6)
- J10. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2014. 'Die Krise, die Frauen und die Orthodoxe Kirche in Griechenland', *Junge Kirche* 1/2014, pp. 16-18. (ISSN 0022-6319)
- J11. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2015. 'The gender perspectives of the economic crisis in Greece and the Greek-Orthodox Church's witness in troubled times: Charity meals or a Quest for justice?', *Journal of the European Society of Women in Theological Research* 23, pp.117-129. (ISBN 978-90-429-3301-9)
- J12. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2017. 'The eschatological body: Constructing Christian Orthodox anthropology beyond sexual ideology', *Journal of Eastern Christian Studies* 69: 1-2, pp. 323-332.

Δημοσιεύσεις σε Διεθνή Επιστημονικά Βιβλία, Συλλογικούς τόμους και Πρακτικά Διεθνών Συνεδρίων με Κριτές

- B1. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2005. 'Beckett's *Not I* and/or the art of living' in Marius Buning et al (eds), *Samuel Beckett Today/Aujourd'hui 15*, Amsterdam-New York: Rodopi, pp. 311-323. (ISBN 90-420-1767-8)
- B2. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2006. 'Samuel Beckett's use of the Bible and the responsibility of the reader' in Gaye Ortiz and Clara Joseph (eds) *Literature and Theology: Rethinking Reader Responsibility*, New York: Palgrave Macmillan Press, pp. 63-72. (ISBN 1-4039-7198-6)
- B3. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2007. 'The reaction of the Greek Orthodox theology to the challenges of feminist theologies' στο Γιώτα Παπαγεωργίου (επιμ.), *Έμφυλοι Μετασχηματισμοί/ Gendering Transformations*, Αθήνα, εκδ. Gutenberg, σελ.10-18. (ISBN: 978-960-89758-1-1)

- B4. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2011. 'The essentials of theology in feminist, that is to say ecclesial, perspective' στο Eleni Kasselouri-Hatzivassiliadi et al (eds), *Many Women were also there... The participation of Orthodox women in the ecumenical movement*, Geneva, Volos, WCC publications, pp. 117-131 (WCC ISBN 978-2-8254-1559-7)
- B5. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2012. 'Emancipation through celibacy? The sisterhoods of the Zoe movement and their role in the development of "Christian feminism" in Greece 1938-1960' στο Trine Stauning Willert and Lina Molokotos-Liederman (eds), *Innovation in the Christian Orthodox Tradition? Historical perspectives and case studies on the question of change in Greek Orthodox thought and practice*, Surrey: Ashgate, pp. 101-121 (ISBN: 9781409420774).
- B6. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2016. «Η χειροτονία των γυναικών και το εσχατολογικό σώμα. Προς μια ανθρωπολογία πέρα από την έμφυλη διαφορά», στο Π. Βασιλειάδη-Μ. Γκουτζιούδη-Ε. Κασσελούρη-Χατζηβασιλειάδη (επιμ.), *Διακόνισσες, Χειροτονία των Γυναικών και Ορθόδοξη Θεολογία*, CEMES 12, Θεσσαλονίκη, σελ. 109-117. (ISBN13 9789604587834)
- B7. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2017. 'Women's Ordination and the Eschatological Body. Towards an Orthodox Anthropology beyond Sexual Difference' στο Petros Vassiliadis, Niki Papageorgiou, Eleni Kasselouri-Hatzivassiliadi (eds), *Deaconesses, the Ordination of Women and Orthodox Theology*, Cambridge Scholars Publishing, pp. 221-230. (ISBN (10): 1-5275-0008-X ISBN (13): 978-1-5275-0008-2)
- B8. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2022. 'A Desire for All Is the Desire for God: "Sexual Orientation" in Light of Gregory of Nyssa's Account of Gender, Desire and the Soul's Ascent to God' στο Thomas Arentzen, Ashley M. Purpura, and Aristotle Papanikolaou (eds), *Orthodox Tradition and Human Sexuality*, Fordham University Press, New York 2022, pp. 215-234. (ISBN: 0823299678)

Δημοσιεύσεις σε Ελληνικά Περιοδικά και Συλλογικούς Τόμους με Κριτές

- E1. Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 1993. «Περιτομή και Ακροβυστία χθες και σήμερα: Μια διαχρονική παρέμβαση στο αρσενικό και το θηλυκό φύλο», *Διάκριση* 1 [φοιτητικό περιοδικό], σελ. 8-10.
- E2. Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 1997. «Η μεταφυσική αναζήτηση στο Samuel Beckett», *Επτάκυκλος* 2-3, σελ. 143-152. (ISSN 1106-6113)
- E3. Βουτσινά, Π., Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2000. «Ο ρόλος της Πατριαρχικής Σχολής της Κωνσταντινούπολης κατά την προεπαναστατική περίοδο (1789-1821)», *Επτάκυκλος* 14, σελ. 81-90. (ISSN 1106-6113)
- E4. Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2000. «Θεολογικό σχόλιο στις απόψεις περί ποιητικής του Γ. Σεφέρη», *Επτάκυκλος* 16-17, σελ. 121-122. (ISSN 1106-6113)
- E5. Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ., 2001. «Η Θεολογία και οι σύγχρονες κριτικές θεωρίες», *Θρησκευσιολογία* 2, σελ. 204-207 (ISSN 1108-8605)

- E6α. **Athanasopoulou-Kypriou, S.**, 2005. «The problem of inclusive religious language as a condition of women's becoming divine: A critical approach», *Θρησκευολογία* 6/7, σελ. 137-147 (ISSN 1108-8605)
- E6β. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.**, 2008. «Το φεμινιστικό αίτημα της περιεκτικής θεολογικής γλώσσας υπό το φως της Ορθόδοξης παράδοσης», [ελληνική εκδοχή του άρθρου E6α] *Σύναξη* 106, σελ. 34-44. (ISSN 1108-1007)
- E7. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2005. «Το Φαινόμενο της χριστιανικής φεμινιστικής θεολογίας», *Θρησκευολογία* 6/7, σελ. 103 -111 (ISSN 1108-8605)
- E8. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.**, 2006. «Αναθεωρώντας την ορθολογικότητα της θρησκευτικής πίστης: Μια φεμινιστική προσέγγιση στη φιλοσοφία της θρησκείας», *Cogito* 04, σελ. 90 (ISSN 1790-1219).
- E9. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2006. «Θρησκείες και κοινωνική σταθερότητα στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης», **Κριτική παρουσίαση** του τόμου των Π. Καλαϊτζίδη και Ν. Ντόντου (επιμ.) *Ισλάμ και Φονταμενταλισμός, Ορθοδοξία και Παγκοσμιοποίηση* (Αθήναι: Ίνδικτος, 2004), *Νέα Εστία* 159 (Μάρτιος 2006) σελ. 564-566 (ISSN 0028- 1735). Βιβλιοκρισία
- E10. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2006. «Η θρησκευτική αγωγή στα όρια της δημόσιας λογικής», *Νέα Εστία* 159 (Μάιος 2006) σελ. 993-1002 (ISSN 0028-1735).
- E11. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** και Νεκταρία Κλαπάκη 2007. «Ποιητική του Μυθιστορήματος και Θεολογία στον Καζαντζάκη και τον Μπέκετ: Μια συγκριτική ανάγνωση», *Θέματα Λογοτεχνίας* 35, σελ. 152-173 (ISSN 1106-6172).
- E12. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2007. «Η ελληνορθοδοξία των νεοορθοδόξων» στο *Ορθοδοξία, Έθνος και Ιδεολογία: Επιστημονική Ημερίδα 7 Σεπτεμβρίου 2005*, Αθήνα, εκδ. Σχολή Μωραΐτη, σελ. 49-56 (ISBN 978-960-85057-5-9)
- E13. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2008. «Θρησκευτική πίστη και «ανδρικές ταυτότητες»: Το «χριστιανικό» μοντέλο της ήπιας πατριαρχίας στις ενδοοικογενειακές σχέσεις από τη διεθνή στην ελληνική πραγματικότητα», *Σύναξη* 108, σελ. 25-40. (ISSN 1108-1007)
- E14. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2008. «Πρόλογος» στο Σπ. Αθανασοπούλου-Κυπρίου κ.α., *Η Ορθοδοξία ως Πολιτισμικό Επίτευγμα και τα προβλήματα του Σύγχρονου ανθρώπου*, τ. Γ, εκδ. ΕΑΠ, Πάτρα, σελ.13-14. (ISBN: 978-960-538-776-1)
- Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2008. «Ορθοδοξία και Λογοτεχνία» στο Σπ. Αθανασοπούλου-Κυπρίου κ.α., *Η Ορθοδοξία ως Πολιτισμικό Επίτευγμα και τα προβλήματα του Σύγχρονου ανθρώπου*, τόμος Γ, ΟΡΘ 61, εκδ. ΕΑΠ, Πάτρα, σελ. 81-135. (ISBN 978-960-538-776-1)
- E15. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2009. «Εσχατολογικός προβληματισμός στα έργα του Samuel Beckett *Περιμένοντας τον Γκοντό* και *Τέλος του Παιχνιδιού*», *Νέα Εστία* 166 (Σεπτέμβριος 2009), σελ. 371-384. (ISSN 0028-1735)
- E16. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2009. Κριτική παρουσίαση του βιβλίου του Παναγιώτη Υφαντή, *Ηρώας συνάμα κι άγιος: Το ανθρωπολογικό ιδεώδες του Νίκου*

Καζαντζάκη και ο Φραγκίσκος της Ασίζης, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο, 2007, **Σύναξη** 111, σελ. 102-104. Βιβλιοκρισία. (ISSN 1108-1007)

- E17. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2009. Κριτική παρουσίαση των βιβλίων των Marcella Althaus-Reid και Lisa Isherwood, *Controversies in Feminist Theology*, London, SCM Press, 2007 και Deborah Sawyer και Diane Collier (επιμ.), *Is There a Future for Feminist Theology?*, Sheffield Academic Press, 1999, **Θεολογία** 80:1, σελ. 314-317. (ISSN 1105-154X) Βιβλιοκρισία
- E18. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2010. «Ορθόδοξη παράδοση ή/και θεολογία της ανέλιξης; Ερμηνευτικές δυσκολίες στον καθορισμό της θεολογικής σκέψης του Νίκου Καζαντζάκη», **Επιστημονική Επιθεώρηση του Μεταπτυχιακού Προγράμματος 'Σπουδές στην Ορθόδοξη Θεολογία'**, τόμος Α', ΕΑΠ, Πάτρα, σελ. 45-56. (ISSN: 2241-0015)
- E19. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2010. Κριτική παρουσίαση του συλλογικού τόμου Μαρίας Κοκκίνου (επιμ.), *Οικογένεια σε Κρίση*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα, 2009, **Σύναξη** 116, σελ. 117-119. Βιβλιοκρισία (ISSN 1108-1007)
- E20. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2011. «Παρατηρώντας τον πόνο των άλλων: Η ευθύνη του χριστιανού αναγνώστη με αφορμή το διήγημα του Παπαδιαμάντη 'Ο Γάμος του Καραχμέτη'», **Θεολογία** 82:4, σελ. 255-262. (ISSN 1105-154X)
- E21. **Athanasopoulou-Kypriou, S.** 2011. «The Doxological Nature of Literary Works and the Eunomian Controversy», **Επιστημονική Επιθεώρηση του Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Σπουδές στην Ορθόδοξη Θεολογία»**, τόμος Β', ΕΑΠ, Πάτρα, σελ. 43-70 (ISSN: 2241-0015)
- E22. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2011. «Η ημερίδα των Ιστορικών για την έρευνα στην ιστορία των γυναικών και του φύλου, 'Το φύλο στην Ιστορία: Αποτιμήσεις και παραδείγματα'», **Σύγχρονα Θέματα** 115, σελ. 86-88. (ISSN 1105-431X)
- E23. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2012. «Το μάθημα των Θρησκευτικών και η έμφυλη στάση μας απέναντι στην Παράδοση και στις διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις» στον τόμο **Να κοιτάς με άλλα μάτια, να βλέπεις διαφορετικά: Έμφυλες προσεγγίσεις στην εκπαίδευση**, Επιστημονική Ημερίδα, Σχολή Μωραΐτη, Ψυχικό, 7 Σεπτεμβρίου, 2010, εκδ. Σχολή Μωραΐτη, Αθήνα, σελ. 139-150 (ISBN: 978-960-85057-9-7)
- E24. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2012. «Αναγνώσεις Terry Eagleton, Λογική, Πίστη και Επανάσταση, μτφρ. Π. Γεωργίου, εκδ. Πατάκης, Αθήνα 2011», **Σύναξη** 123, σελ. 90-93. (ISSN 1108-1007)
- E25. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2012. «Η Έμφυλη διάσταση της κρίσης και η συμβολή του θεολογικού λόγου σε χαλεπούς καιρούς», **Θεολογία** 83:2, σελ. 191-198. (ISSN 1105-154X)
- E26. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2012. «Ιωσήφ Βιβιλάκη (φιλολογική έκδοση, εισαγωγή, σχόλια, γλωσσάριο), *Αυξεντιανός Μετανοημένος [1752]*, εκδ. Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 2010» Βιβλιοκρισία, **Θεολογία** 83:2, σελ. 285-287. (ISSN 1105-154X)

- E27. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2013. «Ο Ορθόδοξος θεολογικός λόγος στον δημόσιο χώρο και ο σεβασμός των ανθρωπίνων εμπειριών», *Νέα Ευθύνη* 15, σελ. 10-14 (ISSN 1792-4790)
- E28. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2012. «Φεμινισμός και Νέο-Φεμινισμός στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία», *Επιστημονική Επιθεώρηση του Μεταπτυχιακού Προγράμματος 'Σπουδές στην Ορθόδοξη Θεολογία'*, τόμος Γ', ΕΑΠ, Πάτρα, σελ. 19-25. (ISSN: 2241-0015)
- E29. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2013. «Ο ρόλος της λογοτεχνίας στη θρησκευτική εκπαίδευση», *Επιστημονική Επιθεώρηση του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδές στην Ορθόδοξη Θεολογία'*, τόμος Δ', ΕΑΠ, Πάτρα, σελ. 64-74. (ISSN: 2241-0015)
- E30. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2014. Ιωσήφ Βιβιλάκη, *Το κήρυγμα ως performance: Εκκλησιαστική ρητορική και θεατρική τέχνη μετά το Βυζάντιο*, Αθήνα, εκδ. Αρμός 2013, σελ. 516, *Θεολογία*, 2, σελ. 396-399. (ISSN 1105-154X) Βιβλιοκρισία
- E31. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.**, 2017. π. Βασίλειος Θερμός, *Έλξη και Πάθος: Μια διεπιστημονική προσέγγιση της ομοφυλοφιλίας*, εκδ. Εν Πλω, Αθήνα 2016, σελ. 716, *Σύναξη* 141, σελ. 99-104. (ISSN 1108-1007) Βιβλιοκρισία
- E32. **Athanasopoulou-Kypriou, S.** 2017. "Looking at George Rorris' naked women: Towards an Orthodox Christian theory of gaze", *Synthesis* 6:2, σελ. 17-24. (ISSN: 2241-2964)
- E33. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.**, 2018. «Η θρησκεία ως κατηγορία ανάλυσης στις κριτικές ανδρικές σπουδές: Όψεις του χριστιανικού ανδρισμού στη βόρεια Ευρώπη κατά τον 19ο και 20ό αιώνα», *Σύναξη* 148, σελ. 59-74. (ISSN 1108-1007)
- E35. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2018. Κωνσταντίνος Αγόρας, Ο διανοιγμένος άνθρωπος: Σχεδιάσμα χριστοκεντρικής ανθρωπολογίας, 2017 και Του ίδιου, Ανάμεσα στον έρωτα και το θάνατο: Μελετήματα γύρω από θέματα (βιο)θεολογίας και (βιο)ηθικής, σε χριστόνομη προσωποκεντρική 2017, *Διάλογος: Σπουδές στη Θεολογία* 9, σελ. 548-553 (ISSN: 2241-0015). Βιβλιοκρισία
- E36. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2018. John Panteleimon Manoussakis, *The Ethics of Time: A Phenomenology and Hermeneutics of Change*, Bloomsbury, London and New York, 2017, *Διάλογος: Σπουδές στη Θεολογία* 9, σελ. 554-559. (ISSN: 2241-0015). Βιβλιοκρισία
- E37. **Athanasopoulou-Kypriou, S.**, 2018 «“Love your neighbor as yourself” and the attraction of transgression or the Refugee crisis in the light of the greatest commandment», *Διάλογος: Σπουδές στη Θεολογία* 9, σελ. 69-76. (ISSN: 2241-0015).
- E38. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2018. «Η ‘ερμηνευτική της δικαιοσύνης στο έργο Dogville του Lars von Trier. Όταν η αντεκδίκηση ως έκφραση δικαιοσύνης διαιώνίζει το πατριαρχικό σύστημα», *Αντίβολα: Ετήσια Έκδοση Χριστιανικού Διαλόγου και Πολιτισμού* 2, 123-134 (ISSN: 2585-2140)

- E39. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2020. «Ανθρώπινα δικαιώματα και ηθική της μέριμνας στην COVID 19 εποχή», *Συμ-βολή*, Ηλεκτρονικό περιοδικό της Ιεράς Μητροπόλεως Κυρηναίας, τ. 9, σελ. 17-31 Ανάτυπο.
- E40. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** και Πολύκαρπος Καραμούζης, 2020. «Θέματα χριστιανικής πίστης και ήθους στο κρητικό βιβλικό δράμα *Η Θυσία του Αβραάμ*» στο Λ. Χριστοδουλίδου, Γ. Κατσαδώρας (επιμ.), *Ερανίσματα Φιλίας. Τιμή στον Γεώργιο Δ. Παπαντωνάκη*, Εκδόσεις Γρηγόρη, σελ. 137-151. (ISBN-13: 9789606121142)
- E41. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2021. «Η ηθική της αποτυχίας στις ταινίες *Η χώρα των νομάδων* και *Υποσχόμενη νέα γυναίκα*», *Φρέαρ* 4 Διαθέσιμο <https://mag.frear.gr/i-ithiki-tis-apotychias-stis-tainies-i-chora-ton-nomadon-kai-yposchomeni-nea-gynaika/>
- E42. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2022. Βιβλιοκρισία Ιωάννη Βογιατζή, *Η Εκκλησία πάει Σινεμά: Ο διάλογος της Ορθόδοξης Θεολογίας και του Κινηματογράφου*, εκδ. Αρμός 2021, *Σύναξη* 163, σελ. 108-109. (ISSN 1108-1007) Βιβλιοκρισία
- E43. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. και Διονύσιος Σκλήρης**, 2022. Έμφυλα σώματα υπό το πρίσμα του εσχατολογικού σώματος: Η αναβίωση του θεσμού των διακονισσών και η ιεροσύνη των γυναικών ως χριστόμορφος τρόπος υπέρβασης του σεξισμού» στο **Σπ. Αθανασοπούλου-Κυπρίου**, Αικατερίνη Δροσιά και Αντωνία Κυριατζή (επιμ.) *Χριστιανές Γυναίκες στην Αγία Τράπεζα: Μελέτες για την αναβίωση του θεσμού των Διακονισσών*, εκδ. Αρμός, σελ. 169-194. (ISBN 978-960-615-481-2)
- E44. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2023. «Για τους Ανύπαρκτους που διάλεξε ο Θεός του Διονύσιου Σκλήρη». Βιβλιοκρισία του Διονύσιου Σκλήρη, *Οι ανύπαρκτοι που διάλεξε ο Θεός. Διάλογος της Θεολογίας με τις Ανθρωπιστικές Επιστήμες*, Ακρίτας, Αθήνα 2021, *Φρέαρ* 8. Διαθέσιμο <https://mag.frear.gr/gia-toys-anyparktoys-poy-dialexe-o-theos-toy-dionysioy-skliri/>
- E45. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2023. «Ιερή νομιμότητα της έμφυλης βίας και θεϊκή αντίσταση: Μελέτη στο μυθιστόρημα της Μάργκαρετ Άτγουντ *Η ιστορία της θεραπανίδας*», *Σύναξη* 165, σελ. 49-57. (ISSN 1108-1007)
- E46. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2023. «Σταριλίκι: προς μια πολιτική και θεολογική κατανόηση της ασύγχυτης και αχώριστης ένωσης του προσώπου του/της ηθοποιού και του ρόλου της/του» στο Ιωσήφ Βιβιλάκης (επιμ.), *Θέατρο-Τραύμα-Θεραπεία: Κείμενα και μαρτυρίες για τον ιαματικό χαρακτήρα των επιτελεστικών τεχνών*, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2023, σελ. 291-302. (ISBN 978-960-615-626-7)
- E47. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2023. «Η πρόκληση της ταύτισης του Das Ding με τον Θεό στο 7^ο Σεμινάριο του Ζαν Λακάν», *Τετρ-α-δια: Ψυχαναλυτικά κείμενα, άρθρα και μεταφράσεις* 1-3, σελ.91-96 (ISSN: 2945-0969)
- E48. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2023. «Θεϊκά νυμφίδια και ανθρώπινα θηλυκά: η από-κεφαλισμένη Λολίτα και η θέση των διαστροφικών γνωρισμάτων της επιθυμίας στο ομώνυμο έργο του Vladimir Nabokov», *Τετρ-α-δια: Ψυχαναλυτικά κείμενα, άρθρα και μεταφράσεις* 4, σελ. 61-72. (ISSN: 2945-0969)

- E49. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2025 «Μεταξύ σφύρας και άκμονος: Θεολογικές δοκιμές περί έρωτος και σεξουαλικότητας στο έργο του Χρήστου Γιανναρά» στο Διονύσιος Σκλήρης, *Χαιρετισμός στον Χρήστο Γιανναρά*, εκδ. Manifesto, Αθήνα, σελ. 11-17. (ISBN: 978-618-5698-40-9). [πρώτη δημοσίευση *Φρέαρ 14*, 2024 διαθέσιμο <https://mag.frear.gr/metaxy-sfyra-kai-akmonos-theologikes-dokimes-peri-erotos-kai-sexoyalikotitas-sto-ergo-toy-christoy-giannara/>]
- E50. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2025. «Η πρόκληση του πολέμου για τη φεμινιστική θεολογία», *Φρέαρ 15* διαθέσιμο <https://mag.frear.gr/i-proklisi-toy-polemoy-gia-ti-feministiki-theologia/>
- E51. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2025. «Μια μορφή ειρωνείας της τρέλας στο *Μωρίας Εγκώμιο* του Έρασμου», », *Τετρ-α-δια: Ψυχαναλυτικά κείμενα, άρθρα και μεταφράσεις* 6, σελ. 101-109. (ISSN: 2945-0969)

Λήμματα στη Μεγάλη Ορθόδοξη Χριστιανική Εγκυκλοπαίδεια, τομ. 5, εκδ. Στρατηγικές εκδόσεις ISBN 978-960-8094-70-3

1. Γιάντσεν, Γκρέις Μάριον (Jantzen, Grace Marion), (1948-2006), σελ. 210-211
2. Γουίλιαμς Ρόαν (Williams, Rowan) (1950-), σελ. 326
3. Γουόρντ Γράχαμ (Ward, Graham) (1955-), σελ 331
4. Γυναικείες Αδελφότητες, σελ. 482-483

Εισηγήσεις σε Διεθνή και Ελληνικά Επιστημονικά Συνέδρια με Κριτές

- C1 **Athanasopoulou-Kypriou, S.** 2000. 'Canon versus Canon and towards the formation of an identity of praxis: The sociopolitical dimension of fasting in the light of the Christian tradition of the first four centuries', *Literary Canons and Religious Identity*, 10th Conference of the International Society for religion, Literature and Culture, Nijmegen, **The Netherlands**, 7-9 September 2000.
- C2 Voutsina, P., **Athanasopoulou-Kypriou, S.** 2002. 'Is love epistemically valuable', *Illumination: Reason, Revelation and Science*, St. Stephen's House, **Oxford, UK**, 23-26 July 2002.
- C3 **Athanasopoulou-Kypriou, S.** 2002 'Beckett's use of the Bible and the responsibility of the reader', *Ethics and Responsibility*, 11th Conference of the International Society for Religion, Literature and Culture, York St John, York, **England**, 13 -15 September 2002.
- C4 **Athanasopoulou-Kypriou, S.** 2005. 'The reaction of the Greek Orthodox theology to the challenges of feminist theologies', *Gendering Transformations*, International Conference, University of Crete, Rethymnon, Crete, **Greece**, 12-15 May 2005.

- C5 **Athanasopoulou-Kypriou, S.** 2005. 'Feminist theory and religious diversity', *Changing Gender! Research, Theory and Policy for Gendered Realities of the 21st century*, Panteion University, Athens, **Greece**, 2-3 June 2005.
<http://www.genderpanteion.gr>
- C6 **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2005. «Η ελληνορθοδοξία των νεοορθοδόξων» *Ορθοδοξία, Έθνος και Ιδεολογία*, Επιστημονική Ημερίδα της Σχολής Μωραΐτη, **Ψυχικό**, 7 Σεπτεμβρίου 2005.
- C7 **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2006. «Ορθόδοξη παράδοση ή/και θεολογία της ανέλιξης στο έργο του Νίκου Καζαντζάκη: Ερμηνευτικές δυσκολίες στον καθορισμό της θεολογικής σκέψης του Κρητικού συγγραφέα», *Ο ελληνικός κόσμος ανάμεσα στην εποχή του Διαφωτισμού και στον εικοστό αιώνα*, Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών, Γ' συνέδριο της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών, **Βουκουρέστι**, 2-4 Ιουνίου 2006. <http://www.eens-congress.eu>
- C8 **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2007. «Η Μελέτη των Πατερικών πηγών ως ευκαιρία προσέγγισης Ανατολής και Δύσης: Η περίπτωση της τριαδολογίας», *Ορθοδοξία και Παράδοση: Με αφορμή το ομώνυμο βιβλίο του Δημήτρη Πάλλα*, Διεπιστημονική Δημερίδα και Εργαστήριο, Ακαδημία Θεολογικών Σπουδών Ι.Μ. Δημητριάδος, **Βόλος** 4-5 Μαΐου 2007. <http://www.imd.gr>
- C9 **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** και Νεκταρία Κλαπάκη 2007. «Ο Χριστός Ξανασταυρώνεται: εξετάζοντας την ποιητική του μυθιστορήματος σε σχέση με την αποφαιτική θεολογία», *Νίκος Καζαντζάκης 2007: Πενήντα χρόνια μετά*, Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο, Παν/μιο Κρήτης, **Ηράκλειο και Ρέθυμνο, Ελλάδα**, 18-21 Μαΐου. <http://www.philology.uoc.gr>
- C10 **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2008. «Εσχατολογικός προβληματισμός στα έργα του Samuel Beckett *Περιμένοντας τον Γκοντό* και *Τέλος του Παιχνιδιού*», *Θεολογία και Λογοτεχνία II, Από την πίστη στην απιστία, από την απουσία στην παρουσία του Θεού. Με αναφορά σε συγγραφείς της ξένης λογοτεχνίας του 20^{ου} αιώνα*, Ακαδημία Θεολογικών Σπουδών Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος και Περιοδικό Νέα Εστία, Συνεδριακό Κέντρο Θεσσαλίας, **Βόλος**, 8-9 Φεβρουαρίου 2008.
- C11 **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2008. «Ένα θεολογικό σχόλιο στην ιδέα της ελληνικότητας των πρεσβυγενών πατριαρχείων», *Ορθόδοξα Πατριαρχία στον αραβικό κόσμο*, Ημερίδα της Εταιρείας Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αμφιθέατρο Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, **Αθήνα**, 28 Φεβρουαρίου 2008.
- C12 **Athanasopoulou-Kypriou, S.** 2009. "Theousses": The neo-orthodox representation of women's role and sexuality within the Zoe movement in Greece', *Orthodoxy and Innovation in the Greek-speaking world from Byzantium to the 21st century*, University of Copenhagen, **Copenhagen**, June 5-6, 2009.
- C13 **Athanasopoulou-Kypriou, S.** 2009. 'Being in Jacob's shoes or women's sacrifice for doing theology in a Greek-Orthodox milieu', *13th International ESWTR Conference at the University of Winchester*, **Winchester, UK**, 19th-23rd August 2009.
- C14 **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2010. «Ο κυρίαρχος ελληνοχριστιανισμός και ο αθέατος πάσχων 'ελληνοχριστιανισμός' της αριστεράς, όπως εκφράστηκαν σε κείμενα της περιόδου 1940-1950», *Οι μεταμορφώσεις του ελληνοχριστιανισμού (19^{ος} – 20^{ος} αιώνας)*, Διεθνές Συμπόσιο με συνδιοργανωτή το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, **Βόλος**, 12-14 Μαρτίου 2010.

- C15 **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2010. «Έμφυλες προσεγγίσεις στο μάθημα των Θρησκευτικών και η αναγνώριση των κοινωνικοπολιτικών του διαστάσεων», *Να κοιτάς με άλλα μάτια, να βλέπεις διαφορετικά: Έμφυλες προσεγγίσεις στην εκπαίδευση*, Επιστημονική Ημερίδα, Σχολή Μωραΐτη, **Ψυχικό**, 7 Σεπτεμβρίου, 2010.
- C16 **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2010. 'The sisterhoods of the Zoe movement and their role in the formation of a Christian Feminist consciousness 1938-1960)', *Ταντότητες στον Ελληνικό κόσμο (από το 1204 έως σήμερα)*, **Γρανάδα** 9-12 Σεπτεμβρίου, 2010.
- C17 **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2012. «Η έμφυλη διάσταση της κρίσης και η συμβολή του θεολογικού λόγου σε χαλεπούς καιρούς», *Οι Γυναίκες και η Σύγχρονη Κρίση*, ημερίδα με συνδιοργανωτές το Τμήμα Θεολογίας του Α.Π.Θ. και το Ελληνικό Παράρτημα της Εταιρείας Ευρωπαϊών Γυναικών στη Θεολογική Έρευνα (ESWTR), Θεολογική Σχολή, **Θεσσαλονίκη**, 14 Μαΐου 2012.
- C18 **Athanasopoulou-Kypriou, S.** 2012. 'Icons as women's horizon for their becoming divine: Exploring the political dimensions of iconography in the Orthodox Church', *A Celebration of living theology, engaging with the work of Andrew Louth*, **Durham University**, 9-12 July 2012.
- C19 **Athanasopoulou-Kypriou, S.** 2013. 'The eschatological Body: Constructing Christian Orthodox Anthropology beyond Sexual ideology', *Can Orthodox theology be contextual? International conference*, May 23rd- 28th, 2013, Cluj-Napoca, Romania.
- C20 **Athanasopoulou-Kypriou, S.** 2013. 'The gender perspectives of the economic crisis in Greece and the Church's witness in troubled times: Charity meals or a quest for justice?' *New Horizons-Resistance and Visions*, 15th International Conference of the ESWTR, August 28 to September 1-2013, **Dresden. Germany**.
- C21 **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2014. «Ο ρόλος της λογοτεχνίας στη θρησκευτική εκπαίδευση», Α' Επιστημονικό Συνέδριο του μεταπτυχιακού προγράμματος του ΕΑΠ «Σπουδές στην Ορθόδοξη Θεολογία», 3-4 Μαΐου 2014, **Πάτρα**.
- C22 **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2014. «Περιγραφή ατομικής περίπτωσης Έλληνα άνδρα, 5^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Συμβουλευτικής Ψυχολογίας, 6-9 Νοεμβρίου, **Πάτρα**.
- C23 **Athanasopoulou-Kypriou, S.,** 2015. 'Women's Ordination and the Eschatological Body. Towards an Orthodox Anthropology beyond Sexual Difference', διακόνισσες, χειροτονία των γυναικών και Ορθόδοξη θεολογία, Διεθνές συμβατικό και ηλεκτρονικό θεολογικό συνέδριο, 22-24.1.2015, <https://cemes.weebly.com/> **Θεσσαλονίκη**.
- C24 **Athanasopoulou-Kypriou, S.** 2015. 'The impact on therapists when working with LGBT clients in Greece', 20th European Association for Psychotherapy Congress, 19th-21st June 2015, Athens, Greece.
- C25 **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2016. «Η θρησκεία ως κατηγορία ανάλυσης στην ιστορία των ανδρισμών: όψεις του χριστιανικού ανδρισμού στη βόρεια Ευρώπη κατά τον 19ο και 20ό αιώνα», Συνέδριο ιστορικών για την έρευνα στην ιστορία των γυναικών και του φύλου με τίτλο *Ανδρισμοί στην Ιστορία: Έμφυλες σχέσεις, πρακτικές, εννοιολογήσεις* 10-12 Ιουνίου 2016, Ιστορικό Αρχείο Παν/μίου Αθηνών, **Αθήνα**. Διαθέσιμο πρόγραμμα: <https://bit.ly/2UtSyzr>

- C26 **Athanasopoulou-Kypriou, S.** 2016. 'From attraction to Others to Interaction with Others: Considering sexual orientation in the light of Christian Orthodox accounts of Desire, Ascetic life and the eschatological body', "Gender and Sexuality in Orthodox Christianity: Same-Sex relations and Orientation", International seminar on New Directions in Orthodox Thought and Practice organized by the Oslo Coalition on freedom of Religion or Belief, Lysebu (**Oslo**) December 9-10, 2016.
- C27 **Athanasopoulou-Kypriou, S.** 2019. "Looking at George Rorris' naked women: Towards an Orthodox Christian theory of gaze", The Inaugural Conference of the International Orthodox Theological Association, Iași, **Romania**-January 9-12, 2019
- C28 **Athanasopoulou-Kypriou, S.** 2020. "Sexed bodies that matter in the light of the eschatological anthropology of Gregory of Nyssa (c.335 –c.395) and the re-institution of the order of Deaconesses". Center of Ecumenical, Missiological and Environmental Studies (CEMES), International Symposium, entitled "Deaconesses: Past – Present – Future". 31 January and 2 February 2020 at the International Hellenic University in Themi, **Thessaloniki**. Διαθέσιμο <https://www.youtube.com/watch?v=3vdWHkK3rKE> Στιγμιότυπο 2:26-2:44
- C29 **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2022. «**Η έννοια της πίστης στο μυθιστόρημα του Γκράχαμ Γκρην Το τέλος μιας σχέσης**», 13^ο Συνέδριο του Ιδρύματος Βιβλικών Σπουδών 'Αρτος Ζωής' με θέμα *Η χριστιανική πίστη στη λογοτεχνία του 20ού αιώνα. Πηγές, Μπερνάνδος, Μαρσέλ / Τσέστερτον, Γκρην, Ουώ 25 και 26 Νοεμβρίου 2022 στο Αμφιθέατρο Αντώνης Τρίτσης*
- C30 **Athanasopoulou-Kypriou, S.** 2023. "Art as Public Theology: 'Heroism, Orthodoxy and Sacrifice' in the Performance Art of Marina Abramovic" στην ενότητα 7 με γενικό θέμα *Secularity in/and Orthodox Christianity: An Ominous Threat or a Creative Challenge?* του συνεδρίου με τίτλο *Mission and the Orthodox Church* της International Orthodox Theological Association, 11-15 Ιανουαρίου 2023, Βόλος. <https://iota-web.org/wp-content/uploads/2023/01/Volos-2023-Conference-Program-Draft-FINAL.pdf>
- C31 **Athanasopoulou-Kypriou, S.** 2023. (Round Table Discussion): The Status of Deaconesses in Worldwide Orthodoxy στο συνέδριο με τίτλο *Mission and the Orthodox Church* της International Orthodox Theological Association, 11-15 Ιανουαρίου 2023, Βόλος. <https://iota-web.org/wp-content/uploads/2023/01/Volos-2023-Conference-Program-Draft-FINAL.pdf>
- C32 **Athanasopoulou-Kypriou, S.** 2023. Gender Theories and Constructive Orthodox Theology: An Eschato-Christocentric Understanding of Sexuality and the Body στο διεθνές συνέδριο *Orthodox Christianity between Pre-Modern Commitments, Modern Challenges, and Post-Modern Relevance*, October 19–22, 2023, "Thessalia" Conference Center Melissatika, Volos, Greece. Διαθέσιμο <https://www.youtube.com/watch?v=gIj1sS5v10M>
- C33 **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2024. «Οι περιπέτειες των 'ξένων' και 'διαφορετικών' στο μάθημα των Θρησκευτικών», **Επιστημονικό Συμπόσιο της Εταιρείας Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας**, 28-29 Φεβρουαρίου, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών. Διαθέσιμο <https://www.blod.gr/lectures/kyklos-ekpaideysi-ksena-allotria-kai-anoikeia-stin-ekpaideysi/>

- C34 **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. και Πολύκαρπος Καραμούζης.** 2025. «Η επιρροή των κοινωνικοπολιτικών δράσεων στην προσωπική πρόοδο και την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών: Η περίπτωση των θεολόγων καθηγητών/τριών», 6^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης με θέμα **Η εκπαίδευση ως κοινό αγαθό μέσα σε έναν φαύλο κόσμο: Δημοκρατία, ακτιβισμός και κοινωνία**, Παν/μιο Θεσσαλίας και Παν/μιο Ιωαννίνων 23-25 Μαΐου 2025 Βόλος.
- C35 **Athanasopoulou-Kypriou, S.** 2025. «Matters of gender equality, human sexuality and reproductive rights in the Russian Orthodox Church and Ecumenical Patriarchate's Social Documents», **21st International Conference of the European Society of Women in Theological Research (ESWTR): How to achieve sustainable justice?** Marburg, 20-24 August 2025.

Εισηγήσεις σε Επιστημονικές Συναντήσεις και επιμορφωτικές ημερίδες

- «Διαθεματικές προσεγγίσεις της επισφαλούς ζωής των γυναικών» Εισήγηση στην εκδήλωση συζήτηση με θέμα «Ξαναπιάνοντας το νήμα του Χριστιανομαρξιστικού Διαλόγου» που διοργάνωσε το Dialor Project στις 5 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ, 2024, Βιβλιοπωλείο Θεμέλιο, Αθήνα.
- «Έμφυλες σχέσεις και Θρησκευτική Εκπαίδευση» εισήγηση στην 6η Πανελλήνια Συνάντηση Θεολόγων με θέμα «**Δημοκρατικό Σχολείο και Θρησκευτική Εκπαίδευση**», 10-12 Νοεμβρίου 2023, Θεολογική Σχολή Α.Π.Θ. Θεσσαλονίκη. Αναλυτικά το πρόγραμμα διαθέσιμο στη διεύθυνση <https://drive.google.com/file/d/1ThXhv68dd958JTvevEs7qwfppqUa1idO/view?usp=sharing>
Η εισήγηση είναι διαθέσιμη στη διεύθυνση <https://www.youtube.com/watch?v=-saUtThvUJs>
- «Ελευθερία Έκφρασης και θρησκευτικές πεποιθήσεις», εισήγηση στην ημερίδα που διοργάνωσε η Μαθητική κοινότητα Γυμνασίου της Σχολής Μωραΐτη με θέμα **Ελευθερία Έκφρασης: Δικαιώματα και Όρια** 14 Μαΐου 2021. Το πρόγραμμα και οι ομιλίες είναι διαθέσιμες στη διεύθυνση https://www.youtube.com/watch?v=yd_E3y8_l6Y
- Δημόσια Διάλεξη στα Αγγλικά με θέμα “**Bible Translations and Gender Inclusive Language**” Master Program in "ORTHODOX ECUMENICAL THEOLOGY" of the International Hellenic University (IHU) 21/4//2021 <https://www.youtube.com/watch?v=B3yVpkZg2Z8&t=328s>
- «Η σημασία του χρόνου και ο Άλλος ως εγγυητής της δυνατότητας θεραπείας» εισήγηση στο 1ο Διεθνές Συνέδριο Δραματοθεραπείας & Παιγνιοθεραπείας, 19-20 Μαΐου 2018, Κεντρικό Αμφιθέατρο Ανώτατης Σχολής Καλών Τεχνών, Αθήνα. https://drama-playtherapy.gr/diethnes-sinedrio-dramatotherapias-paigniotherapias/?fbclid=IwY2xjawEeBLRleHRuA2F1bQIxMAABHX4Z4gN7cK15bY6aWOqUVsAKjV69sQ02G04yPfv3Hr2C4VY4AUCyLET5g_aem_Ya_waZwgYaGF8sQ7B8HVRAQ
- «Χειραφέτηση μέσω της Αγαμίας; Η Περίπτωση των Γυναικείων Θρησκευτικών Αδελφοτήτων στην Ελλάδα» Εισήγηση στο Πάντειο Πανεπιστήμιο **στη Σχολή Κοινωνικών Επιστημών στο Τμήμα Κοινωνικής**

Ανθρωπολογίας, Σεμινάρια Τετάρτης με θέμα την Πολιτική Θεολογία και τη Θρησκευολογική έρευνα με διοργανωτή τον καθ. Γ. Μακρή, Χειμερινό Εξάμηνο 2017-18 (ημερομηνία παρουσίασης 17/1/2018)

- **«Το πρόβλημα της ερμηνείας και το ζήτημα της συμπερίληψης απελευθερωτικών θεολογικών προσεγγίσεων στο μάθημα των Θρησκευτικών».** Εισήγηση σχετικά με το μάθημα των Θρησκευτικών στο διήμερο συνέδριο του Πολύχρωμου Σχολείου με θέμα **«Καλές Πρακτικές για τη διαμόρφωση συμπεριληπτικού σχολικού πλαισίου πάνω σε θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου, έκφρασης φύλου και χαρακτηριστικών φύλου»**, 10-11 Μαρτίου 2017 στο 66 Δημοτικό Σχολείο της Αθήνας.
- **«Ο θεολόγος εκπαιδευτικός συνδιαμορφωτής θεολογικού λόγου ή εργαλείο εκκλησιαστικής απολογητικής- Το παράδειγμα των γυναικών».** Εισήγηση σε επιστημονική συνάντηση με θέμα «Ο ρόλος του θεολογικού στοχασμού στη σύγχρονη κοινωνία στον καιρό της Πανορθόδοξης Συνόδου» - Εκδήλωση του Θεολογικού Συνδέσμου «ΚΑΙΡΟΣ», 3 Ιουνίου 2017 Πατάρι εκδόσεων Εν Πλω, Αθήνα.
- **«Φεμινισμός και Νεο-φεμινισμός στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία»** εισήγηση στον Πανελλήνιο Θεολογικό Σύνδεσμο «ΚΑΙΡΟΣ - για την αναβάθμιση της Θρησκευτικής Εκπαίδευσης» στην αίθουσα εκδηλώσεων του Βιβλιοπωλείου «Αρμός», την Τρίτη 19/03/2013 με γενικό θέμα: «Εκκλησία και Γυναίκα»
- **«Η κρίση ταυτότητας...σε μια εποχή χωρίς ταυτότητες»**, Οι συναντήσεις της Πύρνας, Κηφισιά, Σειρά 4 Διαλέξεων, Μάρτιος-Απρίλιος 2006.
- **‘Reading a literary work as a sacrament of communion with God’**, Departmental Seminar, Department of Religions and Theology, University of Manchester, 21st November 2002.
- **‘The problem of the “feminization” of religious language as a condition of women’s becoming divine: A critical approach’**. The Whitley Seminar, Department of Religions and Theology, University of Manchester, 11th February 1999.

Εισηγήσεις σε Θεολογικά Συνέδρια Μεταπτυχιακών Φοιτητών

- I. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ., 1996.** «Ο ρόλος του θρησκευτικού θεάτρου στη διδασκαλία των δογματικών και ηθικών αληθειών της πίστεως», Β’ Θεολογικό Συνέδριο Μεταπτυχιακών Φοιτητών του τμήματος Θεολογίας, Ε.Κ.Π.Α., Τρίπολη, Ιούνιος 1996.
- II. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ., 1997.** «Η αλλαγή των γλωσσικών συμβόλων και η φεμινιστική θεολογία στη Δύση», Γ’ Θεολογικό Συνέδριο Μεταπτυχιακών Φοιτητών του τμήματος Θεολογίας, Ε.Κ.Π.Α., Αλιάρτος, Ιούλιος 1997.

Συμμετοχή σε Συνέδρια και Ημερίδες Επιμόρφωσης

- *Ημέρες Ψυχολογίας 2014*, Επιστημονική τριημερίδα του ICPS College for humanistic sciences, 27-29 Ιουνίου 2014, Αθήνα.

- *Κλινική Αξιολόγηση: Όλα όσα πρέπει να ξέρετε για το πρώτο ραντεβού και τη λήψη ιστορικού*, σεμινάριο με την Δρ Μάρσα Κολέτση, 23 Φεβρουαρίου 2014.
- *Γνωσιακές και Συναισθηματικές Πτυχές της Παιδαγωγικής Σχέσης*, Σεμινάριο ψυχολογίας με την καθηγήτρια Μπετίνα Ντάβου, 27-29 Απριλίου 2012, Αθήνα.
- *Σχολείο-Παιδεία: Ετερόνυμα που έλκονται ή ομώνυμα που απωθούνται*; Εκπαιδευτικό Συνέδριο της Σχολής Μωραΐτη, Μέγαρο Καρατζά της Εθνικής Τραπέζης, 3-4 Νοεμβρίου 2006.
- *Εκπαίδευση για την Ειρήνη*, Εκπαιδευτικό Σεμινάριο του ΚΕΔΕ-WINPEACE στο Ίδρυμα Γουλανδρή Χόρν, Αθήνα, 5-7 Μαΐου 2006. [Πιστοποιητικό]
- *Αυτο-αξιολόγηση της σχολικής μονάδας: Από το έργο του Ιωσήφ Σόλομων στις σημερινές προσπάθειες στην Ελλάδα και αλλού*, Ημερίδα Επιμόρφωσης, Παν/μίο Πατρών και Σχολή Μωραΐτη, Θέατρο Σχολής Μωραΐτη, Ψυχικό, 12 Φεβρουαρίου 2005.
- *St. Paul: Between Athens and Jerusalem*, 3rd Summer International Philosophical Conference, The American College of Greece, Athens 10th- 12th June 2004.
- *Orthodoxy and Education: The Lesson on Religion as a subject of Identity and Culture*, Interparliamentary Assembly on Orthodoxy, International Secretariat, Volos, 15th -17th May 2004. [Πιστοποιητικό]
- *Virtue: Moral and Epistemic*, University of Stirling, 2nd-3rd March 2002.
- *Alistair MacIntyre in Manchester*, University of Manchester, 27th-28th April 2001.
- *The Birth of Jesus*, University of Manchester, 19th February 2000.
- *Good Sex: Politics, Pleasure and Representation*, Centre for Religion, Culture and Gender, University of Manchester, 13th May 2000.
- *After the Body*, Centre for Religion, Culture and Gender, University of Manchester, 22nd-25th June 1998.

Μέλος ελληνικών και διεθνών επιστημονικών εταιριών και συλλόγων

- Μέλος της **European Society of Women in Theological Research (ESWTR)** 2024-σήμερα **Πρόεδρος** (chairperson) του Ελληνικού τμήματος της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Γυναικών στη Θεολογική Έρευνα / **European Society of Women in Theological Research (ESWTR)**
- Αντιπρόεδρος του φιλοσοφικού συλλόγου «Ιανός», ο οποίος οργάνωσε διεθνή ημερίδα με τίτλο *Human Agency and Christianity*, Goulandris-Horn Foundation, Athens 4th June 2004.
- Μέλος της **International Society for Religion, Literature and Culture (ISRLC)**
- Μέλος του **International Orthodox Theological Association (IOTA)** Steering Committee of The Philosophical theology Group
- Μέλος της **European Academy of Religion**
- Μέλος του **Βρετανικού Συλλόγου Ψυχοθεραπευτών και Συμβούλων. BACP**
- Μέλος των «**Ιστορικών για την Έρευνα στην Ιστορία των Γυναικών και του Φύλου**» (Historians for Research in Women's and Gender History) που αποτελεί την ελληνική Εθνική Επιτροπή της International Federation for

Υποτροφίες και Διακρίσεις

1999 – 2003 **Υποτροφία Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών (Ι.Κ.Υ.)** για την εκπόνηση στο εξωτερικό διδακτορικής διατριβής **στη Συστηματική Θεολογία**. Σειρά κατάταξης 1^η.

1986 – 1990 **Αριστεία Προόδου** (Υπουργείο Παιδείας)

Ξένες Γλώσσες

Αγγλικά: Άριστα. Επάρκεια Διδασκαλίας (ΥΠΠΘ): Proficiency (Cambridge) First Certificate (Cambridge)

Γαλλικά: Άριστα. Επάρκεια Διδασκαλίας (ΥΠΠΘ) *Diplôme d'études supérieures (Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών) Sorbonne 1er degré- Certificat Pratique de Langue Française*

Ιταλικά: Καλά (διετής σπουδές στο Ιταλικό Ινστιτούτο Αθήνας)

Γερμανικά: Βασικές γνώσεις (τριετής σπουδές στο Κλασικό Λύκειο Αρσάκειου)

Λοιπές Κοινωνικές Δράσεις και Ακαδημαϊκές Δραστηριότητες

- 2024 Πρόεδρος (Chairperson) ελληνικού τμήματος της **European Society of Women in Theological Research (ESWTR)**
- 22 Φεβρουαρίου 2024 Δημόσια ομιλία για την Κυριακή του Τελώνη και του Φαρισαίου στα Αγγλικά **προσκεκλημένη του Κέντρου Ορθόδοξων Χριστιανικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Fordham** (The Orthodox Christian Studies Center of Fordham University. <https://www.youtube.com/watch?v=uNw2u7iXIA0>)
- Συμμετοχή με εισήγηση στη Διαδικτυακή Επιστημονική **Ημερίδα με θέμα «Covid-19 και Εμβολιασμός» που διοργάνωσε Η Ορθόδοξος Ακαδημία Κρήτης σε συνεργασία με την 7η Υγειονομική Περιφέρεια Κρήτης** τη Δευτέρα 26 Ιουλίου 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=ZZyQILoMNfs&t=3161s>
- 2003-Σήμερα: Αντιπρόεδρος του φιλοσοφικού συλλόγου «Ιανός» που στόχο έχει τον διάλογο της Θεολογίας με τη Φιλοσοφία και τον Πολιτισμό.
- 1998-1999: Εκπρόσωπος των μεταπτυχιακών φοιτητών στην επιτροπή έρευνας και μεταπτυχιακών σπουδών του τμήματος Θεολογίας του Παν/μίου του Manchester.
- 1997-1998: Συμμετοχή στην οργάνωση δύο συνεδρίων [Τρίτο Θεολογικό Συνέδριο Μεταπτυχιακών Φοιτητών, Αλίαρτος (1997) και 'After the Body Conference' στο Manchester (1998)].
- 1996-1997: Μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του Συλλόγου των Μεταπτυχιακών Φοιτητών (Παν/μιο Αθηνών, Θεολογική Σχολή, Τμήμα Θεολογίας).
- 1993: Μέλος της συντακτικής επιτροπής του φοιτητικού περιοδικού *Διάκρισις*.
- 1987-1990: Πρόεδρος του πενταμελούς και μέλος του δεκαπενταμελούς συμβουλίου (Κλασικό Λύκειο Αρσακείου).

Ερευνητικά ενδιαφέροντα

Α) θέματα κοινωνικής και πολιτικής θεολογίας με έμφαση σε ζητήματα θρησκείας και ιδεολογίας στην Ελλάδα, ζητήματα θρησκείας στη λογοτεχνία και στον πολιτισμό, σχέση θρησκείας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σχέση θρησκείας και φύλου, σχέση εθνικισμού και θρησκείας και θέματα θρησκείας και θρησκευτικής εκπαίδευσης.

Β) λογοτεχνική κριτική με κύριο άξονα τον θρησκευτικό λόγο στην τέχνη και άρα στον δημόσιο χώρο που αυτή κατέχει και στην κοινωνική και πολιτική επίδρασή της.

Γ) ζητήματα πρόσληψης ενός λογοτεχνικού έργου και το πολιτικό αίτημα των *απελευθερωτικών αναγνώσεων*

Δ) σύγχρονες κριτικές προσεγγίσεις στο θρησκευτικό φαινόμενο και ζητήματα φιλοσοφίας θρησκείας στο πλαίσιο του σύγχρονου κόσμου.

Πιο συγκεκριμένα, αναφέρω ενδεικτικά τα ερευνητικά ενδιαφέροντά που εστιάζονται στον ρόλο των γυναικείων θρησκευτικών οργανώσεων στην ελληνική κοινωνία του 20^{ου} αιώνα και είναι ένα θέμα που έχει άμεση σχέση με τη θέση της θρησκείας στο δημόσιο χώρο και την κοινωνική και πολιτική διάσταση της θεολογίας.

Αρχικά πορίσματα έχουν παρουσιαστεί σε εισήγησή μου σε συνέδριο στη Δανία (2009) και στην Ισπανία (2010). Τα πορίσματα αυτά δημοσιεύτηκαν στη μελέτη με τίτλο *‘«Θεούσες»: Η νεορθόδοξη παρουσίαση της θέσης και της σεξουαλικότητας των γυναικών μέσα στο θρησκευτικό κίνημα της Ζωής στα μέσα του 20ού αιώνα’* στο βιβλίο με τίτλο *Όχι Εγώ: Κείμενα πολιτικής Θεολογίας με αναφορές σε θέματα φύλου, θρησκείας και ιδεολογίας*, εκδ. Αρμός, 2011, σ. 53-68. Η έρευνα συνεχίστηκε και δημοσιεύτηκε σχετικό άρθρο με τίτλο *‘Emancipation through celibacy? The sisterhoods of the Zoe movement and their role in the development of “Christian feminism” in Greece 1938-1960’* στο Trine Stauning Willert and Lina Molokotos-Liederman (eds), *Innovation in the Christian Orthodox Tradition? Historical perspectives and case studies on the question of change in Greek Orthodox thought and practice*, Surrey: Ashgate, 2012 pp. 101-121

Στο συνολικό έργο μου επιχειρώ να δίνω έμφαση και να εστιάζω στην κοινωνική και πολιτική διάσταση της ερμηνείας (ιδιαίτερα όταν αυτή έχει ως άξονα το θρησκευτικό φαινόμενο) και να μελετώ κριτικά τον ρόλο της θρησκείας (και μάλιστα για την ελληνική περίπτωση της Ορθόδοξης Εκκλησίας) στον δημόσιο χώρο.

Τέλος, σε αρκετές μελέτες το ενδιαφέρον εστιάζεται στη διερεύνηση όψεων της «φεμινιστικής θεολογίας» που είναι μια κατεξοχήν πολιτική θεολογία, και η οπτική του φύλου διακρίνεται στην ερμηνευτική προσέγγιση.

Αναλυτικό Υπόμνημα Δημοσιεύσεων

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Διατριβές

Athanasopoulou-Kypriou, S. 1998. *The Problem of God and the Metaphysical Quest in Samuel Beckett with Special Reference to his Trilogy and his Play 'Waiting for Godot'.* M.A. Thesis, Faculty of Arts, University of Manchester, U.K. **Φιλοσοφία Θρησκείας και Πολιτισμός**

Abstract: *In this study, taking exception to the theological interpretations of Beckett's work and focusing on his trilogy, i.e., Molloy, Malone Dies, The Unnamable, and his play Waiting for Godot, I suggest that the Irish writer wants to free people from any metaphysical quest. Thus, in the first chapter an attempt is made to explore in what sense and to what extent Beckett is an atheist as well as to explain why he uses negative language when referring to a supposed divinity. The second chapter is a description of the human tragic condition as presented in his works, after God and the absolute in general have lost their effectiveness. In the last chapter, my intention is to analyze how the heroes' metaphysical quest functions in Beckett's works as well as to interpret his lyrical and mystical moments. Finally, I argue that his main objective is to go beyond any mystical, religious or metaphysical faith and hope.*

Στη διατριβή αυτή εξετάζω την έννοια του Θεού στο έργο του Σάμουελ Μπέκετ δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην *Τριλογία* του και το θεατρικό του έργο *Περιμένοντας τον Γκοντό*. Βασική θέση της εργασίας μου είναι ότι ο Ιρλανδός συγγραφέας θέλει να ελευθερώσει τους ανθρώπους από κάθε μεταφυσική αναζήτηση. Αναλυτικά, στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται προσπάθεια να εξεταστεί με ποια έννοια και σε ποιο βαθμό ο Μπέκετ είναι αθεϊστής καθώς επίσης να εξηγηθεί ο λόγος που χρησιμοποιεί αποφατική γλώσσα όταν αναφέρεται σε μια υποτιθέμενη θεότητα. Το δεύτερο κεφάλαιο ασχολείται με τον τρόπο που παρουσιάζεται η τραγική ανθρώπινη κατάσταση στα έργα του Μπέκετ, μετά το γεγονός ότι ο Θεός αλλά και γενικά η έννοια του απολύτου έχουν πάψει να έχουν ισχύ. Στο τελευταίο κεφάλαιο, αναλύω τον τρόπο με τον οποίο η μεταφυσική αναζήτηση λειτουργεί στο έργο του Μπέκετ και ερμηνεύω τις «μυστικές» και λυρικές στιγμές. Τέλος, προτείνω ότι βασικός σκοπός του έργου του είναι να υπερβεί την ανάγκη για όποια θρησκευτική ή μεταφυσική πίστη και ελπίδα.

Athanasopoulou-Kypriou, S. 2002. *Samuel Beckett's 'Trilogy' and the Soul's Ascent to God: Reading a Literary Work as a Sacrament of Communion With God. Ph.D. Thesis,* Faculty of Arts, University of Manchester, U.K. **Συστηματική Θεολογία, Κοινωνία και Πολιτισμός**

Abstract: *In this thesis, taking exception to the previous theological interpretations of Beckett's works, I read his Trilogy as a sacrament of communion with God. The thesis develops in two stages. First, I read Beckett's Trilogy as an illustration of the soul's ascent to God and then I proceed with an extensive exploration of the conditions and presuppositions for considering this literary work as a sacrament of communion with God. More analytically, in the first chapter, I take exception to the previous theological readings of Beckett's works and define my methodological approach. In the following three chapters, I employ Gregory of Nyssa's understanding of the three stages of the soul's ascent to God to discuss how the themes of illumination, contemplation and unification with God are illustrated in the Trilogy and performed by its poetics. In the last chapter, I discuss in what sense and on what conditions the Trilogy becomes a sacrament of communion with God and challenge the distinctions between theology and literature and between theological and non-theological language from an Orthodox Christian perspective. Finally, my main argument is that a literary work is potentially not only a theologically significant text but also a sacrament of communion with God, provided it is read as such.*

Η διδακτορική διατριβή με τίτλο «Η Τριλογία του Σάμουελ Μπέκετ και η άνοδος της ψυχής στο Θεό: Η Ανάγνωση ενός λογοτεχνικού έργου ως μυστηρίου κοινωνίας με το Θεό» ανήκει στο χώρο του Πολιτισμού της Θρησκείας και ευρύτερα της Συστηματικής Θεολογίας έχοντας ουσιαστικά ως αντικείμενα μελέτης τη φύση της θρησκευτικής γλώσσας, τη σχέση θείου Λόγου και ανθρώπινης γλώσσας και την παρουσία θρησκευτικών θεμάτων σε δημόσια πολιτισμικά επιτεύγματα, όπως η λογοτεχνία. Η διατριβή διαπραγματεύεται τη σχέση θρησκείας και λογοτεχνίας και τη σημασία που έχει η κατάλληλη θρησκευτική αγωγή των αναγνωστών/τριών, ώστε αυτοί να είναι υπεύθυνοι της ερμηνείας ενός κειμένου, λογοτεχνικού ή μη. Ως πεδίο εφαρμογής των θεωρητικών μου θέσεων χρησιμοποιώ την Τριλογία του Σάμουελ Μπέκετ, δηλαδή τα μυθιστορήματα «Μολλόν», «Ο Μαλόν πεθαίνει» και «Ο Ακατονόμαστος».

Ένα από τα βασικά προβλήματα όσων εξετάζουν θεολογικά ένα λογοτεχνικό κείμενο είναι το αντικείμενο έρευνας τους. Τι ενδιαφέρει δηλαδή τους κριτικούς αναγνώστες όταν διαβάζουν ένα κείμενο και θέλουν να το ερμηνεύσουν θεολογικά δηλαδή υπό το φως των θρησκευτικών πεποιθήσεων τους; Η διεθνής βιβλιογραφία πάνω στο θέμα δείχνει ότι οι ερμηνευτές ενδιαφέρονται για τις θεολογικές και θρησκευτικές επιρροές των συγγραφέων, για τις προσωπικές τους θρησκευτικές πεποιθήσεις, για το θεολογικό περιεχόμενο των έργων τους και για τις θεολογικές απόψεις που διατυπώνονται στα

διάφορα λογοτεχνικά κείμενα. Όλα όμως τα παραπάνω βασίζονται σε μια αυθαίρετη και εκ των προτέρων διάκριση ανάμεσα στη λογοτεχνία και τη θεολογία (Α΄ Κεφάλαιο).

Στη διατριβή ασκείται κριτική στην εκ των προτέρων διάκριση ανάμεσα στη θεολογία και τη λογοτεχνία και προτείνεται μια νέα θεώρηση της λογοτεχνίας ως θεολογίας και δοξολογίας. Η νέα αυτή θεώρηση της λογοτεχνίας ως θεολογίας εφαρμόζεται στην *Τριλογία* του Μπέκετ. Η *Τριλογία* ερμηνεύεται ως θεολογικό κείμενο, το οποίο περιγράφει τα στάδια της πνευματικής τελείωσης, δηλαδή τα στάδια της ανόδου της ψυχής προς το Θεό. Στη διατριβή ακολουθώ την άποψη του Γρηγορίου Νύσσης για τη γλώσσα και για τα τρία στάδια της πνευματικής τελείωσης του ανθρώπου και εξετάζω το πώς παρουσιάζονται σε ένα λογοτεχνικό έργο τα θέματα του φωτισμού της ψυχής, της πνευματικής ωρίμανσης και της ένωσης της ψυχής με το Θεό (Β΄, Γ΄ και Δ΄ Κεφάλαια).

Ενώ οι προηγούμενοι κριτικοί έχουν δεχτεί μια *a priori* διάκριση ανάμεσα στη λογοτεχνία και τη θεολογία και έχουν υποστηρίξει το θείσμό, τον αθεϊσμό, τη θεολογική ορθοδοξία, το μυστικισμό ή τη βλασφημία του Μπέκετ, εγώ περνάω από τη θεώρηση αυτού του έργου ως *ξεχωριστού* από τη θεολογία στη θεώρησή του ως *θεολογικού*, προτείνοντας ότι η *Τριλογία* του Μπέκετ είναι εν δυνάμει όχι μόνο ένα θεολογικά σημαντικό κείμενο αλλά και ένα μυστήριο κοινωνίας με το Θεό, υπό την προϋπόθεση ότι ερμηνεύεται *ως τέτοιο*. Μεταφέροντας την προσοχή από το κείμενο στον αναγνώστη, το βασικό μου επιχείρημα είναι ότι, μέσω μιας λειτουργικής πράξης ερμηνείας, τα λογοτεχνικά κείμενα γίνονται μυστήρια κοινωνίας με το Θεό, και ότι αυτό που διαφορετικά μπορεί να θεωρηθεί βλάσφημο μετατρέπεται σε δοξολογία χάρη στη σχέση που έχει ο αναγνώστης με το Θεό και στην κατάλληλη θρησκευτική αγωγή που έχει δεχθεί.

Σε ένα θεωρητικότερο επίπεδο, προκειμένου να στηρίξω τη θεολογική ερμηνεία που δίνω στο έργο του Μπέκετ και για να αμβλύνω τη διάκριση ανάμεσα σε θεολογικά και μη θεολογικά κείμενα (ιερά και ανίερα κείμενα) από μια ορθόδοξη χριστιανική άποψη, εξετάζω διεξοδικά με ποιες θεολογικές προϋποθέσεις ένα λογοτεχνικό κείμενο γίνεται μυστήριο κοινωνίας με το Θεό. Βασιζόμενη λοιπόν στην Ορθόδοξη χριστιανική παράδοση, υποστηρίζω ότι όλα τα λογοτεχνικά κείμενα μπορούν να θεωρηθούν μυστήρια κοινωνίας με το Θεό και επομένως μπορεί να αναγνωριστεί ο δοξολογικός χαρακτήρας τους, εφόσον οι αναγνώστες δέχονται ότι, πρώτον, η θεολογία δεν είναι ένα απλό σύνολο προτάσεων και μια επιστημονική έρευνα σχετικά με τη φύση του Θεού,

αλλά γίνεται κατανοητή ως δοξολογία, δηλαδή ως λόγος για τη δόξα του Θεού και συμμετοχή σε αυτή· δεύτερον, ότι η γλώσσα έχει αναγωγική λειτουργία και αποτελεί σύμβολο που βοηθάει τους ανθρώπους να αναφερθούν στο Θεό· τρίτον, ότι γενικά η ανθρώπινη γλώσσα έχει δοξολογικό χαρακτήρα χάρη στην ενσάρκωση του Θείου Λόγου, και τέλος ότι ο δοξολογικός χαρακτήρας κάθε γλώσσας πραγματώνεται μέσα στην Εκκλησία με τη λειτουργική πράξη της ερμηνείας από τον πιστό.

Σε κάθε περίπτωση ο ρόλος του αναγνώστη ή της αναγνώστριας είναι κεντρικός στο να αποδώσει θεολογική σημασία στα λογοτεχνικά κείμενα. Όταν οι αναγνώστες και οι αναγνώστριες έχουν σχέση με το Θεό και βλέπουν τον κόσμο σε αναφορά προς το Θεό, αυτό αντανakλάται στην ερμηνεία που δίδουν στα λογοτεχνικά κείμενα. Όσο περισσότερο μάλιστα οι άνθρωποι έχουν ωριμάσει πνευματικά και έχουν λάβει την κατάλληλη θρησκευτική αγωγή τόσο ευκολότερα αναγνωρίζουν τη θεολογική σημασία της λογοτεχνίας, ακόμα και αυτής που από πολλούς θεωρείται βλάσφημη (Ε' Κεφάλαιο).

Μονογραφίες και Βιβλία

Athanasopoulou-Kypriou, S. 2006. *Modern Thought about Religion and Existence*, Elias Bartsoulianos Press, Athens. (ISBN 960-87255-9-3) **Φιλοσοφία Θρησκείας: Πίστη και απιστία στον Σύγχρονο εκκοσμικευμένο Κόσμο**

Πρόλογος του βιβλίου (Preface of the book): This collection of essays stems from research undertaken and lectures delivered at the University of Manchester. Its objective is to provide those interested in the philosophy of religion and philosophical theology with an introduction to modern thought about religion and existence.

A number of philosophers and theologians have analysed the notion of “existence” in relation to human condition, divine essence and metaphysical beliefs. By bringing together philosophers and theologians whose thought changed our understanding of religion and existence, the book attempts to examine the credibility of metaphysical beliefs and the nature of theological understanding.

All essays evolve around the following questions: What is the relationship between the problem of the existence of God and any metaphysical quest? To what extent has modern thought about religion and existence influenced theological discourse? Is Nietzsche an atheist? Can we discern the theological overtones in Heidegger’s account of the notion of “Being”? How do theologians respond to modern challenges of religious beliefs?

If systematic theology is the dialogue of theology with what is non-theology or is considered non-theology, then this book belongs to this field of study for it is about the interrelation of theology and philosophy.

The study of the relationship between theology and philosophy describes a large program, toward which a small book can certainly make only a modest contribution. As I looked through my notes and lectures on this subject area from the past decade, it emerged that these approaches from various starting points had nevertheless amounted to something like a single whole –quite fragmentary and unfinished, of course, but, as a contribution to a major theme that affects us all, perhaps not entirely unhelpful. I have therefore decided to present as a whole in this book those texts whose themes are directed to questions concerning modern thought about religion and existence and that were all written in the past decade and to put them up for discussion. I hope that a book that has thus been put together, with all its insufficiencies, may yet be of help in the study of philosophy of religion and philosophical theology.

Το βιβλίο αυτό ανήκει στον ευρύτερο χώρο της φιλοσοφίας της θρησκείας. Αποτελείται από έξι κεφάλαια, τα οποία κινούνται γύρω από ένα βασικό άξονα, ο οποίος είναι το πρόβλημα της ύπαρξης, είτε πρόκειται για τη θεία είτε για την ανθρώπινη, σε σχέση με τις θρησκευτικές και μεταφυσικές πεποιθήσεις. Στα κεφάλαια του βιβλίου εξετάζονται συστηματικά οι απόψεις θεολόγων και φιλοσόφων, οι οποίοι, είτε με την κριτική τους είτε με την πίστη τους στο Θεό, ανανέωσαν τη γνώση μας για τις μορφές θρησκευτικής συνείδησης και πρότειναν νέους τρόπους θεολογικής κατανόησης. Η ποικιλία των απόψεων και προσεγγίσεων αλλά και η από κοινού μελέτη θεολόγων και φιλοσόφων μαρτυρούν τη βασική θέση μου ότι καίρια θεολογικά ζητήματα δεν είναι πολύ διαφορετικά από τα ζητήματα της μεταφυσικής. Οι διακρίσεις, λοιπόν, φιλόσοφος-θεολόγος, άθεος-θεϊστής, πιστός-άπιστος περιγράφουν με τρόπο ασφυκτικό μια πραγματικότητα πιο περίπλοκη.

Το βιβλίο απευθύνεται σε όσους ασχολούνται φιλοσοφικά με τη θρησκεία και σε όσους προσεγγίζουν και ελέγχουν με λογικά κριτήρια τη θρησκευτική πίστη. Τα κεφάλαια είναι γραμμένα σε μορφή ακαδημαϊκών δοκιμίων, ακολουθούν τις ακαδημαϊκές συμβάσεις και είναι κατάλληλα για φοιτητές προπτυχιακού και μεταπτυχιακού επιπέδου, οι οποίοι ασχολούνται με τη φιλοσοφία της θρησκείας. Ωστόσο, το περιεχόμενο του συνόλου των κεφαλαίων είναι πρωτότυπο καθώς στο κάθε κεφάλαιο διατυπώνεται και μια προσωπική θέση για το θέμα συζήτησης.

Πιο συγκεκριμένα τα θέματα των κεφαλαίων του βιβλίου είναι τα εξής:

A) Η κατανόηση του Θεού ως απόντος στα έργα του K. Barth και του D. Bonhoeffer και η θεολογική σημασία της απουσίας του Θεού.

B) Η «θρησκεία των ανθρώπων», μια διαφορετική θρησκευτική πρόταση του Harvey Cox.

Γ) Ο δυαλισμός του Gordon Kaufman.

Δ) Υπαρξισμός: Ένας όρος δίχως ορισμό.

E) Η έννοια του «Είναι» στο Heidegger ή γιατί ο Heidegger δεν είναι υπαρξιστής.

ΣΤ) Ο Nietzsche ως άθεος και ως «άγιος»: Μια ερμηνεία του λόγου του Nietzsche για το «θάνατο του Θεού».

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2009. *Κείμενα για το τίποτα: Μια συνάντηση θεολογίας και λογοτεχνίας με αφορμή τα έργα του Σάμουελ Μπέκετ*, εκδ. Αρμός, Αθήνα, σσ. 346 (ISBN 978-960-527-546-4) Συστηματική Θεολογία και Πολιτισμός

Αφορμή για τη συγκέντρωση και έκδοση του υλικού του συγκεκριμένου τόμου ήταν η διαπίστωση ότι στην ελληνική βιβλιογραφία δεν υπήρχε **μια σύντομη εισαγωγή στο ερευνητικό πεδίο της θεολογίας και λογοτεχνίας όπως αυτό εξετάζεται στον αγγλοσαξονικό χώρο στο πλαίσιο σύγχρονων τάσεων της φιλοσοφίας θρησκείας και των κριτικών θεωριών**. Στην Ελλάδα, ενώ γενικά υπάρχουν μελετητές που έχουν ασχοληθεί και ασχολούνται με την ανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων υπό το φως της θεολογίας, δεν έχει συστηματοποιηθεί η έρευνα της σχέσης θεολογίας και λογοτεχνίας στο πλαίσιο των σύγχρονων φιλοσοφικών και κριτικών θεωριών. Με άλλα λόγια, ενώ κριτικοί της λογοτεχνίας, συγγραφείς και κάποιοι θεολόγοι δημοσιεύουν άρθρα και μελέτες που διαπλέκουν τη θεολογική σκέψη με τη λογοτεχνική κριτική, δεν είναι σαφές κάθε φορά τι κάνουν και γενικά πώς προσεγγίζουν τη σχέση θεολογίας και λογοτεχνίας. Με την παρούσα, λοιπόν, συλλογή προσπαθώ να προσφέρω μια σύντομη εισαγωγή στο χώρο της θεολογίας και λογοτεχνίας και με άξονα το έργο του Samuel Beckett να παρουσιάσω ορισμένες διαφορετικές προσεγγίσεις των έργων του υπό το φως της θεολογίας, οι οποίες λειτουργούν ως ερμηνευτικά παραδείγματα.

Πιο αναλυτικά, τρεις είναι οι βασικοί στόχοι αυτού του βιβλίου και με βάση αυτούς οργανώνεται και η παρουσίαση των κεφαλαίων: ο πρώτος στόχος, στα κεφάλαια 1 και 2, είναι η εξέταση των λογοτεχνικών κριτηρίων, των θεολογικών προϋποθέσεων και της σημασίας του διαλόγου της θεολογίας με τη λογοτεχνία. Ο δεύτερος στόχος, στο κεφάλαιο 3, είναι η περιγραφή των μορφών που έχει λάβει και μπορεί να λάβει καθώς και των τρόπων με τους οποίους έχει γίνει και μπορεί στο διηνεκές να γίνει αυτός ο διάλογος. Ο τρίτος και απώτερος σκοπός του βιβλίου είναι να αποτελέσει έναν οδηγό τόσο για την αναγνώριση της ήδη υπάρχουσας θεολογικής κριτικής λογοτεχνικών κειμένων όσο και για την εκ νέου ερμηνεία παλαιότερων και σύγχρονων λογοτεχνικών έργων υπό το φως της θεολογίας. Στο πλαίσιο αυτού του σκοπού, τα κεφάλαια 4, 5, και 6 αφιερώνονται στην ανάγνωση του έργου του Ιρλανδού συγγραφέα και νομπελίστα Samuel Beckett υπό το φως της θεολογίας. Μάλιστα σε κάθε κεφάλαιο επιχειρείται και μια διαφορετικού τύπου ερμηνεία των έργων του. Πιο συγκεκριμένα, το κεφάλαιο 4

εξετάζει την έννοια του θεού στο έργο του και ανιχνεύει θέματα φιλοσοφίας της θρησκείας σε ένα λογοτεχνικό κείμενο. Στο κεφάλαιο 5, παρουσιάζεται μια θεολογική αποτίμηση του έργου του Ιρλανδού συγγραφέα, ενώ στο κεφάλαιο 6, το οποίο είναι αρκετά εκτενές, επιχειρείται μια θεολογική ανάγνωση της μυθιστορηματικής τριλογίας του, σύμφωνα με την οποία τα κείμενα και η ποιητική τους ερμηνεύονται από την αναγνώστρια ως φορείς θεολογικού νοήματος. Αν και όλα τα κεφάλαια του βιβλίου αποτελούν επεξεργασμένο υλικό, το οποίο είτε έχει δημοσιευθεί σε περιοδικά είτε αποτελεί μέρος δημοσιευμένων μονογραφιών είτε είναι μέρος της διδακτορικής διατριβής της συγγραφέως, κανένα κεφάλαιο δεν έχει δημοσιευθεί με τη μορφή που έχει λάβει στην παρούσα έκδοση.

Τα κεφάλαια του βιβλίου προήλθαν από τις παρακάτω μελέτες και δημοσιεύσεις, εκ των οποίων μερικές μεταφράστηκαν, άλλες δουλεύτηκαν εκ νέου, άλλες συντομεύτηκαν και όλες παρουσιάστηκαν με τέτοιον τρόπο, ώστε να αποτελούν ένα ενιαίο βιβλίο στα ελληνικά.

‘Beckett beyond the problem of God’, *Literature and Theology* 14:1, 2000, 34-51.

Samuel Beckett’s ‘Trilogy’ and the Soul’s Ascent to God: Reading a Literary Work as a Sacrament of Communion With God. Ph.D. Thesis, Faculty of Arts, University of Manchester, U.K, 2002.

‘Beyond the death of the Christian novel: Literature as Theology’, *Philotheos* 6, 2006, 48-60

‘Gregory of Nyssa’s anagogical method of interpretation and the personal realization of the sacramentality of all language’, *Philotheos* 7, 2007, 211-217.

«Εσχατολογικός προβληματισμός στα έργα του Samuel Beckett *Περιμένοντας τον Γκοντό* και *Τέλος του Παιχνιδιού*», *Νέα Εστία* 166, Σεπτέμβριος 2009, 371-384.

«Ορθοδοξία και Λογοτεχνία» στο *Ορθοδοξία και [Μετα-] Νεωτερικότητα*, τομ. Γ, εκδ. ΕΑΠ, Πάτρα, 2008, 81-135.

Για το συγκεκριμένο επιστημονικό βιβλίο έχουν γράψει βιβλιοκρισίες που αναφέρονται στην πρωτοτυπία του ερμηνευτικού εγχειρήματος και το αποτιμούν θεολογικά και κριτικά οι α) Δρ. Διονύσης Σκλήρης στο περιοδικό *Σύναξη* 114 (2010), σσ. 101-102, η Δρ. Ελένη Κασσελούρη-Χατζηβασιλειάδη στο περιοδικό *Θεολογία* 81:1 (2010), σσ. 394-396 και ο

Στάθης Κομνηνός, στο περιοδικό *Φρέαρ* <https://frear.gr/?p=14277>. [βλ. ειδική κατηγορία Βιβλιοκρισίες και Ετεροαναφορές]

Ιδιαίτερη αναφορά κάνουμε σε μια ακόμα βιβλιοκριτική μελέτη του εν λόγω πονήματος που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας* [Δρ. Στασινόπουλος Ν. Ο Beckett μεταξύ θεολογίας και ψυχανάλυσης. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 26 (2011) 183–194. <https://doi.org/10.12681/sas.836>]

Στην εν λόγω βιβλιογραφική μελέτη, ο συγγραφέας αναπτύσσει συστηματικά και αναλυτικά το επιχείρημα της Αθανασοπούλου-Κυπρίου, παραβάλλοντάς το με μία ψυχαναλυτικά (βλ. Jacques Lacan) προσανατολισμένη ανάγνωση του μπεκετικού έργου από τον επιφανή θεωρητικό των πολιτισμικών σπουδών Slavoj Žizek. Στη συγκριτική αυτή μελέτη αναδεικνύεται η πρωτοτυπία του έργου της συγγραφέως και η πολιτική διάσταση της ερμηνείας. Ενδεικτικά γράφει για τη μελέτη: «[...] Εδώ ωστόσο συναντούμε μία θεολόγο που ενσκήπτει με σοβαρότητα στο έργο του νομπελίστα συγγραφέα, αξιοποιώντας σύγχρονη (κυρίως αγγλόγλωσση) βιβλιογραφία. [...] Πρωταρχικό μέλημα της Αθανασοπούλου-Κυπρίου είναι να καταδείξει πώς ένα λογοτεχνικό έργο μπορεί να καταστεί μυστήριο κοινωνίας με το Θεό μέσω της λειτουργικής πράξης της ερμηνείας. Η συγγραφέας διατρέχει με ευχέρεια κλασικά κείμενα της λογοτεχνικής θεωρίας, από τους Genette, Barthes και Jakobson έως τους Derrida και Culler ανακαλώντας παράλληλα στοιχεία της θεολογίας του 20ού αιώνα περί γλώσσας που προσιδιάζουν σε ορισμένες από τις απόψεις τους. Αναλύει εκ του σύνεγγυς τις θεολογικές αντιλήψεις περί γλώσσας και ερμηνείας της Γραφής, ενιστάμενη έναντι της προτεσταντικής ερμηνευτικής αρχής της sola scriptura. Αφίσταται του κινδύνου να οδηγηθούμε σε αμέτρητες υποκειμενικές αναγνώσεις της Βίβλου. Προκρίνει επιγραμματικά μία ορθόδοξων καταβολών αναγνωστική κοινότητα έναντι της προτεσταντικής αντίληψης περί υπεύθυνης ανάγνωσης της Γραφής και της αυθεντίας, καθώς και του προτεσταντικού σεβασμού στο κείμενο της hermeneutica sacra, με την κατά λέξη έμπνευσή της». (σελ. 182-183) [...] Το εγχείρημα της συγγραφέως παραμένει, από πολλές απόψεις, έργο κοπιώδες, για φίλεργους -υπάρχουν και ορθόδοξοι φίλεργοι- αναγνώστες» (σελ. 193).

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2010 υπό έκδοση με βεβαίωση από τον εκδότη το 2010 κατά την υποβολή αίτησης για τη θέση Κοινωνικής και Πολιτικής Θεολογίας. **Εκδόθηκε το 2011** με τον τίτλο *Όχι Εγώ: Κείμενα πολιτικής Θεολογίας με αναφορές σε θέματα φύλου, θρησκείας και ιδεολογίας*, εκδ. Αρμός, Αθήνα. **Πολιτική Θεολογία**

Θεματικές :

- 1. Εισαγωγή στην Πολιτική Θεολογία. ΠΡΩΤΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ**
2. Η έννοια της «ελληνορθοδοξίας» και ο αντι-δυτικισμός στο νεορθόδοξο ρεύμα.
- 3. «Θεούσες»: Η νεορθόδοξη παρουσίαση της θέσης και της σεξουαλικότητας των γυναικών μέσα στο θρησκευτικό κίνημα της Ζωής στα μέσα του 20^{ού} αιώνα. ΠΡΩΤΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ**
- 4. Ο κυρίαρχος κανονιστικός ελληνοχριστιανισμός και ο αθέατος πάσχων «ελληνοχριστιανισμός» της αριστεράς, όπως εκφράστηκαν σε κείμενα της περιόδου 1940-1950. ΠΡΩΤΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ**
5. Ένα θεολογικό σχόλιο στην ιδέα της «ελληνικότητας» του αρχαίου Πατριαρχείου της Ιερουσαλήμ.
6. Η θρησκευτική αγωγή στα όρια της δημόσιας λογικής
7. Το φαινόμενο της Χριστιανικής φεμινιστικής θεολογίας.
8. Η αντίδραση της ελληνικής Ορθόδοξης θεολογίας στις προκλήσεις των φεμινιστικών θεολογιών
9. Αναθεωρώντας την ορθολογικότητα της θρησκευτικής πίστης. Μια φεμινιστική απάντηση στη φιλοσοφία του Richard Swinburne.
10. Το φεμινιστικό αίτημα της περιεκτικής θεολογικής γλώσσας υπό το φως της Ορθόδοξης παράδοσης.
- 11. Θρησκευτική πίστη και «ανδρικές ταυτότητες»: Το «χριστιανικό» μοντέλο της ήπιας πατριαρχίας στις ενδοοικογενειακές σχέσεις από τη διεθνή στην ελληνική πραγματικότητα. ΠΡΩΤΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ**
- 12. Μπαίνοντας στη θέση του Ιακώβ: τι θυσιάζουν οι γυναίκες για να κάνουν θεολογία στο ελληνικό Ορθόδοξο περιβάλλον. ΠΡΩΤΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ**
13. Φεμινιστική θεωρία και θρησκευτικός πλουραλισμός
14. Η χρήση της Βίβλου από τον Σάμουελ Μπέκετ και η ευθύνη της αναγνώστριας

15. Το έργο *Όχι εγώ* του Σάμουελ Μπέκετ και/ή η τέχνη της ζωής.
16. Ορθόδοξη παράδοση ή/και θεολογία της ανέλιξης; Ερμηνευτικές δυσκολίες στον καθορισμό της θεολογικής σκέψης του Νίκου Καζαντζάκη.

Η παρούσα συλλογή άρθρων επιδιώκει αφενός να φωτίσει όψεις της σχέσης θρησκείας και πολιτικής παρουσιάζοντας κριτικά την «ελληνοκεντρικότητα» μέρους της Ορθόδοξης ρητορικής και αναδεικνύοντας τη θέση του θρησκευτικού και μάλιστα Ορθόδοξου λόγου στη δημόσια σφαίρα και αφετέρου να αναδείξει πτυχές της διαπλοκής μεταξύ πολιτικής θεωρίας και πράξης και θρησκευτικής πίστης.

Προκειμένου να τεθεί ένα πλαίσιο στην παρουσίαση των θεμάτων, το πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζει τις βασικές όψεις της πολιτικής θεολογίας.

Στην συνέχεια στρέφουμε τη μελέτη μας στην ευρύτερη συζήτηση σχετικά με τη σχέση θρησκείας και πολιτικής (βλέπε ιδιαίτερα θεματικές 2, 4, 6), σχετικά με τις ιδεολογικές χρήσεις της θρησκευτικής πίστης (βλέπε ειδικά θεματική 5), σχετικά με την παρουσία του θρησκευτικού λόγου σε πολιτισμικά προϊόντα όπως είναι η τέχνη και ειδικά η λογοτεχνία (βλέπε θεματική 14, 15, 16) αλλά και σχετικά με το ρόλο που παίζει η θρησκεία στην οργάνωση του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου (βλέπε θεματική 11). Στον τρόπο προσέγγισης των παραπάνω θεμάτων προστίθεται και ένας σημαντικός παράγοντας, αυτός του φύλου. Στα άρθρα που είναι συγκεντρωμένα στον παρόντα τόμο κεντρική θέση κατέχει η οπτική της φεμινιστικής θεωρίας και κριτικής. Βεβαίως καθώς μιλάμε για το χώρο της θρησκείας, θα λέγαμε ότι η όλη συζήτηση τίθεται υπό το πρίσμα της φεμινιστικής θεολογίας και της φεμινιστικής φιλοσοφίας της θρησκείας (βλέπε ιδιαίτερα τα θέματα 1, 7, 9, 13). Σε αρκετά λοιπόν κείμενα του τόμου, ασκείται κριτική στις πατριαρχικές δομές του θρησκευτικού και μάλιστα Ορθόδοξου λόγου (βλέπε ιδιαίτερα θέματα 3, 8, 12) και γίνεται παράλληλα μια προσπάθεια διατύπωσης ενός πιο συμπεριληπτικού λόγου που προωθεί τόσο το πνεύμα ισότητας όλων των ανθρώπων όσο και το σεβασμό της ετερότητας (βλέπε ιδιαίτερα κείμενο 10).

Τα παραπάνω κείμενα είτε έχουν προδημοσιευθεί σε ελληνικά και ξένα περιοδικά και συλλογικούς τόμους με τη μορφή που παρουσιάζονται σε αυτόν τον τόμο, μεταφρασμένα βέβαια στα ελληνικά όπου χρειαζόταν, είτε αποτελούν επεξεργασμένη εκδοχή άρθρων ήδη δημοσιευμένων, **είτε αποτελούν εισηγήσεις σε συνέδρια που δημοσιεύονται σε αυτή τη συλλογή.**

Τέλος στη συγκεκριμένη συλλογή, δημοσιεύεται [μετά από επεξεργασία ανακοίνωσης σε συνέδριο το 2009 στη Δανία] μια πρώτη μελέτη της ευρύτερης έρευνας που έχει εκπονηθεί για τις γυναικείες θρησκευτικές οργανώσεις στην Ελλάδα τον 20ό αι. με τίτλο:

«Θεούσες»: *Η νεορθόδοξη παρουσίαση της θέσης και της σεξουαλικότητας των γυναικών μέσα στο θρησκευτικό κίνημα της Ζωής στα μέσα του 20ού αιώνα.*

Η Έφη Γαζή, καθηγήτρια Θεωρίας της Ιστοριογραφίας και της Νεότερης Ιστορίας στο Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, αναδεικνύει τη συμβολή του συγκεκριμένου τόμου παρουσιάζοντας τις μεθοδολογικές αρετές και τις πρωτότυπες ερμηνευτικές προτάσεις των μελετών του βιβλίου, σε βιβλιοκρισία που δημοσιεύεται στο περιοδικό *Σύναξη* 120 (2011) 98-100. Για το βιβλίο συνολικά η Ε. Γαζή γράφει καταληκτικά πως **«αποτελεί μια ιδιαίτερα πρωτότυπη συμβολή στα ζητήματα της πολιτικής θεολογίας»**. Προηγουμένως έχει επισημάνει «τον πολύ παραγωγικό τρόπο» με τον οποίο η οπτική του φύλου έχει ενσωματωθεί στις μελέτες (σελ. 100) του βιβλίου. Ειδικά για το δοκίμιο με τίτλο: **«Θεούσες»:** *Η νεορθόδοξη παρουσίαση της θέσης και της σεξουαλικότητας των γυναικών μέσα στο θρησκευτικό κίνημα της Ζωής στα μέσα του 20ού αιώνα* γράφει: *«Η Αθανασοπούλου-Κυπρίου προσεγγίζει με κριτικό τρόπο την νεορθόδοξη αναπαράσταση της ‘απλοϊκής, αφελούς και ανέραστης γυναίκας’ σ.57), ενώ διατυπώνει πολύ ενδιαφέροντα ερωτήματα για την ‘εμπρόθετη δράση’ (agency) των γυναικών στις οργανώσεις και κινήσεις, αντλώντας υλικό από το χώρο της λογοτεχνικής καταγραφής και μαρτυρίας. Η αποστασιοποίηση από ‘συντηρητικά’ ή και ‘προοδευτικά’ στερεότυπα σε ό, τι αφορά τις θρησκευτικές πρακτικές και διαδικασίες αποτελεί, νομίζω, καίρια μεθοδολογική επιταγή για την περαιτέρω διερεύνηση των σχετικών ζητημάτων. Υπό αυτή την έννοια, το συγκεκριμένο δοκίμιο αποτελεί όχι μόνο ευπρόσδεκτη συμβολή σε ένα αδιερεύνητο ιστορικό πεδίο αλλά και ιδιαίτερα σημαντική μεθοδολογική πρόταση για την ουσιαστικότερη κατανόησή του.»* (σελ. 99)

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2012. Συν-επιμέλεια με Π. Βουτσινά, Μαρία Κοτζάμπαση, Μιχάλης Νικηφορίδης και Ράνια Ποθητάκη του τόμου *Να κοιτάς με άλλα μάτια, να βλέπεις διαφορετικά: Έμφυλες προσεγγίσεις στην εκπαίδευση*, Επιστημονική Ημερίδα, Σχολή Μωραΐτη, Ψυχικό, 7 Σεπτεμβρίου, 2010., εκδ. Σχολή Μωραΐτη, Αθήνα. (ISBN: 978-960-85057-9-7)

Περιεχόμενα, συγγραφείς και θεματικές του τόμου

Πηνελόπη Βουτσινά, Καθηγήτρια, Σχολή Μωραΐτη, *Βασικές αρχές και επιστημολογικές προϋποθέσεις της φεμινιστικής παιδαγωγικής*

Ράνια Ποθητάκη, Καθηγήτρια, Σχολή Μωραΐτη, *Εκπαίδευση για την ειρήνη και σύγχρονη φεμινιστική σκέψη*

Βούλα Τάκη, Δασκάλα, Διδάκτωρ Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, *Γυναίκες διοικητικά στελέχη στην εκπαίδευση: Ένα εναλλακτικό μοντέλο διοίκησης*

Μαρία Ρεντετζή, Επίκουρη Καθηγήτρια, Σχολή Εφαρμοσμένων Μαθηματικών και Φυσικών Επιστημών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, *Φύλο και Φυσικές Επιστήμες: Μια Αμφίθυμη Σχέση*

Άννα Χρονάκη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, *Φύλο και τεχνο-μαθηματικά στο «σώμα» της εκπαίδευσης*

Έφη Αβδελά, Καθηγήτρια, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης, *Έμφυλες σχέσεις στην ιστορική αφήγηση. Η περίπτωση των βιβλίων ιστορίας για το γυμνάσιο του Προγράμματος Εκπαίδευσης Μουσουλμανοπαίδων*

Ντένια Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Καθηγήτρια, Σχολή Μωραΐτη, *Το μάθημα των Θρησκευτικών και η έμφυλη στάση μας απέναντι στην Παράδοση και στις διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις*

Γιώργος Θαλάσσης, Διευθυντής Γυμνασίου, Σχολή Μωραΐτη, *Του γεφυριού της Άρτας: Η γυναίκα στη μαύρη τρύπα του ελληνικού κειμένου*

Νικολάκη Ελένη, Καθηγήτρια, Σχολή Μωραΐτη, *Η λογοτεχνία ως πε(αι)δίο έμφυλου προβληματισμού. Η Φόνισσα του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη*

Ανδρέας Κανδαράκης, Δάσκαλος, Σχολή Μωραΐτη, *Η επίδραση του φύλου στη συμπεριφορά των μαθητών με χαμηλή σχολική επίδοση*

Γιάννης Πεχτελίδης, Λέκτορας, Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, *Κοινωνιολογία του «ανδρισμού» στο σχολείο*

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. και Ελένη Κασσελούρη-Χατζηβασιλειάδη, 2012. Εκεί Συμβαίνω: Έμφυλα Θεολογικά Δοκίμια, εκδ. Αρμός, Αθήνα, σσ. 138. (ISBN 978-960-527-705-5) Πολιτική Θεολογία

Τα οκτώ κείμενα που (ανα)δημοσιεύονται στο συγκεκριμένο βιβλίο ανατρέχουν στη διεθνή και ελληνική θεολογική έρευνα για το ρόλο και τη θέση των γυναικών στην εκκλησία (στις εκκλησίες) και επιχειρούν να παρουσιάσουν τις βασικές αρχές της φεμινιστικής θεολογίας, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί τις τελευταίες δεκαετίες, και στα βασικά χαρακτηριστικά μιας

φεμινιστικής ανάγνωσης της Αγίας Γραφής και μιας αντίστοιχης ερμηνείας της Παράδοσης. Επιπλέον διερευνούν τις προοπτικές που ανοίγονται για το διάλογο φεμινιστικής και ορθόδοξης θεολογίας και προσχωρούν σε κάποιες περιπτώσεις και σε δημιουργική ζύμωση μεταξύ φεμινιστικής και ορθόδοξης θεολογικής σκέψης.

Το κάθε κείμενο είναι γραμμένο με διαφορετικό ύφος και είναι δημοσιευμένο σε διαφορετικό χώρο. Ωστόσο όλα τα κείμενα προσπαθούν να προσφέρουν μια έμφυλη οπτική στο θέμα της θέσης των γυναικών στην Εκκλησία και στο ζήτημα της συμβολής της φεμινιστικής θεολογίας στην υπενθύμιση της εν Χριστώ ισότητας όλων των ανθρώπων.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ελένη Κασσελούρη-Χατζηβασιλειάδη, "Ο ρόλος των γυναικών στη ζωή της Εκκλησίας: από τις μαρτυρίες της Καινής Διαθήκης στο σύγχρονο οικουμενικό διάλογο"

Ελένη Κασσελούρη-Χατζηβασιλειάδη, "Οι Γυναίκες διαβάζουν και ερμηνεύουν τη Γραφή. Οι νέες ερμηνευτικές προσεγγίσεις και οι προκλήσεις τους"

Ελένη Κασσελούρη-Χατζηβασιλειάδη, "Μαρία, η Θεοτόκος και η θέση της γυναίκας στην Εκκλησία και το σύγχρονο κόσμο"

Σπυριδούλα Αθανασοπούλου-Κυπρίου, "Τα θεμελιώδη στοιχεία της θεολογίας από φεμινιστική, δηλαδή εκκλησιακή, σκοπιά"

Σπυριδούλα Αθανασοπούλου-Κυπρίου, "Οι εικόνες ως ορίζοντας για τη θέωση των γυναικών στην Ανατολική Ορθόδοξη Εκκλησία. Διερευνώντας τις πολιτικές διαστάσεις της εικονολογίας και εικονογραφίας"

Ελένη Κασσελούρη-Χατζηβασιλειάδη, "Οι στερεοτυπικές αντιλήψεις για τα φύλα και η χριστιανική αγωγή"

Σπυριδούλα Αθανασοπούλου-Κυπρίου, "Το μάθημα των Θρησκευτικών και η έμφυλη στάση μας απέναντι στην Παράδοση και στις διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις"

Σπυριδούλα Αθανασοπούλου-Κυπρίου, "Παρατηρώντας τον πόνο των άλλων: Η ευθύνη του χριστιανού αναγνώστη με αφορμή το διήγημα του Παπαδιαμάντη Ο Γάμος του Καραχμέτη"

ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2016. Στο Όριο: Έμφυλα κείμενα χριστιανικής παρουσίας, ιστορίας, κρίσης και ελπίδας, εκδ. Αρμός, Αθήνα, σσ. 213 (ISBN 978-960-527-981-3)
Πολιτική Θεολογία

Τα κείμενα του βιβλίου γράφτηκαν σε μια εποχή στο όριο και αναδημοσιεύονται στον τόμο αυτό. Ο τίτλος του βιβλίου δηλώνει το πλαίσιο, προσωπικό και κοινωνικοπολιτικό, στο οποίο γεννήθηκαν και δημοσιεύθηκαν τα κείμενα. Επιπλέον, θέματα και ερωτήματα που γεννιούνται και αναδεικνύονται στο βιβλίο, βρίσκονται στο όριο επιστημονικών πεδίων έρευνας.

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή ή πώς έφτασα «στο όριο»

Α΄ ΠΑΡΟΥΣΙΑ

Λογική, Πίστη και Επανάσταση: «Οι αριστεροί χριστιανοί έχουν προφανώς μεγάλη ανάγκη από γραφεία γνωριμιών»

Ο Ορθόδοξος θεολογικός λόγος στον δημόσιο χώρο και ο σεβασμός των ανθρώπινων εμπειριών

Β΄ ΙΣΤΟΡΙΑ

Χειραφέτηση μέσω της αγαμίας; Οι γυναικείες αδελφότητες της κίνησης της Ζωής και ο ρόλος τους στην ανάπτυξη ενός «χριστιανικού φεμινισμού» στην Ελλάδα, 1938-1960

Μα τους τράβηξε ο Άντλερ...

Το κήρυγμα ως performance

Γ΄ ΚΡΙΣΗ

Οι έμφυλες όψεις της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα και η μαρτυρία της Ορθόδοξης Εκκλησίας σε δύσκολους καιρούς: φιλανθρωπικά συσσίτια ή αγώνας για δικαιοσύνη;

Υπάρχει μέλλον για τη φεμινιστική θεολογία;

Φεμινισμός και νεοφεμινισμός στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία

Οικογένεια σε κρίση (;)

Δ΄ ΕΛΠΙΔΑ

Η χειροτονία των γυναικών και το εσχατολογικό σώμα: προς μια Ορθόδοξη ανθρωπολογία πέρα από την έμφυλη διαφορά

Ποιός φοβάται τη Sarah Kane;

Pussy Riot: Μια προσευχή με σημασία

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2020. *Εδώ και Τώρα: Κείμενα Φιλοσοφικής Θεολογίας περί Βλέμματος, Σεξουαλικότητας, Επιθυμίας και άλλων τινών*, εκδ. Αρμός, Αθήνα, σσ. 189 (ISBN 978-960-615-265-8)

Τα κείμενα που συγκεντρώνονται εδώ, έχουν εκφωνηθεί ή/και δημοσιευθεί σε διαφορετικά μεταξύ τους πλαίσια και έντυπα και σε διαφορετικές χρονικές στιγμές. Όλα όμως ανταποκρίνονται σε προσωπικούς προβληματισμούς της τελευταίας πενταετίας (2015–2020). Έχω διατηρήσει το αρχικό ύφος τους και δεν έχω παρέμβει στις ακαδημαϊκές συμβάσεις τού κάθε κειμένου. Το πρώτο και το τελευταίο κείμενο αφορούν από έργα τέχνης αναδεικνύοντας την αποκαλυπτική και ηθική διάστασή τους και τη γνωσιακή αξία τους. Γενικά, τα κείμενα αξιοποιούν τη φιλοσοφική και ψυχαναλυτική σκέψη και τις κριτικές και λογοτεχνικές θεωρίες στη διαπραγμάτευση θεολογικών εννοιών. Αγγίζουν ζητήματα αισθητικής, ερμηνείας, δικαιοσύνης, μετανάστευσης, θρησκευτικής εκπαίδευσης, φύλου, βίας, θρησκείας, εξουσίας και σεξουαλικής ταυτότητας σε χριστιανική προοπτική αλλά χωρίς απολογητική διάθεση.

Η διάρθρωση είναι σε τέσσερα μέρη και τα περιεχόμενα είναι τα ακόλουθα

Προλογικό σημείωμα εδώ και τώρα

Α΄ ΠΕΡΙ ΒΛΕΜΜΑΤΟΣ

Κοιτάζοντας τις γυμνές γυναίκες του Γιώργου Ρόρρη: Προς μια ορθόδοξη χριστιανική θεωρία του βλέμματος

Β΄ ΠΕΡΙ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΘΥΜΙΑΣ

Το εσχατολογικό σώμα. Κατασκευάζοντας μια ορθόδοξη ανθρωπολογία πέρα από την έμφυλη ιδεολογία

Έλξη και Πάθος

Ο διανοιγμένος άνθρωπος ανάμεσα στον έρωτα και τον θάνατο

Η θρησκεία ως κατηγορία ανάλυσης στις κριτικές ανδρικές σπουδές:

Όψεις του χριστιανικού ανδρισμού στη βόρεια Ευρώπη κατά τον 19ο και 20ό αιώνα.

Ο θεολόγος εκπαιδευτικός: συνδιαμορφωτής θεολογικού λόγου ή εργαλείο εκκλησιαστικής απολογητικής; Το παράδειγμα της θέσης των γυναικών.

Γ΄ ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

Ηθική του Χρόνου και ερμηνευτική της Αλλαγής

«Να αγαπάς τον πλησίον σου όπως τον εαυτό σου» και η έλξη της παράβασης Ή

Η προσφυγική κρίση υπό το φως της σπουδαιότερης εντολής

Δ' ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Η «ερμηνευτική της δικαιοσύνης» στο έργο Dogville του Lars von Trier:

Όταν η αντεκδίκηση ως έκφραση δικαιοσύνης διαιώνίζει το πατριαρχικό σύστημα

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2021. Έστω μια Λέξη: Για τη σχέση θεολογίας και λογοτεχνίας και το μυστήριο της ανάγνωσης. Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, Νίκος Καζαντζάκης, Γιάννης Ρίτσος, Ζωή Καρέλλη, Μαρσέλ Προυστ, Τζαίμς Τζόυς, Σάμουελ Μπέκετ κ.ά, εκδ. Αρμός, Αθήνα σσ. 334 (ISBN 978-960-615-380-8)

Ο προβληματισμός φιλοσόφων και στοχαστών, όπως η Martha Nussbaum και ο John Cottingham, για τη σχέση λογοτεχνίας και φιλοσοφίας είναι επιστημολογικής τάξεως καθώς αφορά τη γνωσιακή αξία της γλώσσας και γενικά της αφήγησης. Όσοι ασχολούνται με τη σχέση φιλοσοφίας και λογοτεχνίας αναρωτιούνται με ποιον τρόπο, τελικά, τα λογοτεχνικά έργα καθίστανται φιλοσοφικά. Τι καθορίζει αν μία συγκεκριμένη σχέση με φιλοσοφικές έννοιες προσθέτει σε ένα λογοτεχνικό έργο ή αφαιρεί από αυτό; Ποια είναι αυτή η «φιλοσοφία» που υπάρχει μέσα στα έργα; Με ποιον τρόπο και από ποιον διακρίνεται, ταυτοποιείται και ερμηνεύεται; Πότε μία σκέψη είναι φιλοσοφική και πότε μία σκέψη είναι απλώς μία σκέψη; Και ποιες είναι οι ιδιαίτερες δυνατότητες που παρέχει η λογοτεχνία για σκέψη και κατά προέκταση για φιλοσοφική σκέψη;

Ανάλογη της συζήτησης για τη σχέση φιλοσοφίας και λογοτεχνίας είναι και εκείνη για τη σχέση θρησκείας και λογοτεχνίας και ειδικότερα για τον διάλογο χριστιανικής θεολογίας και λογοτεχνίας. Τι καθιστά ένα κείμενο θρησκευτικό ή ειδικά χριστιανικό; Κάποιος θα πει: «η χρήση του» ή/και «το περιεχόμενό του». Πράγματι, κατ' αρχήν τα κείμενα που ορίζονται ως ιερά και εντάσσονται σε διαφορετικές θρησκευτικές παραδόσεις, χαρακτηρίζονται ως θρησκευτικά. Επίσης, λογοτεχνικά έργα και ποιήματα με σαφείς αναφορές στον Θεό ή σε θέματα θρησκευτικής πίστης και διδασκαλίας, ανεξάρτητα από την προσωπική πίστη των συγγραφέων, χαρακτηρίζονται θρησκευτικά και συμπεριλαμβάνονται στο είδος της θρησκευτικής λογοτεχνίας.

Ένα μη καθαγιασμένο, όμως, μη θρησκευτικό κείμενο, ένα κοσμικό κείμενο χωρίς άμεσες αναφορές σε καμία θρησκεία, σε κανένα Θεό ή άλλη πνευματική δύναμη, δεν μπορεί να έχει, δηλαδή, θεολογική σημασία και/ή θρησκευτικές νύξεις και επιρροές; Ένα ιερό

κείμενο με ποιητικά στοιχεία μπορεί να διαβαστεί ως λογοτεχνία; Υπάρχει δυνατότητα η ποίηση και η λογοτεχνία να έχουν θεολογικές προεκτάσεις; Ποια είναι η γνωσιακή αξία της λογοτεχνίας σε θεολογικά ζητήματα; Μπορεί κάποιος να αναζητήσει το θείο και να γνωρίσει κάτι για τον Θεό ή ακόμα και τον ίδιο τον Θεό μέσω ενός ποιήματος, ενός παράλογου θεατρικού έργου ή ενός μυθιστορήματος; Μήπως υπάρχει μια ιδιαίτερη γλώσσα που είναι κατάλληλη για να μιλήσουμε για τον Θεό;

Ο μητροπολίτης Περγάμου, Ιωάννης Ζηζιούλας, φαίνεται πως δεν προτείνει απλώς να διακρίνουμε τις θεολογικές επιρροές ενός λογοτεχνικού κειμένου, αλλά να το διαβάσουμε ως θεολογία. Διαφοροποιείται, λοιπόν, από εκείνους τους κριτικούς που θεωρούν πως υπάρχουν κάποια συγκεκριμένα αυστηρά κριτήρια που καθιστούν ένα κείμενο χριστιανικό ή θεολογικό. Ωστόσο, δεν διευκρινίζει ο Ιωάννης Ζηζιούλας αν το κείμενο αποκάλυψε μια οντολογία της αγάπης ή αν ο ίδιος ως αναγνώστης την διέκρινε αφού την είχε προκατανοήσει. Γενικά, ένα ερώτημα γεννιέται και παραμένει σχετικά με το πώς καθορίζεται και ποιος καθορίζει αν ένα κείμενο μπορεί να θεωρηθεί θεολογικό.

Ο κριτικός λογοτεχνίας και καθηγητής αγγλικής φιλολογίας, Luke Ferretter (1970-), έχει υποστηρίξει σε μελέτη του σχετικά με μια χριστιανική λογοτεχνική θεωρία πως υπάρχουν ορισμένα φανταστικά και ποιητικά κείμενα, τα οποία οδηγούν τους αναγνώστες τους να θέσουν το έσχατο ζήτημα που τους αφορά απόλυτα, και πως μόνο συγκεκριμένα κείμενα ξεπερνούν τα όρια τους και ανάγονται στο θεϊκό μυστήριο και εκφράζουν την επιθυμία για τη Βασιλεία του Θεού. Εάν η θεολογικότητα και η καθολικότητα ενός κειμένου εξαρτάται από το περιεχόμενό του, εάν «είναι ακριβώς η φύση των αναζητήσεων που εκφράζονται σ' ένα κείμενο εκείνη που συμβάλλει στην κρίση του αναγνώστη ή μιας κοινότητας αναγνωστών για τη (θεολογική) αξία του», τότε ίσως βρισκόμαστε σε μια εποχή που η χριστιανική λογοτεχνία «πεθαίνει», αφού έχει μειωθεί η συγγραφή και έκδοση μυθιστορημάτων με σαφώς διατυπωμένη χριστιανική ταυτότητα και θεματολογία.

Σε σχέση με όσα μόλις αναφέραμε για τον «θάνατο» της χριστιανικής λογοτεχνίας μπορούμε να πούμε πως ακόμα και αν η θρησκευτική λογοτεχνία συρρικνώνεται, η δημιουργική γραφή επιβιώνει. Αντί να προβληματιζόμαστε για το μέλλον ή για τον «θάνατο» του χριστιανικού μυθιστορήματος και της θρησκευτικής λογοτεχνίας, μπορούμε να εξετάσουμε τη θεολογική σημασία της δημιουργικής γραφής, της αφήγησης και της κειμενικότητας γενικά. Ο κατάλογος των κριτικών και θεολόγων που άνοιξαν τον δρόμο προς την αναγνώριση της θεολογικής σημασίας της δημιουργικής γραφής περιλαμβάνει

μεταξύ άλλων τα ονόματα των Frank Kermode (1919-2010), David Jasper (1951-), George Steiner (1929-2020) και Michael Edwards (1938-). Ενώ οι προαναφερθέντες κριτικοί και θεολόγοι διερεύνησαν τις θεολογικές διαστάσεις των λογοτεχνικών κειμένων και τις ομοιότητες μεταξύ δημιουργικής γραφής και θεολογικού στοχασμού, ο θεολόγος Paul Fiddes (1947-) προχώρησε από την ανάγνωση της λογοτεχνίας υπό το φως της θεολογίας στο να θεωρήσει τη λογοτεχνία ως θεολογία. Ο Fiddes υποστηρίζει ότι τόσο η δημιουργική γραφή όσο και ο θεολογικός λόγος «αλληλεπιδρούν στην αιώνια χάρη και στην καθολική αυτοαποκάλυψη του Θεού». Για τον Fiddes, το έργο της δημιουργικής φαντασίας είναι στην πραγματικότητα ένα είδος απάντησης στη θεϊκή αποκάλυψη.

Κατ' αρχήν και εμείς συμφωνούμε με τον ισχυρισμό του Fiddes ότι τα λογοτεχνικά κείμενα μπορούν να θεωρηθούν ως ένα είδος απάντησης στην αυτο-αποκάλυψη του Θεού και, κατά την άποψή μας, η εκτίμησή του για τη δημιουργική γραφή και την κειμενικότητα γενικά είναι χρήσιμη, ώστε να φέρουμε σύγχρονα λογοτεχνικά κείμενα χωρίς χριστιανική ατζέντα σε διάλογο με τον Χριστιανισμό και τη θεολογική σκέψη. Ωστόσο, για τον Ferretter, ο Fiddes δεν δικαιολογεί επαρκώς τη θέση του θεολογικά, αφήνοντας έτσι χώρο για κριτική. Πιο συγκεκριμένα, ο Ferretter επισημαίνει κάποια ανεπίλυτα προβλήματα σχετικά με το είδος των θεολογικών υποθέσεων του Fiddes. Η πιο ενδιαφέρουσα κριτική, θεωρούμε πως είναι εκείνη που αφορά το ποιος ανταποκρίνεται στη χάρη του Θεού: ο συγγραφέας ή ο αναγνώστης; Ποιος αποκαλύπτει κάτι από τη θεία χάρη; Είναι επειδή ένας συγγραφέας έφτιαξε έναν κειμενικό κόσμο έτσι ώστε να αποκαλύπτει τον Θεό, ή είναι ο αναγνώστης που πραγματοποιεί μια τέτοια ερμηνεία;

Λαμβάνοντας υπόψη τον παραπάνω προβληματισμό, το ανά χείρας βιβλίο συνιστά μια θεολογική γνωσιολογική μελέτη του διαλόγου θεολογίας και λογοτεχνίας. Ο χαρακτήρας του βιβλίου είναι εισαγωγικός και συστηματικός, προκειμένου να διευκολύνει τους αναγνώστες και τις αναγνώστριες στην κατανόηση των επιστημολογικών κριτηρίων ενός τέτοιου διαλόγου.

Το βιβλίο χωρίζεται σε δύο μέρη: Το πρώτο είναι το θεωρητικό και θεολογικό μέρος στο οποίο παρουσιάζονται οι επιστημολογικές προϋποθέσεις της σχέσης λογοτεχνίας και θρησκείας και του διαλόγου θεολογίας και λογοτεχνικών κειμένων και οι μορφές που η σχέση αυτή μπορεί να λάβει. Το δεύτερο μέρος λειτουργεί ως παράρτημα όπου παρουσιάζονται διαφορετικού τύπου ερμηνευτικές προσεγγίσεις κειμένων από την

ελληνική και ξένη λογοτεχνία ως παραδείγματα αναγνώσεων υπό το φως θρησκευτικών και θεολογικών εννοιών.

Καθώς κάποιος/α διαβάζει τα περιεχόμενα του θεωρητικού πρώτου μέρους του βιβλίου αντιλαμβάνεται πως υπάρχει μια σαφής διάκριση μεταξύ της σχέσης θρησκείας και λογοτεχνίας και του διαλόγου θεολογίας και λογοτεχνίας. Αυτό δηλαδή που θεωρώ σημαντικό να τονιστεί είναι ότι θρησκεία και θεολογία (και μάλιστα χριστιανική) δεν ταυτίζονται.

Πολύ συχνά νομίζουμε ότι διαβάζουμε και ερμηνεύουμε ένα κείμενο υπό το φως της θεολογίας και θεωρούμε ότι το φέρνουμε σε διάλογο με το Ευαγγέλιο του Χριστού, ενώ στην πραγματικότητα διακρίνουμε θρησκευτικές απλώς επιρροές σε ένα κείμενο. Προκειμένου, λοιπόν, να διακρίνουμε σαφώς μεταξύ θρησκείας (θρησκευτικού φαινομένου ή/και ευρύτερα πνευματικότητας) και θεολογίας και μεταξύ θρησκευτικών και θεολογικών αναγνώσεων έργων τέχνης έχουμε δομήσει και το περιεχόμενο ανάλογα. **Τα δύο πρώτα κεφάλαια αφορούν στη σχέση λογοτεχνίας και θρησκείας, στην κοινή προέλευσή τους και στον τρόπο που διαπλέκονται στην ιστορία των πολιτισμών. Τα κεφάλαια τρία και τέσσερα ασχολούνται με τη σχέση της λογοτεχνίας και της χριστιανικής θεολογίας διακρίνοντας τις επιστημολογικές προϋποθέσεις που επιτρέπουν θεολογικά αυτόν τον διάλογο. Σκοπός μας είναι να αναδειχθούν τόσο η ανάγνωση όσο και η θεολογική ερμηνεία σε πράξεις σωτηριολογικής σημασίας, σε μυστήριο, δηλαδή, γνώσεως και κοινωνίας με τον Θεό, ακολουθώντας μάλιστα και το παράδειγμα της αναγωγικής ερμηνευτικής μεθόδου του Γρηγορίου Νύσσης, ενός Πατέρα της χριστιανικής Εκκλησίας του 4ου αιώνα.**

Έτσι, σε συνέχεια της συζήτησης για τη θεολογική σημασία που έχει η κάθε ερμηνεία, το πέμπτο κεφάλαιο ασχολείται με τη σημασία της λογοτεχνίας στη θρησκευτική και ηθική εκπαίδευση. Με δεδομένο ότι οι αφηγήσεις αποτελούν έναν εκλυστικό τρόπο επικοινωνίας ιδεών και αξιών, αντιλαμβάνεται κάποιος τη σημασία της αφήγησης και στη θρησκευτική εκπαίδευση. Βεβαίως το τι και πώς αποφασίζουμε να ερμηνεύσουμε έχει μεγάλη ηθική βαρύτητα και σίγουρα στο βιβλίο αυτό δεν προκρίνονται μονοφωνικές ερμηνείες, ούτε «αντικειμενικές» προσεγγίσεις, ούτε κατάλληλα προς ερμηνεία κείμενα.

Το συγκεκριμένο βιβλίο με την οργάνωσή του επεξεργάζεται εκ νέου, συστηματοποιεί με κριτικό τρόπο και εμπλουτίζει βιβλιογραφικά αλλά και σε επίπεδο περιεχομένου με την

προσθήκη νέων ενότητων, αυτοτελείς μελέτες και κεφάλαια ή ενότητες κεφαλαίων που έχουν προδημοσιευθεί αλλού και αναδημοσιεύονται αναθεωρημένα στον ανά χείρας τόμο. Το ιστορικό προηγούμενων εκδοχών των κειμένων είναι διαθέσιμο στο τέλος του βιβλίου.

Με την παρούσα έκδοση απευθυνόμαστε σε όσους και όσες ενδιαφέρονται για τις θρησκευτικές και πνευματικές διαστάσεις και αναζητήσεις που διακρίνονται στη λογοτεχνία και για τους θεολογικούς προβληματισμούς στην τέχνη, τη λογοτεχνία και ευρύτερα τον πολιτισμό. Το ανά χείρας βιβλίο κατατίθεται με την ελπίδα να συμβάλει στην κατανόηση ενός διεπιστημονικού πεδίου μελέτης της σχέσης λογοτεχνίας και θεολογίας και να φανεί χρήσιμο σε δασκάλους και εκ-παιδευτικούς θεολόγους, ιστορικούς, φιλόλογους, κοινωνιολόγους, θεατρολόγους και όχι μόνο, που αξιοποιούν τη λογοτεχνία και κάθε μορφή ποίησης στη διδακτική πράξη. Επιπλέον, το βιβλίο στοχεύει να αποτελέσει έναν εύχρηστο οδηγό για φοιτητές και φοιτήτριες και εν γένει ερευνητές και ερευνήτριες που επιχειρούν να ερμηνεύσουν λογοτεχνικά έργα υπό το φως της χριστιανικής θεολογίας, της φιλοσοφίας της θρησκείας, των διαφορετικών θρησκευτικών παραδόσεων, της λαϊκής θρησκευτικής παράδοσης, της πολιτικής θεολογίας, της ψυχολογίας της θρησκείας ή εν γένει της όποιας πνευματικότητας και ηθικής.

Περιεχόμενα του βιβλίου

Προλεγόμενα μιας σχέσης: Το επιστημολογικό πλαίσιο του διαλόγου θεολογίας και λογοτεχνίας και η ερμηνεία ενός κειμένου ως μυστήριο κοινωνίας και γνώσης του Θεού

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η σχέση θρησκείας και λογοτεχνίας

Εισαγωγή

Τι είναι θρησκεία και πώς διακρίνεται από τη χριστιανική πίστη και την πνευματικότητα;

Τι είναι λογοτεχνία και τι περιλαμβάνει;

Λογοτεχνία και θρησκεία: κοινά χαρακτηριστικά και κοινή προέλευση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Από τη λογοτεχνικότητα των θρησκευτικών κειμένων στη «θρησκευτικότητα» της λογοτεχνίας

Εισαγωγή

Η Αγία Γραφή ως κείμενο και η ερμηνεία της

Η ποιητική λειτουργία ή η ποιητικότητα της Ορθόδοξης χριστιανικής υμνογραφίας

Θρησκευτικές επιρροές στη λογοτεχνία

Θέματα φιλοσοφίας της θρησκείας στη λογοτεχνία

Όψεις της πνευματικότητας στη Λογοτεχνία και μετακοσμικές αναγνώσεις

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η σχέση θεολογίας και λογοτεχνίας

Εισαγωγή

Ο δοξολογικός και ευχαριστιακός χαρακτήρας της θεολογίας ως προϋπόθεση του διαλόγου θεολογίας και λογοτεχνίας

Η φιλοσοφική θεολογία και η θεολογία ως επιστήμη

Η θεολογία ως δοξολογία: προϋπόθεση της σχέσης λογοτεχνίας και θεολογίας

Η χριστολογική προϋπόθεση του διαλόγου θεολογίας και λογοτεχνίας

Εισαγωγικές παρατηρήσεις: η χριστιανική ταυτότητα

Η Δημιουργία και η Πτώση της γλώσσας

Η σάρκωση του Υιού και Λόγου του Θεού και η λύτρωση της γλώσσας

Η εκκλησιολογική και προσωπική προϋπόθεση του διαλόγου θεολογίας και λογοτεχνίας

Η θεολογικότητα της λογοτεχνίας

Η αποκαλυπτική διάσταση της λογοτεχνίας

Η εσχατολογική προοπτική της λογοτεχνίας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Ζητήματα θεολογικής ερμηνείας

Εισαγωγή

Ανάγνωση και θεολογική ερμηνεία

Το ζήτημα της ιερής και της ανίερης γλώσσας υπό το φως της Ορθόδοξης θεολογικής παράδοσης

Το θεολογικό νόημα της ποιητικής ενός κειμένου

Ερμηνευτική πρακτική και ο ρόλος του/της αναγνώστη/ριας

Η αναγωγική μέθοδος ερμηνείας του Γρηγορίου Νύσσης και η προσωπική πραγμάτωση του μυστηριακού χαρακτήρα της γλώσσας: προς μια θεολογική λογοτεχνική ανθρωπολογία

Εσχατολογική θεολογία και λογοτεχνικός μοντερνισμός

Θεολογική αποτίμηση της λογοτεχνίας από λαϊκούς και κληρικούς της Ορθόδοξης Εκκλησίας στον ελλαδικό χώρο

Η λειτουργική πράξη της αναγωγικής ερμηνείας και η θεολογική ανάγνωση ως μυστήριο κοινωνίας του Θεού

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Η παιδαγωγική και η ηθική διάσταση της ερμηνείας

Ο ρόλος της λογοτεχνίας στη θρησκευτική εκπαίδευση

Η ηθική ευθύνη του χριστιανού αναγνώστη με αφορμή το διήγημα του Παπαδιαμάντη «Ο Γάμος του Καραχμέτη»

Πολιτική διάσταση της γραφής και χριστιανική φεμινιστική ερμηνευτική

Φεμινιστική θεωρία και κριτική

Χριστιανική φεμινιστική ερμηνευτική

Εγώ γυναίκα, η άνθρωπος: Πίστη και επανάσταση στην ποιητική της Ζωής Καρέλλη
Βιβλιογραφία

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΔΟΚΙΜΕΣ

ΔΟΚΙΜΗ I

Ερμηνευτικές προσεγγίσεις του Μπέκετ υπό το φως της θρησκείας και της θεολογίας

ΔΟΚΙΜΗ II

Ο κυρίαρχος κανονιστικός ελληνοχριστιανισμός και ο αθέατος πάσχων

«ελληνοχριστιανισμός» της αριστεράς, όπως εκφράστηκαν σε κείμενα της περιόδου 1940-1950

ΔΟΚΙΜΗ III

Ερμηνευτικές δυσκολίες στον καθορισμό της θεολογικής σκέψης του Νίκου Καζαντζάκη: μεταξύ ορθόδοξης παράδοσης και «εξελικτικής θεολογίας»

ΔΟΚΙΜΗ IV

Ποιητική του μυθιστορήματος και θεολογία στον Καζαντζάκη και τον Μπέκετ: μια συγκριτική ανάγνωση

ΔΟΚΙΜΗ V

Το Όχι εγώ του Σάμουελ Μπέκετ και/ή η τέχνη της ζωής

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. Αικατερίνη Δροσιά και Αντωνία Κυριατζή (επιμ.) 2022. *Χριστιανές Γυναίκες στην Αγία Τράπεζα: Μελέτες για την αναβίωση του θεσμού των Διακονισσών*, εκδ. Αρμός, Αθήνα σσ 519 (ISBN 978-960-615-481-2)

Κεντρικό θέμα του συλλογικού τόμου είναι η παρουσία και η διακονία των χριστιανών γυναικών στη ζωή της Εκκλησίας. Βασικοί άξονες των 25 κεφαλαίων του είναι πρώτον η αναβίωση του θεσμού των Διακονισσών, δεύτερον η Βιβλική, λειτουργική, Πατερική, αρχαιολογική, κανονική, θεολογική, και ιστορική ανάλυση του θέματος και τέλος η κριτική θεολογική αποτίμηση των πρόσφατων εξελίξεων στην Ορθόδοξη Εκκλησία σχετικά με τον θεσμό των διακονισσών, και όχι μόνο. Σκοπός όλων των κεφαλαίων είναι να μελετηθεί το ζήτημα από πολλές και διαφορετικές πλευρές, προκειμένου οι αναγνώστες και μελετητές του θέματος να αποκομίσουν μια συνολική εικόνα των σχετικών ζητημάτων.

Οι μελέτες του ανά χείρας τόμου εξετάζουν από επιστημονική και εκκλησιαστική προοπτική τον θεσμό των διακονισσών της Εκκλησίας του Χριστού, τόσο κατά τους πρώτους όσο και κατά τους επόμενους αιώνες, καθώς και τις σύγχρονες αντιδράσεις και επιφυλάξεις των Ορθοδόξων Εκκλησιών και άλλων χριστιανικών παραδόσεων. Στο βιβλίο παρουσιάζονται σύγχρονες ιστορικές μελέτες από ιστορικούς διεθνούς κύρους, οι οποίες φέρνουν στην επιφάνεια αρχαιολογικά ευρήματα που δίνουν στοιχεία σχετικά με την παρουσία γυναικών στην Αγία Τράπεζα και τον ρόλο τους στη λατρεία. Τα θεολογικά κείμενα επικεντρώνονται κατά κύριο λόγο στη διακονική φύση της χριστιανικής μαρτυρίας και της ιεροσύνης, η οποία παραθεωρήθηκε από αιώνες πατριαρχικής νοοτροπίας και θεσμικού κληρικαλισμού και τονίζουν ότι η Εκκλησία είναι ένα μυστήριο Ευχαριστίας και όχι μια πυραμίδα εξουσίας.

Περιεχόμενα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

«Η ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΔΙΑΚΟΝΙΑ»: ΜΙΑ ΝΕΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΩΝ ΔΙΑΚΟΝΩΝ

π. Ιωάννης Χρυσανγής

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΩΝ: ΠΑΡΕΛΘΟΝ-ΠΑΡΟΝ ΜΕΛΛΟΝ

Πέτρος Βασιλειάδης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΩΣ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

PaulLadouceur

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΟΡΘΟΔΟΞΕΣ ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ ΣΤΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ
ΤΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ: ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ
TevaRegule

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ:
ΠΛΑΤΩΝΑΣ, ΧΡΙΣΤΟΣ, ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ

Ιωάννα Σαχινίδου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΤΙ ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ ΜΕ ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΑ ΤΗΣ ΕΥΑΣ;

ElenaNarinskaya

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΧΡΙΣΤΙΑΝΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ: ΑΡΧΑΙΕΣ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΩΝ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΩΝ

AllyKateusz

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΟΙ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΕ ΓΥΝΑΙΚΕΣ: ΜΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ
ΥΠΟΜΝΗΣΗ

Δημήτριος Πασσάκος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

ΟΙ ΝΕΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΑΡΙΑ ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ

Αικατερίνη Δροσιά

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

ΕΜΦΥΛΑ ΣΩΜΑΤΑ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΟΥ ΕΣΧΑΤΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ: Η
ΑΝΑΒΙΩΣΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΩΝ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΩΝ ΚΑΙ Η ΙΕΡΟΣΥΝΗ ΤΩΝ
ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΩΣ ΧΡΙΣΤΟΜΟΡΦΟΣ ΤΡΟΠΟΣ ΥΠΕΡΒΑΣΗΣ ΤΟΥ ΣΕΞΙΣΜΟΥ
Σπυριδούλα Αθανασοπούλου-Κυπρίου και Διονύσιος Σκλήρης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11

ΤΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΤΟΝΗΜΕΝΩΝ» Ή
«ΧΕΙΡΟΘΕΤΗΜΕΝΩΝ» ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ ΚΑΙ ΜΕΣΗ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

Σπύρος Π. Παναγόπουλος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12

ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΤΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΑΣ ΦΟΙΒΗΣ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΤΗΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΣΤΟΝ ΠΡΩΙΜΟ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟ

Ειρήνη Αρτέμη

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13

Η ΑΓΙΑ ΝΙΝΑ ΚΑΙ Η ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑ ΤΩΝ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΩΝ ΣΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑΝΗ
ΠΑΡΑΔΟΣΗ

π. LeonideB. Ebralidze

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14

ΘΗΛΕΙΣ ΑΓΓΕΛΟΙ: ΑΓΙΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΕΣ ΠΟΥ ΜΟΝΑΣΑΝ ΣΕ
ΑΝΔΡΙΚΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ
Παναγιώτης Αντ. Ανδριόπουλος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 15
Η ΔΙΑΚΟΝΙΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΟΛΟΓΙΑΣ
ZoyaDashevskaya

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 16
Η ΤΑΞΗ ΤΩΝ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ
ΤΟΥ 1917-1918
AlexanderMramornov

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 17
ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΔΙΑΚΟΝΟΙ ΣΤΗ ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ
Phyllis Zagano

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 18
Η ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΔΙΑΚΟΝΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΠΤΙΚΗ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ
Christine Chaillot

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 19
ΜΙΑ ΣΧΕΔΟΝ ΞΕΧΑΣΜΕΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ: ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΔΙΑΚΟΝΟΙ ΣΤΗΝ ΑΡΜΕΝΙΚΗ
ΕΚΚΛΗΣΙΑ
Knarik O. Meneshian

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 20
Η ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΑΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΟΡΘΟΔΟΞΗ
ΑΝΑΓΝΩΣΗ: «DISTINCTIVE DEACONS»: ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΜΟΡΦΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ
Σπυριδούλα-Ελένη Μάντζιου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 21
ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΕΣ ΚΑΙ ΓΑΜΟΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ: ΒΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ ΣΤΗΝ
ΕΚΚΛΗΣΙΑ
π. Ηλίας Π. Τσιβίκης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 22
Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΩΝ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ
ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
Εύη Βουλγαράκη-Πισίνα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 23
Η ΣΧΟΛΗ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ
Βασιλική Σταθοκώστα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 24
Ο ΑΓΙΟΣ ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΕΣ
Ευανθία Αδαμτζίλογλου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 25

Ο ΑΓΙΟΣ ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΣ ΤΗΣ ΠΑΤΜΟΥ ΚΑΙ Η ΓΥΝΑΙΚΑΣΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Νίκος Τσιρέβελος

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Μηνύματα Προκαθημένων Ορθόδοξων Εκκλησιών

Πρωτότυπο Διδακτικό Υλικό για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2008. *Ορθοδοξία και Λογοτεχνία*, Διδακτικό υλικό για την ενότητα του Ανοιχτού Παν/μίου «Η Ορθοδοξία ως Πολιτισμικό Επίτευγμα και τα προβλήματα του Σύγχρονου ανθρώπου»

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2008. «Ορθοδοξία και Λογοτεχνία» στο Σπ. Αθανασοπούλου-Κυπρίου κ.α., *Η Ορθοδοξία ως Πολιτισμικό Επίτευγμα και τα προβλήματα του Σύγχρονου ανθρώπου*, τόμος Γ, εκδ. ΕΑΠ, Πάτρα, σελ. 81-135. **Συστηματική Θεολογία**

Στη μελέτη αυτή εξετάζεται η σχέση της Ορθοδοξίας, δηλαδή της ορθόδοξης θεολογίας και παράδοσης, με τη λογοτεχνία. Η εν λόγω σχέση εκφράζεται ποικιλοτρόπως και ίσως μπορεί να προκαλέσει σύγχυση. Αυτό οφείλεται πρώτον στο ότι όροι και έννοιες όπως «Ορθοδοξία» και «λογοτεχνία» είναι πολυσήμαντοι. Δεύτερον, οι όροι έχουν ιστορία. Η σημασία δηλαδή και το νόημά τους δεν είναι τα ίδια σε όλες τις εποχές. Τρίτον, συχνά το αντικείμενο αναφοράς των όρων «Ορθοδοξία» και «λογοτεχνία» είναι κοινό. Για παράδειγμα, ένας ύμνος στον Θεό θεωρείται ταυτόχρονα μέρος της ορθόδοξης παράδοσης και λογοτεχνικό κείμενο. Στις ενότητες της συγκεκριμένης μελέτης, γίνεται μια προσπάθεια να παρουσιαστούν οι τρόποι με τους οποίους η θεολογία και ειδικότερα η ορθόδοξη παράδοση διαλέγονται και σχετίζονται με τη λογοτεχνία. Είναι προφανές ότι, στο πλαίσιο μιας σύντομης εργασίας, το εγχείρημα είναι σχηματικό και εισαγωγικό στα πολύπλοκα θέματα με τα οποία σχετίζεται.

Το κείμενο χωρίζεται σε τρεις ενότητες. Η πρώτη ενότητα εξετάζει τα κριτήρια και τις θεολογικές προϋποθέσεις του διαλόγου Ορθοδοξίας και λογοτεχνίας. Η δεύτερη εξετάζει τη σχέση θεολογίας και λογοτεχνίας υπό το πρίσμα, αφενός, της λογοτεχνικότητας των θεολογικών κειμένων, δηλαδή της ποιητικής έκφρασής τους και, αφετέρου, της θεολογικής σημασίας της

λογοτεχνίας. Η τρίτη ενότητα ασχολείται με τους ποικίλους τρόπους ανάγνωσης και κριτικής ερμηνείας ενός οποιουδήποτε λογοτεχνικού κειμένου υπό το φως της θεολογίας.

Δημοσιεύσεις σε Αναγνωρισμένα Διεθνή Επιστημονικά Περιοδικά με Κριτές

J1. Athnasopoulou-Kypriou, S. 2000. 'Beckett beyond the problem of God', *Literature and Theology* 14:1, pp.34-51. (ISSN 0269-1205) (Oxford University Press). **Φιλοσοφία Θρησκείας και Πολιτισμός**

Abstract: *In this study, taking exception to both the theological and atheistic interpretations of Samuel Beckett's work and focusing on his trilogy and his play Waiting for Godot, I first attempt to explore in what sense and to what extent he is an atheist and explain why he uses negative language when referring to a supposed divinity. In the second part, my intention is to discuss how the heroes' metaphysical quest functions in his works as well as to interpret the author's lyrical and mystical moments. Finally, my main argument is that Beckett wants to overcome any metaphysical quest.*

Η εργασία αυτή προκύπτει από τη διπλωματική εργασία του Master. Στην αρχή γίνεται προσπάθεια να εξεταστεί με ποια έννοια και σε ποιο βαθμό ο Μπέκετ είναι αθεϊστής καθώς επίσης να εξηγηθεί ο λόγος που χρησιμοποιεί αποφατική γλώσσα όταν αναφέρεται σε μια υποτιθέμενη θεότητα. Στη συνέχεια, αναλύω τον τρόπο με τον οποίο η μεταφυσική αναζήτηση λειτουργεί στο έργο του Μπέκετ και ερμηνεύω τις «μυστικές» και λυρικές στιγμές. Τέλος, προτείνω ότι βασικός σκοπός του έργου του είναι να υπερβεί την ανάγκη για κάθε θρησκευτική ή μεταφυσική πίστη και ελπίδα.

J2. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2002. Review of *Samuel Beckett Today/Aujourd'hui 9: Beckett and Religion; Beckett/Aesthetics/Politics*, Marius Buning et al (eds), Amsterdam-Atlanta: Rodopi, 2000 in *Literature and Theology* 16:3, pp.340-341. (ISSN 0269-1205) (Oxford University Press) **[BIBΛΙΟΚΡΙΣΙΑ] Φιλοσοφία Θρησκείας**

Κριτική παρουσίαση της συλλογής άρθρων για τη σχέση του Μπέκετ με τη θρησκεία. Η συλλογή αυτή αποτελεί ενδεικτικό παράδειγμα των εξελίξεων στο χώρο της λογοτεχνίας και της θεολογίας αφού πλέον αυτό που ενδιαφέρει το σύνολο των ερευνητών δεν είναι η θεολογική σημασία της λογοτεχνίας αλλά η θρησκεία ως πολιτισμικός παράγοντας στην ιστορία της λογοτεχνίας και στη βιογραφία των συγγραφέων.

J3. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2003. Review of Barbara Green, *Mikhail Bakhtin and Biblical Scholarship: An Introduction*, Atlanta, Society of Biblical Literature, 2000 in *Journal of Semitic Studies*, XLVIII:1, pp.161-162. (ISSN 0022-4480) (Oxford University Press) **[ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ]**
Λογοτεχνική κριτική και Βιβλική Ερμηνευτική

Η συγκεκριμένη βιβλιοκρισία καταλήγει στο ότι το βασικό πλεονέκτημα του βιβλίου είναι ότι προσφέρει μια έκθεση για το πώς η θεωρία του Μπαχτίν έχει χρησιμοποιηθεί ή μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην ερμηνεία της Βίβλου. Προτείνεται επίσης ότι το βιβλίο της Green αποτελεί έμμεση πρόταση να εξετάσει κάποιος τις θεολογικές προϋποθέσεις που βρίσκονται πίσω από τη θεωρία του Μπαχτίν.

J4. Voutsina, P., Athanasopoulou-Kypriou, S. 2005. 'The "Illuminating" Value of Love: Gregory of Nyssa's Understanding of Love as Epistemically Valuable and Love's Contribution to Virtue Epistemology', *Philotheos* 5, pp.248-254. (ISSN 1451-3455) (Orthodox Theological Faculty in Belgrade). **Φιλοσοφία Θρησκείας και Αρεταϊκή Γνωσιολογία**

Abstract: *Virtue epistemology focuses on traits of persons or their faculties or psychological processes in the analysis of basic epistemic concepts such as justification or knowledge. Virtue epistemology is a reaction to a style of epistemology that makes individual beliefs and evidential relations between beliefs the elements of analysis. Following the Aristotelian distinction between moral and intellectual virtues, virtue epistemologists, from E. Sosa and A. Goldman to A. Plantinga, emphasize the epistemic value of intellectual virtues without taking seriously, if not ignoring completely, the epistemic value of moral virtues. Linda Zagzebski was one of the first virtue epistemologists to speak of the importance of moral virtues for virtue epistemology, supporting a unified account of moral and intellectual virtues and arguing that moral virtues have the potentiality to have cognitive contact with reality. Yet, despite her effort to establish moral virtues as epistemically valuable, all she achieved was to define the cognitive value of moral virtues as the person's ethical responsibility to develop and exercise the intellectual virtues in order to promote the advancement of knowledge. In this paper an attempt is made to reconsider the epistemic value of moral virtues and their importance for virtue epistemology. By employing Gregory of Nyssa's understanding of the cognitive value of love, we argue that moral virtues, understood as manifestations of love, not only have epistemic value but can also be so reliable that they may convert a true belief into knowledge.*

Η εργασία αυτή επιχειρεί να επανεξετάσει το ρόλο των ηθικών αρετών και τη σημασία τους στη λεγόμενη «αρεταϊκή γνωσιολογία», σύμφωνα με την οποία προσωπικά γνωρίσματα επηρεάζουν θετικά ή αρνητικά τη διαδικασία μάθησης και γνώσης. Ασκώντας κριτική στο σύστημα της Linda Zagzebski, το οποίο περιορίζει τις αρετές σε ένα μηχανιστικό επίπεδο, παρουσιάζουμε τη λειτουργικότητα της αγάπης ως πηγής των διανοητικών και ηθικών αρετών στη διαδικασία μάθησης και γνώσης.

J5. Athanasopoulou-Kypriou, S., 2006. 'Beyond the death of the Christian novel: Literature as Theology', *Philotheos* 6, pp. 48-60 (ISSN 1451-3455) (Orthodox Theological Faculty in Belgrade). **Συστηματική Θεολογία και Πολιτισμός**

Abstract: *The aims of this paper are to qualify theologically Paul Fiddes' claim that creative writing can be understood as a response to divine revelation and to construct a preliminary sketch of a theological framework in order to appreciate textuality and move from reading literary texts in the light of theology to considering them as theology, that is, as sacraments of communion with God. What follows is, thus, an inquiry into some of the theological presuppositions and criteria, which would enable a reader with a Christian perspective to consider any literary text theologically and read it as a kind of doxology.*

Στόχοι του άρθρου είναι οι εξής: Α) Η θεολογική τεκμηρίωση της άποψης του Paul Fides ότι η δημιουργική γραφή μπορεί να κατανοηθεί και ως ανθρώπινη απάντηση και ανταπόκριση στη θεία αποκάλυψη. Β) Ο καθορισμός ενός θεολογικού πλαισίου, ώστε να μπορεί να γίνεται αποδεκτή η θεολογική αξία της κειμενικότητας. Γενικά η εργασία είναι μια έρευνα των θεολογικών προϋποθέσεων και κριτηρίων, με βάση τα οποία οι αναγνώστες μπορούν να θεωρήσουν ένα λογοτεχνικό έργο ως δοξολογία του Θεού.

J6. Athanasopoulou-Kypriou, S., 2007. 'Gregory of Nyssa's anagogical method of interpretation and the personal realization of the sacramentality of all language', *Philotheos* 7, pp. 211-217. (ISSN 1451-3455) (Orthodox Theological Faculty in Belgrade) **Θεολογία και γλώσσα**

Abstract: *In this paper, I argue that the implications of Gregory of Nyssa's anagogical method of interpretation are of paramount importance for the theological appreciation of contemporary literature. For his emphasis on the reader's disposition is an indication that in an orthodox Christian context, all language may correspond anagogically to God and lift people up to Him, provided people first recognize language's redemption in Christ, and, then, actualize its sacramentality in their liturgical act of reading and through the grace of the Holy Spirit.*

Στο άρθρο αυτό ισχυρίζομαι ότι η αναγωγική ερμηνευτική μέθοδος του Γρηγορίου Νύσσης μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη θεολογική εκτίμηση της σύγχρονης λογοτεχνίας. Η έμφαση που δίνει ο Γρηγόριος στον αναγνώστη και στις προθέσεις του/της είναι ενδεικτική της θέσης που κατέχει ο πιστός στη θεολογική ανάγνωση ενός έργου.

J7. Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2008. «Η Μελέτη των Πατερικών πηγών ως ευκαιρία προσέγγισης Ανατολής και Δύσης: Η περίπτωση της τριαδολογίας», *Philotheos* 8, pp.348-353. (ISSN 1451-3455) (Orthodox Theological Faculty in Belgrade). **Θεολογία και διαχριστιανικές σχέσεις**

Στην κριτική παρουσίασή μου, ασχολούμαι με κάποιες σύγχρονες προσπάθειες προσέγγισης της ανατολικής και της δυτικής θεολογικής σκέψης. Οι συγκεκριμένες προσπάθειες προσέγγισης Ανατολής και Δύσης γίνονται στο πλαίσιο μελέτης και επανερμηνείας των πηγών, στην περίπτωση μας των Πατερικών κειμένων. Ο τελικός σκοπός των προσπαθειών είναι να αναθεωρηθεί και ίσως και να εγκαταλειφθεί το καθιερωμένο (από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα) αντιθετικό σχήμα: δυτική (λατινική) ουσιοκρατία – ανατολική (ελληνική) προσωποκρατία. Στο κείμενο παρουσιάζω και σχολιάζω σύντομα αυτές τις προσπάθειες προσέγγισης και στη συνέχεια διατυπώνω μερικές σκέψεις σχετικά με το «συμφιλιωτικό» ρόλο που παίζει η μελέτη των πηγών.

J8. Athanasopoulou-Kypriou, S., 2011. 'A theological commentary on the idea of "Greekness" of the Ancient Patriarchate of Jerusalem » *Chronos* (Revue d'Histoire de l'Université de Balamand). **Πολιτική Θεολογία**

Abstract: *Sparked off by the recent problems in Jerusalem, official political and ecclesiastical voices often repeat how important it is to retain the Greek-Orthodox that is to say the Greek national character of the Patriarchate. Using theological and ecclesiastical criteria, an attempt is made to investigate, on the one hand, whether and how much the sensitivity regarding the Greek national character of the Ancient Patriarchates shown by Greek politicians, clergymen and lay people is theologically justified, and on the other, whether it is theologically correct to worry that Orthodoxy may be damaged if the Greekness, understood as the Greek national character of the Patriarchate, is lost.*

Με αφορμή τα προβλήματα στα Ιεροσόλυμα, επαναλαμβάνεται συχνά από επίσημα πολιτικά/κοσμικά και εκκλησιαστικά χείλη, το πόσο σημαντικό είναι να διατηρηθεί ο ελληνορθόδοξος χαρακτήρας του Πατριαρχείου, δηλαδή ο εθνικός του χαρακτήρας. Στο κείμενο αυτό γίνεται μια προσπάθεια να διερευνηθεί με θεολογικά και εκκλησιολογικά κριτήρια αφενός εάν και κατά πόσο είναι δικαιολογημένη η «ευαισθησία» που δείχνουν εκκλησιαστικοί και μη φορείς και παράγοντες, στον ελληνικό χαρακτήρα των πρεσβυγενών Πατριαρχείων και αφετέρου εάν είναι θεολογικώς ορθό να ανησυχούμε μήπως ζημιωθεί η Ορθοδοξία, στην περίπτωση κατά την οποία η «ελληνικότητα» των Πατριαρχείων απολεσθεί.

J9. Athanasopoulou-Kypriou, S., 2011. 'Icons as women's horizon for their becoming divine in the Eastern Orthodox Church: The political dimension of iconology and iconography', *Yearbook of European Society of Women in Theological Research* (Peeters Leuven), . **Πολιτική Θεολογία**

Abstract: *Women's becoming divine has developed into an important issue in feminist philosophy of religion. In terms of psychoanalytic thought, achieving subjectivity means entry into language. Yet if*

language and the symbolic generally are always and already masculine, then, women could achieve subjectivity, if at all, and they could become divine, if at all, only to the extent that they became masculinized unless they decided to develop a subjectivity of their own. To do so women would have to disrupt the symbolic, displacing its masculinist structures by a new imaginary not based on the name of the (divine) Father but rather on women's experiences.

This article takes seriously the idea that the development of a feminist religious symbolic that focuses on the experiences of women is of paramount importance and looks into the iconic thought of Byzantine Christianity and into the sexual icons of Eastern Orthodox Church in order to discern resources for transformative suggestion and attain a horizon for women's becoming divine in the Orthodox Church.

The main argument is that icons can become a source of transformative suggestion on the grounds of a politico-theological interpretation of icon-painting. Three are the main elements of icon-painting that could make us consider icons a possible horizon for women's becoming divine and are all analyzed in the paper.

The first element is that in iconography the human sexual body must be represented historically. The second element is the ontological attribute of light and its role in Byzantine painting. The final element is frontality that may render iconography into what Julia Kristeva would call 'revolutionary poesis,' that is, a form of expression in which altered and unconventional states of consciousness and altered forms of narrative and ritual may challenge the rationalistic and objectifying patriarchal systems.

Η μελέτη λαμβάνει σοβαρά υπόψη την ιδέα ότι η ανάπτυξη μιας φεμινιστικής συμβολικής «γλώσσας» που εστιάζει στις εμπειρίες των γυναικών, είναι πολύ σημαντική και εξετάζει την έννοια της *εικόνας* στο Χριστιανισμό και κυρίως τις έμφυλες εικόνες της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας. Στόχος της μελέτης είναι αφενός να διακρίνει πηγές μεταμορφωτικών προτάσεων για τις θρησκευόμενες γυναίκες και αφετέρου να επιτύχει έναν πολιτικό στόχο, δηλαδή να πραγματοποιήσει έναν ορίζοντα για τη διαμόρφωση της ταυτότητας των γυναικών και την προσωποποίησή τους.

J10. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2014. 'Die Krise, die Frauen und die Orthodoxe Kirche in Griechenland', *Junge Kirche* 1/2014, pp. 16-18. (ISSN 0022-6319) Πολιτική Θεολογία

Στη μελέτη αυτή χρησιμοποιώ μια φεμινιστική απελευθερωτική κριτική για να αξιολογήσω τον τρόπο με τον οποίο η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδας ανταποκρίνεται στην οικονομική κρίση, καθώς και τον ρόλο της για το ξεπέρασμά της. Εξετάζοντας τη δημόσια δράση και τον λόγο της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ελλάδας ενάντια σε έναν θεολογικό λόγο που μπορεί δυνητικά να οδηγεί σε μετασχηματισμούς, να απελευθερώνει και να ευαισθητοποιεί ως προς το φύλο, το ερώτημα που πραγματευόμαστε είναι το εξής: έχει η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδας ασχοληθεί με την ίδια την κρίση, την κοινωνική αδικία και τα ζητήματα εκείνων που υποφέρουν περισσότερο, των μη προνομιούχων και των περιθωριοποιημένων ή όχι;

Το άρθρο είναι σύντομη εκδοχή του άρθρου J11.

J11. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2015. 'The gender perspectives of the economic crisis in Greece and the Greek-Orthodox Church's witness in troubled times: Charity meals or a Quest for justice?', *Journal of the European Society of Women in Theological Research* 23, pp.117-129. (ISBN 978-90-429-3301-9) Πολιτική Θεολογία

Η ελληνική οικονομική κρίση, ως όψη της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, επέφερε πολλές αλλαγές στην ελληνική κοινωνία. Πολλά έχουν ειπωθεί για τις αρνητικές συνέπειες της κρίσης σε πλευρές της δημόσιας ζωής, όπως η δημόσια εκπαίδευση, η δημόσια υγεία και ιδιαίτερα η δημοκρατική διακυβέρνηση.

Ωστόσο, ελάχιστη προσοχή έχει δοθεί στις έμφυλες όψεις της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα. Παρά το γεγονός ότι το 99% του πληθυσμού, δηλαδή το σύνολο, έχει επηρεαστεί από την οικονομική κρίση, οι λευκοί, ετεροφυλόφιλοι άντρες της μεσαίας τάξης εξακολουθούν να απολαμβάνουν κάποια προνόμια. Αυτό που υποστηρίζω εδώ είναι ότι η οικονομική κρίση δεν επηρεάζει όλα τα άτομα με τον ίδιο τρόπο· οι λιγότερο προνομιούχες, περιθωριακές, οικονομικά ευάλωτες και παράνομες ομάδες επηρεάζονται διαφορετικά από τις ομάδες εκείνες που εξακολουθούν να απολαμβάνουν κάποια δικαιώματα, για παράδειγμα το δικαίωμα στην εργασία, την εκπαίδευση, την υγειονομική περίθαλψη και την ασφάλεια. Στο κείμενο αυτό, θα εστιάσω την προσοχή μου στις έμφυλες όψεις της οικονομικής κρίσης, καθώς γυναίκες και άνδρες δεν επηρεάζονται με τον ίδιο τρόπο. Ο λόγος για τον οποίο τονίζω την ύπαρξη έμφυλων διαφορών δεν είναι γιατί επιθυμώ να υποστηρίξω μια απελευθέρωση ή μια θεολογία ειδικών συμφερόντων. Οι διαφορές φυλετικής καταγωγής, σεξουαλικότητας και κοινωνικού φύλου έχουν χρησιμοποιηθεί προς όφελος του συστήματος: το πατριαρχικό σύστημα προσφέρει κάποια προνόμια στους άνδρες, αλλά με τον τρόπο αυτό οι άνδρες χάνουν τη δυνατότητα να οργανωθούν μαζί με τις γυναίκες, ούτως ώστε όλοι οι εργαζόμενοι να βρεθούν τελικά σε καλύτερη θέση. Συνεπώς, θέλω ως θεολόγος να αναπτύξω μια ευρύτερη και βαθύτερη μορφή αλληλεγγύης ανάμεσα σε όλους τους ανθρώπους, και ως φεμινίστρια θεολόγος πιστεύω ότι για να υπάρχει δικαιοσύνη δεν απαιτείται απλώς μια μονοδιάστατη ισότητα, αλλά η επιδίωξη ισότητας σε διάφορες μορφές σχέσεων, δηλαδή στις σχέσεις τάξης, σεξουαλικότητας, φυλής και φύλου. Στο πνεύμα αυτής της επιδίωξης, θα ήθελα η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδας να αναγνωρίσει τις διάφορες μορφές ανισότητας και να προβάλει έναν απελευθερωτικό και υποστηρικτικό δημόσιο λόγο. Στη συνέχεια του άρθρου αυτού, ξεκινάμε επισημαίνοντας τη σημασία που έχει το φύλο, μαζί με άλλους παράγοντες, τόσο όταν περιγράφουμε τις συνέπειες της κρίσης, αλλά και όταν επιχειρούμε να προσδιορίσουμε πολιτικές για την επίλυση των οικονομικών προβλημάτων και τη διασφάλιση της κοινωνικής δικαιοσύνης. Χρησιμοποιούμε μια φεμινιστική απελευθερωτική

κριτική για να αξιολογήσουμε τον τρόπο με τον οποίο η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδας ανταποκρίνεται στην οικονομική κρίση, καθώς και τον ρόλο της για το ξεπέρασμά της. Εξετάζοντας τη δημόσια δράση και τον λόγο της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ελλάδας ενάντια σε έναν θεολογικό λόγο που μπορεί δυνητικά να οδηγεί σε μετασχηματισμούς, να απελευθερώνει και να ευαισθητοποιεί ως προς το φύλο, το ερώτημα που πραγματευόμαστε είναι το εξής: έχει η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδας ασχοληθεί με την ίδια την κρίση, την κοινωνική αδικία και τα ζητήματα εκείνων που υποφέρουν περισσότερο, των μη προνομιούχων και των περιθωριοποιημένων ή όχι;

J12. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2017. 'The eschatological body: Constructing Christian Orthodox anthropology beyond sexual ideology', *Journal of Eastern Christian Studies* 69: 1-2, pp. 323-332. Κοινωνική και Πολιτική Θεολογία

Πρόθεσή μου στην εργασία αυτή δεν είναι η ανάπτυξη μιας ορθόδοξης θεολογίας της σεξουαλικότητας η οποία θα απαντούσε στις προκλήσεις που τίθενται από τις κριτικές θεωρίες και τις σύγχρονες κοινωνικές καταστάσεις και ανθρώπινες συνθήκες. Αντίθετα, είναι να εξετάσω την πιθανή συνάφεια της ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης με σύγχρονα ζητήματα σχετικά με το φύλο και τη σεξουαλικότητα.

Ως θεολόγος με έντονα φεμινιστική ατζέντα, προσπαθώ να κάνω το μήνυμα του χριστιανισμού και τη σκέψη των πατέρων και των μητέρων της Εκκλησίας να αφορά όλους τους ανθρώπους, και ιδίως εκείνους που βιώνουν σωματική και/ή ψυχολογική οδύνη κι εκείνους που είναι περιθωριοποιημένοι, κοινωνικά αποκλεισμένοι και που αντιμετωπίζονται σαν αποδιοπομπαίοι τράγοι. Το ερώτημα που θέλω να εξετάσω στην εργασία αυτή είναι ένα ερώτημα που θέτω συχνά και στον εαυτό μου: Πώς μπορεί ο ορθόδοξος θεολογικός λόγος να απαντήσει στις σύγχρονες αμφισβητήσεις της έμφυλης διαφοράς και της φυσικής και συνεπώς υποχρεωτικής ετεροφυλοφιλίας χωρίς να οπισθοδρομήσει στην ουσιοκρατία του φύλου, το σεξισμό και την πατριαρχική ομοφοβία; Με άλλα λόγια: Μπορεί ο ορθόδοξος θεολογικός λόγος να αποκτήσει σημασία και συνάφεια για ανθρώπους που υφίστανται διακρίσεις στη βάση του φύλου και/ή της σεξουαλικότητάς τους; Το ερώτημά μου δέχεται ότι αναμφίβολα στα μάτια των καταπιεσμένων και περιθωριοποιημένων ανθρώπων ο Ορθόδοξος θεολογικός λόγος φαίνεται αμετάκλητα σεξιστικός και ρατσιστικός και ουσιαστικά ομοφοβικός. Αντί να

αμφισβητήσω την υπόθεση ότι η ορθοδοξία, ως πολιτισμικό προϊόν, είναι σεξιστική και ομοφοβική, διερευνώ τις απελευθερωτικές δυνατότητες της παράδοσης της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας. Υποστηρίζω επίσης ότι η πατερική σκέψη και η ορθόδοξη θεολογία μπορούν να συνεισφέρουν τόσο στις πνευματικές προσδοκίες εκείνων που υφίστανται διακρίσεις λόγω της σεξουαλικότητάς τους όσο και στη σύγχρονη συζήτηση σχετικά με τη σεξουαλικότητα.

Η εργασία αυτή είναι οργανωμένη ως εξής: Αρχικά περιγράφω αυτά που θεωρώ ότι είναι τα βασικά ζητήματα έμφυλης διαφοράς και της σεξουαλικότητας εστιάζοντας στο έργο μιας κορυφαίας μεταμοντέρνας κοσμικής φεμινίστριας, της Τζούντιθ Μπάτλερ. Στη συνέχεια παρουσιάζω την προσανατολισμένη στην εσχατολογία θεωρία για το φύλο του Γρηγορίου Νύσσης και επιχειρηματολογώ υπέρ μιας χριστιανικής ανθρωπολογίας που θα υπερβαίνει την οντολογία των δύο φύλων, η οποία υποστηρίζει τη φυσικοποίηση της έμφυλης διαφοράς και τη την υποχρεωτική (καταναγκαστική) ετεροφυλοφιλία. Καταλήγω με μια σύντομη πραγμάτευση των διάφορων τρόπων με τους οποίους θα μπορούσε ο ορθόδοξος θεολογικός λόγος να συμβάλει στις σημερινές συζητήσεις σχετικά με ζητήματα κοινωνικού φύλου και σεξουαλικότητας, προσωπικού μετασχηματισμού και κοινωνικής δικαιοσύνης.

Δημοσιεύσεις σε Διεθνή Επιστημονικά Βιβλία

B1. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2005. 'Beckett's *Not I* and/or the art of living' in Marius Buning et al (eds), *Samuel Beckett Today/Aujourd'hui 15*, Amsterdam-New York: Rodopi, pp. 311-323. (ISBN 90-420-1767-8)

Φεμινιστική Φιλοσοφία Θρησκείας και Πολιτική Θεολογία

Abstract: *Taking exception to the psychoanalytic and theological interpretations, I stress the play's resistance to interpretation and suggest that the play might well be about the art of living in a meaningless world. Borrowing the term 'semiotic chora' from Julia Kristeva, I read Not I as a representation and dramatization of the space where subjectivity has not yet been constructed and thus many possibilities are still open. I also suggest that the play offers a therapeutic journey to the abject elements of human life.*

Θέματα αυτογνωσίας, αυτοκατανόησης και διαμόρφωσης συνείδησης του «εαυτού» είναι κεντρικά στα θεατρικά έργα του Μπέκετ. Ιδιαίτερα στο έργο *Not I* παρουσιάζεται παραστατικά ο τρόπος με τον οποίο ένας άνθρωπος προσπαθεί να συγκροτήσει μια έμφυλη ταυτότητα. Βασική ερμηνευτική πρότασή μου αποτελεί η θέση ότι το έργο αναφέρεται στον τρόπο διαμόρφωσης της ταυτότητας στη μεταμοντέρνα εποχή. Στο άρθρο αρχικά δανείζομαι τον όρο «σημειωτική χώρα» από την Τζούλια Κρίστεβα και στη συνέχεια ερμηνεύω το *Not I* ως μια θεατρική παρουσίαση του χώρου όπου η υποκειμενικότητα δεν έχει ακόμα διαμορφωθεί και οι δυνατότητες συγκρότησης της έννοιας του «εαυτού» είναι πολλαπλές και μη προκαθορισμένες.

B2. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2006. 'Samuel Beckett's use of the Bible and the responsibility of the reader' in Gaye Ortiz and Clara Joseph (eds) *Literature and Theology: Rethinking Reader Responsibility*, Palgrave Macmillan, pp. 63-72. (ISBN 1-4039-7198-6)

Φιλοσοφία Γλώσσας και Θρησκείας και Θεωρία Πρόσληψης

Abstract: *Samuel Beckett's use of the Bible might seem quite inconsistent, ambiguous and irresponsible, especially when seen from a Christian point of view. For the plethora of allusions and direct references to the Bible and to some Christian understandings of the concept of God along with his emphasis on nothingness and 'mystical' silence are followed by parody and a tendency to reduce God, the divine, and religion in general to the level of the ludicrous. The fact that, on the one hand, Beckett uses the Bible and the Christian religious beliefs with which he is familiar and, on the other, he ridicules them, has caused much confusion among those critics who attempt to analyse his stance towards Christianity. Thus, on the one hand, there are critics who stress Beckett's negative attitude towards Christianity and, on the other, critics who actually believe that Beckett has a positive attitude towards the Christian tradition.*

In this paper, I distance myself from the debate about Beckett's attitude towards the Bible and Christianity in general. My main argument is that Beckett's positivist use of language and his effort to eliminate the possible connotations that certain words have are suggestive of his attempt to demonstrate the role and the responsibility of the readers when interpreting a text and when ascribing meaning to various biblical allusions and references.

Ο αντιφατικός τρόπος με τον οποίο ο Μπέκετ χρησιμοποιεί τη Βίβλο στο έργο του έχει προκαλέσει σύγχυση στους κριτικούς που προσπαθούν να καταλάβουν εάν περιπαίζει τη θρησκεία ή εάν τη σέβεται υπό όρους. Στην εργασία αυτή παίρνω αποστάσεις από αυτή τη διαμάχη και αποφεύγω τη σύγχυση. Ισχυρίζομαι λοιπόν ότι ο θετικιστικός τρόπος με τον οποίο ο Μπέκετ χρησιμοποιεί τη γλώσσα και η προσπάθεια να ελαχιστοποιήσει τις πιθανές συνεκδοχές και τα υπονοούμενα που ορισμένες λέξεις έχουν, είναι ενδεικτικό της προσπάθειας που κάνει ο Μπέκετ να δείξει το ρόλο και την ευθύνη των αναγνωστών να αποδίδουν εκείνοι σημασία στις Βιβλικές αναφορές που υπάρχουν στα έργα του.

B3. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2007. 'The reaction of the Greek Orthodox theology to the challenges of feminist theologies' στο Γιώτα Παπαγεωργίου (επιμ.), Έμφυλοι Μετασχηματισμοί/ *Gendering Transformations*, Αθήνα, εκδ. Gutenberg, σελ.10-18. (ISBN: 978-960-89758-1-1).

Κοινωνιολογία Θρησκείας

Abstract: *'Feminist theology' is a technical term that refers to a number of theologies, that is, a number of theological approaches, that challenge patriarchy and sexism and struggle for equality, inclusivity and justice within the Christian churches. After almost twenty years' delay the challenges of 'feminist theology' attracted the attention of some Greek Orthodox theologians. A number of publications on the role of women in the Orthodox Church appeared on the shelves of bookstores and a few conferences on the same subject were organized in Greece under the auspices of the Orthodox Church, giving the impression that eventually feminist theology was introduced to Greek Orthodox theological discourse. The Orthodox Church's interest in feminist theology's arguments and aspirations doesn't mean though that this Church buys into feminist theory or that the Orthodox clergymen and the lay theologians have turned into feminists of any kind. The reception of feminist theology in the Greek Orthodox theological discourse is an issue that needs to be discussed not only from within the theological circles but also from without, developing and using a meta-language capable of discerning the political and ethical objectives of those interested in feminist theology.*

Η φεμινιστική θεολογία εισάγει δυναμικά την κριτική αμφισβήτηση των πατριαρχικών δομών της Εκκλησίας και τη διεκδίκηση της ισότητας όλων των ανθρώπων στο χώρο της χριστιανικής πίστης και λατρείας. Οι υποστηρικτές της φεμινιστικής θεολογίας προσπαθούν με δημιουργικό τρόπο να ανασυνθέσουν τα θεολογικά σύμβολα του Θεού, της ανθρωπότητας και της Εκκλησίας και επιδιώκουν να ανακατασκευάσουν τις σεξιστικές θεωρίες για τη δημιουργία των δύο φύλων, για την αμαρτία στον κόσμο και για τη σωτηρία, προκειμένου τα χριστιανικά σύμβολα να προωθούν την ισότητα των ανθρώπων και την ανοχή της διαφορετικότητας υπηρετώντας έτσι την κοινωνική δικαιοσύνη.

Το ενδιαφέρον, που με καθυστέρηση είκοσι χρόνων δείχνουν ορισμένοι Έλληνες ορθόδοξοι θεολόγοι, για τη φεμινιστική θεολογία και τα συνέδρια, που έχουν οργανωθεί τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια από ορισμένες Μητροπόλεις, με θέμα τη θέση της γυναίκας στην Εκκλησία δίνουν την εντύπωση ότι η φεμινιστική θεολογία έχει πλέον εισαχθεί και στην ελληνική ακαδημαϊκή και εκκλησιαστική κοινότητα και έχει αρχίσει να επηρεάζει την ορθόδοξη θεολογική σκέψη. Όσοι δε ασχολούνται με τα θέματα αυτά κατατάσσονται στους εκσυγχρονιστές και προοδευτικούς της Εκκλησίας. Ο τρόπος πρόσληψης της φεμινιστικής θεολογίας από την ελληνική ορθόδοξη θεολογία και ο τρόπος που διεξάγεται ο διάλογος φεμινιστικής θεολογίας και ελληνικής Ορθοδοξίας είναι ζητήματα προς διερεύνηση και συζήτηση.

Η παρούσα εργασία παρουσιάζει πώς η φαινομενικά θετική στάση της Ελλαδικής Εκκλησίας στο αίτημα των γυναικών για ίση μεταχείριση και το αυξανόμενο ενδιαφέρον, που δείχνουν οι Έλληνες θεολόγοι, για τη θέση της γυναίκας στο χριστιανισμό συνοδεύονται από μια ρητορική υποτιμητική για τη φεμινιστική θεολογία και το φεμινισμό γενικότερα και από μια

επιχειρηματολογία που, αν εξεταστεί πιο προσεκτικά, υποθάλπει την ανισότητα.

B4. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2010. 'The essentials of theology in feminist, that is to say ecclesial, perspective' υπό δημοσίευση το 2010 από το *Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών*. Δημοσιεύτηκε στο Eleni Kasselouri-Hatzivassiliadi et al (eds), *Many Women were also there... The participation of Orthodox women in the ecumenical movement*, Geneva, Volos, WCC publications, 2011 pp. 117-131 (WCC ISBN 978-2-8254-1559-7)

Πολιτική Θεολογία

Abstract: *The purpose of this brief theological comment is threefold: first, I would like to suggest that we, namely the members of the Church regardless of what we are, should reexamine the essentials of theology understood as dogmatics in order to stress this time the importance of divine revelation, that is to say, the theological character of theology and explain why by stressing the otherness of God and the fact that revelation is Christian theology's foundation, we can overcome the problem of "objectification". Second, I want to maintain that in a truly ecclesial context that respects both the ontological difference between the uncreated God and His (is God really a He?) creatures and the fact that all human beings are unique in such a way that we cannot speak of a universal spirituality, valid for all times and all people, nobody can be excluded from the making of theology and thus every-body's spirituality matters. Third, an attempt will be made to explain why we, that is the Orthodox, should not be afraid of or be suspicious of the term "feminist" and its connotations especially if we want to develop a praxis based theology that will be true to the ecclesiological principle that makes clear that the Church is all inclusive, cares for everybody, remains forever a stranger within History and that She always seeks the End Times, since Her being resides in the Kingdom of God.*

Στόχοι της συγκεκριμένης μελέτης είναι οι εξής: πρώτον, να προταθεί ότι τονίζοντας το θεολογικό χαρακτήρα της θεολογίας, την απόλυτη ετερότητα του Θεού και τη σημασία της Αποκάλυψης μπορούμε να υπερβούμε την «αντικειμενοποίηση» των ανθρώπων και μάλιστα των γυναικών. Δεύτερον, σε εκκλησιακό πλαίσιο έχει σημασία η πνευματικότητα κάθε ανθρώπου χωρίς διακρίσεις. Τέλος, γίνεται μια προσπάθεια αναγνώρισης της σημασίας της φεμινιστικής κριτικής στην ανάπτυξη τέτοιων πρακτικών στην Εκκλησία που θα φροντίζουν για όλους και θα έχουν εσχατολογική συνείδηση και προοπτική.

Η Katerina Bauer, [στην κριτική παρουσίαση της στο *Ecumenical Review*, 64:3 (2012) 416-419, ISSN: 0013-0796 Review of: Eleni Kasselourali-Hatzivassiliadi, Fulata Mbano Moyo, Aikaterini Pekridou (eds), *Many Women Were Also There: The Participation of Orthodox Women in the Ecumenical Movement*, World Council of Churches Publications, Geneva/ Volos Academy for Theological Studies, Volos, 2010] γράφει για τη συγκεκριμένη μελέτη και **εξηγεί τη συμβολή της στον χώρο της πολιτικής θεολογικής σκέψης**: «Μόνο λίγες φορές οι συγγραφείς στρέφονται προς τη συστηματική θεολογία, τη σύγχρονη φιλοσοφία ή τη γλωσσολογία. Υπάρχουν κάποιες εξαιρέσεις, όπως για παράδειγμα ένα δοκίμιο που αναζητά λύσεις στο σύγχρονο γαλλικό φιλοσοφικό πλαίσιο με τη Luce Irigaray και τον Jean-Luc Marion (σελ. 117-131). Η συγγραφέας ασκεί κριτική στην αντικειμενοποίηση του "άλλου" που γίνεται μόνο αντικείμενο προς αποπλάνηση και του οποίου η ελευθερία, η γλώσσα ή ο κόσμος είναι

περιορισμένα (Luce Irigaray). Η ίδια αντικειμενοποίηση μπορεί να συμβεί και με τον Θεό, όταν το εικονικό όραμα του Θεού μετατρέπεται σε ειδωλολατρικό (Jean Luc Marion). Εδώ πρέπει να επανέλθει στη συζήτηση το θέμα της Αγάπης. Ο Θεός ως Αγάπη δεν μπορεί να γίνει είδωλο και αγαπώντας τον "άλλο" δεν μπορούμε να τον/την αντικειμενοποιήσουμε αλλά να σεβαστούμε την ετερότητά του/της". [«Only a few times do the authors turn to systematic theology, contemporary philosophy or linguistics. There are some exceptions as for instance an essay which looks for solutions in the contemporary French philosophical context with Luce Irigaray and Jean-Luc Marion (pp. 117-131). The author criticizes the objectification of the "other" who becomes only an object to be seduced and whose freedom, language or world is limited (Luce Irigaray). The same objectification can happen with God, when the iconic vision of God is changed into idolatrous one (Jean Luc Marion). Here the theme of Love must be called back into discussion. God as Love cannot become Idol and by loving the "other" we cannot objectify her/him but respect her/his alterity».]

B5. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2012. 'Emancipation through celibacy? The sisterhoods of the Zoe movement and their role in the development of "Christian feminism" in Greece 1938-1960' στο Trine Stauning Willert and Lina Molokotos-Liederman (eds), *Innovation in the Christian Orthodox Tradition? Historical perspectives and case studies on the question of change in Greek Orthodox thought and practice*, Surrey: Ashgate, pp. 101-121 (ISBN: 9781409420774).

Κοινωνιολογία Θρησκείας (Πολιτική θεολογία και φύλο)

Abstract: *This study stems from a broad ongoing research project examining the history of the religious sisterhoods and women's Christian associations of the Zoe movement. The focus of the research is on their multiple roles within Greek society from 1938 – when the first sisterhood, 'Efsevia', was founded – to 1960, when the Zoe movement was split into two factions. After 1960 the movement started to decline and its conservative stance on contemporary issues and challenges, its traditionalism and fundamentalist, nationalistic and anti-ecumenical rhetoric started to become apparent.*

In the 1930s the movement developed rapidly and a number of lay associations affiliated with the Zoe brotherhood were created to support its missionary work. Towards the end of the 1930s, it had become clear that the time had arrived for the active involvement of women in the movement. The foundation of the first Greek Orthodox sisterhood in Greece was a means of reviving the faith among women and children. The first sisterhood was named 'Efsevia' after the founder of the Zoe brotherhood and movement, Efsevios Matthopoulos. Under the auspices and supervision of this sisterhood a number of Christian women's associations that had been founded in the meantime undertook extensive philanthropic and missionary work.

Greek Orthodox Church historians and sociologists of religion who have researched the Zoe movement in Greece tend to overlook the importance of women in Greek religious life, in particular their role in the Zoe movement. Extensive studies on the Zoe brotherhood mention only briefly, if at all, the foundation and existence of the sisterhoods and other religious women's associations affiliated with the Zoe movement. Furthermore, such studies do not expand on the role of the sisterhoods in Greek society and in the lives of the women who decided to join them or to be involved in the welfare activities of the movement.

The sisterhoods of the Zoe movement were founded, developed and reached their peak between 1938 and 1960 until they were formally divided in 1963, three years after the break-up of the Zoe brotherhood. The 1940s and 1950s were a time of progressive changes in the attitude of the Zoe movement towards the place and rights of women in Greek society. It was a time when more liberal ideas were introduced in the public discourse of the Zoe movement, when some of its members started opening up to Western ideas – such as human rights, political liberalism, democratic governance, personal growth and actualization, cosmopolitanism and interdenominational dialogue – attempting to adopt the aspiration of the Greek State towards the Westernization of Greece.

The sisterhoods were founded and developed during the most liberal period of the Zoe movement, which preceded the division of the brotherhood. Without challenging patriarchy and its symbolism, without effecting any significant Church reform – especially as far as the place of women in the institutionalized Church is concerned – the members of the sisterhoods were able to find a space and a certain authority within their religious communities in order to argue for women's rights, encourage women's social roles and be part of a Christian feminist discourse. Being free to speak in public religious gatherings and encouraging religious independent associational activity, emancipation from the parental family unit, modernization of social manners, good education, participation in public life and self-actualization among a community of women, the sisterhood members had an impact on other Greek Orthodox religious women, who became more receptive to new ideas and to the progressive democratization and modernization of Greek society.

Albeit in a Christian environment, the sisterhoods reintroduced coenobitic life to Greek Orthodox religious life and encouraged women's involvement and the right to be heard in religious matters; they also contributed to the formulation of 'Christian feminism' in Greece. This Christian version of feminism argued for women's rights and active roles in the public sphere, but failed to challenge traditional gender roles and the conventional 'natural vocation' of women to motherhood and family life. The sisterhoods provided Greek religious women with a Christian version of feminism, thus satisfying their emerging need for a certain degree of emancipation. They also provided a sense of purpose to unmarried women, whose particular celibate lifestyle, viewed as abnormal by popular opinion, was appreciated by the members of their religious community. Celibacy was an empowering option for religious women, who did not want to marry but still wished to live a meaningful and respected life. The Zoe movement and its sisterhoods provided women with a context where celibacy was not seen as abnormal, but as a legitimate choice of lifestyle.

Through their commitment to women's unions and associations and their dedication to improving the lives of Greek women from all socio-economic backgrounds, the sisterhoods can be considered the first Greek Orthodox feminists. From the foundation of the first sisterhood in 1938 until the division of the whole Zoe brotherhood movement in 1960, the Zoe sisterhoods can be viewed as part of Greece's first few steps towards developing a form of Greek Orthodox feminist tradition: a modest beginning that never developed further into a Greek Orthodox feminist movement.

Η μελέτη αυτή προέρχεται από ένα εν εξελίξει ερευνητικό πρόγραμμα, το οποίο εξετάζει την ιστορία των γυναικείων θρησκευτικών αδελφοτήτων και των χριστιανικών ενώσεων γυναικών της κίνησης της Ζωής. Η έρευνα εστιάζει στους διάφορους ρόλους που έπαιξαν στην ελληνική κοινωνία από το 1938 –όταν ιδρύθηκε η πρώτη γυναικεία αδελφότητα, η Ευσέβεια– μέχρι το 1960, όταν η κίνηση της Ζωής διασπάστηκε σε δύο φατρίες. Μετά το 1960, η κίνηση άρχισε να παρακμάζει και η συντηρητική στάση της στα ζητήματα και τις προκλήσεις της εποχής, η παραδοσιοκρατική και ουσιοκρατική, εθνικιστική και αντιοικουμενική ρητορική της άρχισαν να γίνονται φανερές.

Έχοντας ως στόχο την ιεραποστολική διάδοση και την αναβίωση της χριστιανικής πίστης στον ελληνικό πληθυσμό, ο ιδρυτής της κίνησης, ο αρχιμανδρίτης Ευσέβιος Ματθόπουλος, δημιούργησε το 1907 μία αδελφότητα θεολόγων με το όνομα Ζωή. Τα μέλη αυτής της ελληνορθόδοξης αδελφότητας ζούσαν κοινοβιακή ζωή σε ένα σπίτι στην Αθήνα. Στη δεκαετία του 1930, η κίνηση αναπτύχθηκε ταχύτατα και δημιουργήθηκαν πολλές κοσμικές ενώσεις που συνδέονταν με την αδελφότητα Ζωή, με σκοπό να υποστηρίξουν το ιεραποστολικό έργο της. Κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1930 ήταν πια εμφανές ότι είχε φτάσει η στιγμή για την ενεργή συμμετοχή γυναικών στην κίνηση. Η ίδρυση της πρώτης ελληνικής Ορθόδοξης αδελφότητας γυναικών στην Ελλάδα ήταν ένα μέσο αναζωογόνησης της πίστης ανάμεσα στις γυναίκες και τα παιδιά. Η πρώτη αδελφότητα ονομάστηκε Ευσέβεια, από το όνομα του ιδρυτή της αδελφότητας και της κίνησης της Ζωής, Ευσέβιου Ματθόπουλου. Υπό την αιγίδα και την επίβλεψη αυτής της γυναικείας αδελφότητας, πολλές χριστιανικές ενώσεις γυναικών, που είχαν ιδρυθεί στο μεταξύ, ανέλαβαν εκτεταμένο φιλανθρωπικό και ιεραποστολικό έργο.

Ιστορικοί της ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας και κοινωνιολόγοι της θρησκείας που έχουν μελετήσει την κίνηση της Ζωής στην Ελλάδα παραβλέπουν συνήθως τη σημασία των γυναικών στη θρησκευτική ζωή στην Ελλάδα, και ιδιαίτερα το ρόλο τους στην κίνηση της Ζωής. Εκτεταμένες μελέτες για την αδελφότητα Ζωή αναφέρουν πολύ σύντομα, όταν το κάνουν, την ίδρυση και την ύπαρξη των γυναικείων αδελφοτήτων και άλλων θρησκευτικών γυναικείων ενώσεων που εντάσσονταν στην κίνηση. Επιπλέον, οι μελέτες αυτές δεν επεκτείνονται στον ρόλο των γυναικείων αδελφοτήτων στην ελληνική κοινωνία και στη ζωή των γυναικών που αποφάσιζαν να ενταχθούν σε αυτές ή να συμμετάσχουν στις προνοιακές δραστηριότητες της κίνησης της Ζωής.

Οι γυναικείες αδελφότητες της κίνησης της Ζωής ιδρύθηκαν, αναπτύχθηκαν και έφτασαν στο απόγειο τους ανάμεσα στο 1938 και το 1960, μέχρι που διασπάστηκαν επίσημα το 1963, τρία χρόνια μετά από τη διάσπαση της ανδρικής αδελφότητας Ζωή. Οι δεκαετίες του 1940 και του 1950 ήταν μια περίοδος προοδευτικών αλλαγών στη στάση της κίνησης σε σχέση με τη θέση και τα δικαιώματα των γυναικών στην ελληνική κοινωνία. Ήταν μια περίοδος κατά την οποία μπήκαν στον δημόσιο λόγο της κίνησης της Ζωής περισσότερες φιλελεύθερες ιδέες, ενώ κάποια από τα μέλη άρχισαν να ανοίγονται σε δυτικές ιδέες –όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα, ο πολιτικός φιλελευθερισμός, η δημοκρατική διακυβέρνηση, η ανάπτυξη και η πραγμάτωση του ατόμου, ο κοσμοπολιτισμός και ο διομολογιακός διάλογος– επιχειρώ-ντας να υιοθετήσουν την προσδοκία του ελληνικού κράτους για τη δυτικοποίηση της Ελλάδας.

Οι γυναικείες αδελφότητες ιδρύθηκαν και αναπτύχθηκαν μέσα στην πιο φιλελεύθερη περίοδο της κίνησης της Ζωής, πριν από τη διάσπαση της ανδρικής αδελφότητας. Χωρίς να αμφισβητούν την πατριαρχία και τους συμβολισμούς της, χωρίς να επιφέρουν οποιαδήποτε σημαντική εκκλησιαστική μεταρρύθμιση –ιδίως σε ό,τι αφορούσε τη θέση των γυναικών στη θεσμική Εκκλησία– τα μέλη των γυναικείων αδελφοτήτων μπόρεσαν να βρουν τον χώρο και ένα σχετικό κύρος μέσα στις θρησκευτικές τους κοινότητες για να μιλήσουν για τα δικαιώματα των γυναικών, να ενθαρρύνουν τους κοινωνικούς ρόλους των γυναικών και να πάρουν μέρος στον χριστιανικό φεμινιστικό λόγο. Ελεύθερες να μιλάνε σε δημόσιες θρησκευτικές συγκεντρώσεις και ενθαρρύνοντας την ανεξάρτητη θρησκευτική δραστηριότητα των ενώσεων, τη χειραφέτηση από την πατρική οικογένεια, τον εκμοντερνισμό των κοινωνικών τρόπων, την καλή εκπαίδευση, τη συμμετοχή στη δημόσια ζωή και την αυτοπραγμάτωση μέσα σε μία κοινότητα για γυναίκες, τα μέλη των γυναικείων αδελφοτήτων μπόρεσαν να επηρεάσουν άλλες θρησκευόμενες Ορθόδοξες γυναίκες, οι οποίες έγιναν πιο δεκτικές στις νέες ιδέες και στον προοδευτικό εκδημοκρατισμό και εκμοντερνισμό της ελληνικής κοινωνίας.

Μολονότι λειτουργούσαν σε χριστιανικό περιβάλλον, οι γυναικείες αδελφότητες επανέφεραν την κοινοβιακή ζωή στην ελληνική Ορθόδοξη θρησκευτική ζωή και ενθάρρυναν τη συμμετοχή των γυναικών και το δικαίωμα να ακούγεται η φωνή τους σε θρησκευτικά ζητήματα· συνέβαλαν επίσης στη διαμόρφωση του «χριστιανικού φεμινισμού» στην Ελλάδα. Η χριστιανική αυτή εκδοχή του φεμινισμού παρόλο που υποστήριζε τα δικαιώματα και τον ενεργό ρόλο των γυναικών στη δημόσια σφαίρα, δεν μπόρεσε ωστόσο να αμφισβητήσει τους παραδοσιακούς έμφυλους ρόλους και τη συμβατική αντίληψη για τη «φυσική κλίση» των γυναικών προς τη μητρότητα και την οικογενειακή ζωή. Οι αδελφότητες πρόσφεραν στις θρησκευόμενες Ελληνίδες μια εκδοχή του φεμινισμού, ικανοποιώντας την ανερχόμενη ανάγκη τους για κάποιο βαθμό χειραφέτησης. Πρόσφεραν επίσης μια αίσθηση σκοπού για τις ανύπαντρες γυναίκες, των οποίων ο προσανατολισμένος στην αγαμία τρόπος ζωής, που θεωρούνταν αφύσικος από την κοινή γνώμη, έχαιρε εκτίμησης από τα μέλη της θρησκευτικής τους κοινότητας. Η αγαμία ήταν μια επιλογή ενδυνάμωσης για τις θρησκευόμενες γυναίκες, οι οποίες δεν ήθελαν να παντρευτούν, ήθελαν όμως να ζήσουν μια ζωή με νόημα και σεβασμό. Η κίνηση της Ζωής και οι γυναικείες αδελφότητες έδιναν στις γυναίκες ένα πλαίσιο στο οποίο η αγαμία δεν αντιμετωπιζόταν ως ανωμαλία, αλλά ως μια θεμιτή επιλογή ζωής.

Μέσω της ένταξής τους στους συλλόγους και τις ενώσεις γυναικών και της αφοσίωσής τους στην προσπάθεια να βελτιώσουν τη ζωή των Ελληνίδων κάθε κοινωνικοοικονομικής προέλευσης, τα μέλη των γυναικείων αδελφοτήτων μπορούν να θεωρηθούν οι πρώτες Ορθόδοξες φεμινίστριες. Από την ίδρυση της πρώτης γυναικείας αδελφότητας το 1938 μέχρι τη διάσπαση του κινήματος της ανδρικής αδελφότητας *Ζωή* το 1960, οι γυναικείες αδελφότητες της *Ζωής* μπορούν να θεωρηθούν κομμάτι των πρώτων βημάτων που έγιναν στην Ελλάδα προς την ανάπτυξη μιας μορφής ελληνικής Ορθόδοξης φεμινιστικής παράδοσης: μια ταπεινή αρχή που δεν εξελίχθηκε ποτέ σε ένα ελληνικό Ορθόδοξο φεμινιστικό κίνημα.

B6. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2016. «Η χειροτονία των γυναικών και το εσχατολογικό σώμα. Προς μια ανθρωπολογία πέρα από την έμφυλη διαφορά», στο Π. Βασιλειάδη-Μ. Γκουτζιούδη-Ε. Κασσελούρη-Χατζηβασιλειάδη (επιμ.), *Διακονίσσες, Χειροτονία των Γυναικών και Ορθόδοξη Θεολογία*, CEMES 12, Θεσσαλονίκη, σελ. 109-117. **Κοινωνική και Πολιτική Θεολογία**

Ανάμεσα στα επιχειρήματα της Ρωμαιοκαθολικής και της Ορθόδοξης Εκκλησίας ενάντια στη χειροτονία των γυναικών, ως θεμελιώδες εμφανίζεται αυτό που αφορά το φύλο του σαρκωμένου Λόγου του Θεού, καθιστώντας το γυναικείου φύλου ανθρώπινο ον ακατάλληλο να εκπροσωπεί τον Χριστό. Αν και οι πολέμιοι της χειροτονίας των γυναικών αναγνωρίζουν α) το γεγονός ότι ο στόχος της σάρκωσης του Υιού του Θεού ήταν ακριβώς η αποκατάσταση της ενότητας της διχασμένης ανθρώπινης φύσης και β) το γεγονός ότι, εν Χριστώ, άντρες και γυναίκες είναι ίσοι, υποστηρίζουν ωστόσο ότι η έμφυλη διαφορά αποτελεί δομικό συστατικό της ανθρώπινης φύσης (και όχι εξωτερικό στοιχείο) και ότι οι άνδρες και οι γυναίκες δεν διαφέρουν επειδή κάθε ανθρώπινο ον είναι ένα μοναδικό πρόσωπο, αλλά στη βάση του έμφυλου σώματός τους. Πίσω από το επιχείρημα αυτό (ότι η έμφυλη διαφορά είναι δομικό συστατικό της ανθρώπινης φύσης) κρύβεται μια ιδεολογία γύρω από το φύλο που θεωρεί ότι τα ανθρώπινα όντα διακρίνονται από τη φύση σε φύλα. Υποστηρίζω ότι η άποψη αυτή δεν έρχεται σε αντίθεση μόνο με τις σύγχρονες φιλοσοφικές αντιλήψεις σχετικά με την κατασκευή του βιολογικού και του κοινωνικού φύλου, αλλά επίσης με τη βιβλική μαρτυρία και την παράδοση της Εκκλησίας. Το βασικό μου επιχείρημα είναι ότι αντιμετωπίζοντας τα ανθρώπινα όντα υπό το πρίσμα του εσχατολογικού σώματος, κανένα πρόσωπο δεν μπορεί να αποκλείεται από τη χειροτονία στη βάση του έμφυλου σώματος του.

B7. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2017. ‘Women’s Ordination and the Eschatological Body. Towards an Orthodox Anthropology beyond Sexual Difference’ στο Petros Vassiliadis, Niki Papageorgiou, Eleni Kasselouri-Hatzivassiliadi (eds), *Deaconesses, the Ordination of Women and Orthodox Theology*, Cambridge Scholars Publishing, pp. 221-230. (ISBN (10): 1-5275-0008-X ISBN (13): 978-1-5275-0008-2)

Διατυπώνεται η ίδια θέση με το άρθρο B6 στην αγγλική εκδοχή. Ακολουθεί η αγγλική περίληψη.

The aim of my paper is to consider the construction of Christian Orthodox anthropology beyond sexual ideology and towards the eschatological body. Among the arguments of Roman Catholic and Orthodox Church against the ordination of women, the sex of the incarnated God Word appears as a fundamental one and makes the female human being unsuitable to represent Christ. Although those who argue against the ordination of women acknowledge a) the fact that the aim of the incarnation of Son of God was exactly the restoration of unity of the divided human nature and b) the fact that in Christ men and women are equal, they in fact support that sexual difference is a structural component of human nature (and not just an external element) and that men and women are different not because each human being is a unique person but on the basis of their sexed body. What lies behind this argument is a sexual ideology that assumes that human beings are distinguished into sexes naturally. In this paper, I propose that such a view comes against not only current understandings of the construction of sex and gender but also the biblical witness and the Church’s tradition. My main argument is that if we see human beings in the light of the eschatological body, no person can be excluded from ordination.

B8. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2022. ‘A Desire for All Is the Desire for God: “Sexual Orientation” in Light of Gregory of Nyssa’s Account of Gender, Desire and the Soul’s Ascent to God’ στο Thomas Arentzen, Ashley M. Purpura, and Aristotle Papanikolaou (eds), *Orthodox Tradition and Human Sexuality*, Fordham University Press, New York 2022, pp. 215-234. (ISBN: 0823299678) **Κοινωνική και Πολιτική Θεολογία**

Abstract: *In this paper, I draw upon the writings of Gregory of Nyssa (ca. 335–94) in order to present three aspects of his theological reflections on gender and sexuality that could be employed in current discussions about homosexuality and homosexuals’ plea for inclusion in the life of the Church. Far from equating Gregory’s teachings with current philosophical and queer theory’s positions and aspirations, I argue that Gregory’s anthropology and his theory of gender, his understanding of desire along with his account of the soul’s ascent to God, can be employed to achieve the following: first to challenge the assumption that sexuality is somehow exhausted in sexual intercourse, and second to overcome objectification and divisions and get past discrimination against LGBTQI people by stressing that everyone is in the image of God and by reflecting on every human being’s sexual orientation by the same theological standards, that is, of progressive non-attachment to worldly realities and of ascetical transformation of sexuality.*

Στην παρούσα εργασία, αξιοποιώ τα γραπτά του αγίου και Πατέρα της Εκκλησίας, Γρηγορίου Νύσσης (περίπου 335-94), για να παρουσιάσω τρεις πτυχές των θεολογικών του προβληματισμών σχετικά με το φύλο και τη σεξουαλικότητα που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στις σημερινές συζητήσεις σχετικά με την ομοφυλοφιλία και την έκκληση των ομοφυλόφιλων για ένταξη στη ζωή της Εκκλησίας. Μακριά από το να εξισώνω τη διδασκαλία του Γρηγορίου με τις θέσεις και τις επιδιώξεις της τρέχουσας φιλοσοφικής και queer θεωρίας, υποστηρίζω ότι η ανθρωπολογία του Γρηγορίου και η θεωρία του για το φύλο, η κατανόηση της επιθυμίας του μαζί με την αφήγησή του για την άνοδο της ψυχής προς τον Θεό, μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να επιτευχθούν τα εξής: πρώτον, να αμφισβητηθεί η υπόθεση ότι η σεξουαλικότητα εξαντλείται κατά κάποιον τρόπο στη σεξουαλική επαφή και, δεύτερον, να ξεπεραστούν η αντικειμενοποίηση και οι διαχωρισμοί/αποκλεισμοί και να ξεπεραστούν οι διακρίσεις εις βάρος των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων, τονίζοντας ότι όλοι είναι κατ' εικόνα του Θεού και «αξιολογώντας» τον σεξουαλικό προσανατολισμό κάθε ανθρώπου με τα ίδια θεολογικά πρότυπα, δηλαδή της προοδευτικής μη προσκόλλησης στις κοσμικές πραγματικότητες και του ασκητικού μετασχηματισμού της σεξουαλικότητας.

Δημοσιεύσεις σε Ελληνικά Επιστημονικά Περιοδικά και Συλλογικούς Τόμους

Ε1. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 1993. «Περιτομή και Ακροβυστία χθες και σήμερα: Μια διαχρονική παρέμβαση στο αρσενικό και το θηλυκό φύλο», *Διάκριση* 1 [φοιτητικό περιοδικό], σελ. 8-10.

Στην εργασία εξετάζεται η θέση που έχουν η περιτομή και η ακροβυστία στη χριστιανική λατρεία σε σχέση με τη θέση τους στον Ιουδαϊσμό και το Ισλάμ. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται και στη γυναικεία «περιτομή» (ακρωτηριασμός γυναικείων γεννητικών οργάνων), στα είδη της, στους κοινωνικούς λόγους που την επιβάλλουν και στη δικαιολογημένη αντίδραση των φεμινιστικών ομάδων. *Σημείωση: Πρωτόλειο κείμενο που δείχνει απλώς τα ενδιαφέροντα και τον προβληματισμό μου ήδη από τις προπτυχιακές σπουδές μου.*

E2. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 1997. «Η μεταφυσική αναζήτηση στο Samuel Beckett», *Επτάκυκλος* 2-3, σελ. 143-152. (ISSN 1106-6113) **Φιλοσοφία Θρησκείας**

Στην εργασία εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο το μεταφυσικό κενό και η μεταφυσική αγωνία που χαρακτηρίζουν τη σύγχρονη εποχή, παρουσιάζονται στο θεατρικό και λογοτεχνικό έργο του Σάμουελ Μπέκετ. Ωστόσο, η παρουσίαση απλώς της μεταφυσικής αγωνίας του ανθρώπου θέτει παρά λύνει το πρόβλημα. Η σημασία του έργου του Μπέκετ έγκειται ακριβώς στα σύγχρονα προβλήματα που θέτει και όχι στις τυχόν απαντήσεις που θα έδινε. Ο Μπέκετ δεν υπερβαίνει το μηδενισμό, απλώς τον παρουσιάζει και οικοδομεί πάνω του την ιδέα μιας αόριστης προσμονής.

E3. Βουτσινά, Π., **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2000. «Ο ρόλος της Πατριαρχικής Σχολής της Κωνσταντινούπολης κατά την προεπαναστατική περίοδο (1789-1821)», *Επτάκυκλος* 14, σελ. 81-90. (ISSN 1106-6113) **Θρησκευτική Αγωγή**

Θέμα της εργασίας αποτελεί η Πατριαρχική Σχολή της Κωνσταντινούπολης την ταραγμένη ιδεολογικά, κοινωνικά και πολιτικά περίοδο μεταξύ της Γαλλικής και Ελληνικής επανάστασης. Η τριακονταετής αυτή περίοδος είναι κατάλληλη να δώσει πρόσφορο δείγμα ανάλυσης αφενός των προσπαθειών του Πατριαρχείου για εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, με την εισαγωγή νέων μαθημάτων και προγραμμάτων σπουδών, και αφετέρου των σφοδρών αντιδράσεων του ίδιου Πατριαρχείου στις φυσικές επιστήμες και στις προερχόμενες από τη Δύση νέες θεωρίες. Σκοπός της εργασίας είναι ακριβώς να δείξει, μέσω μιας σύντομης επισκόπησης της ιστορίας της Πατριαρχικής Σχολής κατά την προεπαναστατική περίοδο, την ιδιότυπη, αν όχι αντιφατική, στάση της Εκκλησίας απέναντι στα νέα εκπαιδευτικά και επιστημονικά δεδομένα της εποχής. Συμπερασματικά παρατηρούνται τα εξής: α. Προεπαναστατικά το Πατριαρχείο είναι αμήχανο απέναντι στις επιστημονικές θεωρίες και στις νέες μεθόδους διδασκαλίας. β. Εκφράσεις, όπως «η Εκκλησία ενστερνίστηκε» ή «η Εκκλησία αντέδρασε στις νέες ιδέες της Δύσης», συνοψίζουν με τρόπο ασφυκτικό και απόλυτο μια πραγματικότητα πολυσύνθετη.

Ε4. Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2000. «Θεολογικό σχόλιο στις απόψεις περί ποιητικής του Γ. Σεφέρη», *Επτάκυκλος* 16-17, σελ.121-122. (ISSN 1106-6113) **Συστηματική Θεολογία**

Στο σχόλιο αυτό παρουσιάζεται πώς ο Σεφέρης, αν και υπεραμύνεται της ελευθερίας της ποιητικής δημιουργίας, αυτό δεν το κάνει προς όφελος της αυτονομίας της ποίησης ή επειδή πιστεύει ότι δεν υπάρχει κανένα απόλυτο και αιώνιο στο οποίο αυτή αναφέρεται. Αντίθετα, για τον Σεφέρη επειδή ακριβώς η ποίηση αναφέρεται στο απόλυτο και στηρίζεται πάνω σε αυτό, οφείλει ο κάθε κριτικός να σέβεται την οντολογική διαφορά μεταξύ ανθρώπινων ποιητικών δομών και υπερβατικών απόλυτων δομών και να μην τις ταυτίζει.

Ε5. Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ., 2001. «Η Θεολογία και οι σύγχρονες κριτικές θεωρίες», *Θρησκευολογία* 2, σελ.204-207. (ISSN 1108-8605) **Θρησκεία και κριτικές θεωρίες**

Οι κριτικές θεωρίες επανέφεραν τον λόγο περί μεταφυσικής και άνοιξαν τον δρόμο για την επανερμίνευση του χρόνου, του τόπου, της ύλης, της υποκειμενικότητας, της σημασίας και της ερμηνείας. Και ενώ μέχρι πριν τον Διαφωτισμό η μεταφυσική σκέψη βρίσκονταν σχεδόν εξολοκλήρου στη δικαιοδοσία της θεολογίας, στη σημερινή εποχή παρατηρούμε ότι εκπρόσωποι κριτικών θεωριών έχουν αναλάβει ένα είδος επαναφοράς του μεταφυσικού προβληματισμού και δείχνουν ένα αυξανόμενο ενδιαφέρον για τα θρησκευτικά θέματα, το οποίο συχνά συνοδεύεται και από την ιδιοποίηση θεολογικών σχημάτων και θεολογικής γλώσσας. Υπάρχει, με άλλα λόγια, στη σκέψη των σύγχρονων εκπροσώπων των κριτικών θεωριών ένας θεολογικός προσανατολισμός που, αν και για ορισμένους είναι φαινομενικός, δεν παύει ωστόσο να είναι εντυπωσιακός. Ενδεικτικά, στην εργασία αυτή αναφέρω τέσσερα χαρακτηριστικά της σύγχρονης κριτικής σκέψης, προκειμένου να επεξηγήσω με παραδείγματα την παραπάνω άποψη.

Ε6α. Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2005. «The problem of inclusive religious language as a condition of women's becoming divine: A critical approach», *Θρησκευολογία* 6/7, σελ. 137-147 (ISSN 1108-8605) **Πολιτική Θεολογία**

Abstract: *In this paper, I raised the following question: why do we want to change religious language into a more feminine form? Is it because we want to protect God from being identified with a sex? Is it because men have used the conventional religious language to justify patriarchy? Or is it rather because we lack a feminine religious language without which we cannot become divine? Whichever the answer is, it is dependent upon a specific theological understanding and certain presuppositions. That is to say that if we claim that God is a human projection, religious symbols are themselves the horizon to which we aspire. In which case inappropriate masculine linguistic symbols prevent us from becoming divine. On the contrary, if we believe that God is not a human creation and is really transcendent, symbols have only a referential function and they are not our horizon. In this case the masculine religious language must change not because it prevents us from becoming divine but because if we insist on its unchangeability it means that we identify the masculine symbolic with the divine reality and this is nothing else but idolatry. It is clear that in both cases the masculine language when speaking of God has to change but the reasons for this change are different. Although it is up to each woman to decide why she wants this change, we could all be aware of the different theological presuppositions that each reason conveys.*

Η εργασία εξετάζει τους φιλοσοφικούς και θεολογικούς λόγους για τους οποίους υπάρχουν γυναίκες στη Δύση που θεωρούν προϋπόθεση της σωτηρίας τους την αλλαγή των πατριαρχικών γλωσσικών συμβόλων και της θεολογικής γλώσσας, ώστε να αποκτήσουν και εκείνες έναν ορίζοντα αντιπροσωπευτικό των πνευματικών αναγκών τους. Διαφορετική στάση υπάρχει μεταξύ των Ορθόδοξων γυναικών και οι θεολογικοί λόγοι για αυτή τη διαφορά εξετάζονται στην εργασία. Η εργασία καταλήγει στο ότι αν και το θέμα της αλλαγής των θρησκευτικών συμβόλων δεν απασχολεί ακόμα τις Ορθόδοξες γυναίκες, εντούτοις θεολογικά μπορεί να δικαιολογηθεί η χρησιμοποίηση περιεκτικής γλώσσας όταν κάποια ή κάποιος αναφέρεται στον Θεό.

Ε6β. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ., 2008.** «Το φεμινιστικό αίτημα της περιεκτικής θεολογικής γλώσσας υπό το φως της Ορθόδοξης παράδοσης», [ελληνική εκδοχή (όχι ακριβής μετάφραση) του άρθρου Ε6α] **Σύναξη** 106, σελ. 34-44. **Πολιτική Θεολογία**

Ε7. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ., 2005.** «Το Φαινόμενο της χριστιανικής φεμινιστικής θεολογίας», **Θρησκευσιολογία** 6/7, σελ. 103-111 (ISSN 1108-8605) **Πολιτική Θεολογία**

Μετά από δύο φεμινιστικά κινήματα, ο ρόλος της γυναίκας στην κοινωνία μας άλλαξε ριζικά κατά τον αιώνα που μας πέρασε. Τα φεμινιστικά κινήματα ήταν η αφορμή για τη

γένεση της φεμινιστικής θεολογίας. Μαζί με την αλλαγή του ρόλου της γυναίκας στην ευρύτερη κοινωνία της Δύσης, υφίσταται αλλαγές και ο ρόλος της γυναίκας στις δυτικές εκκλησίες. Στο άρθρο αυτό παρουσιάζω ως ένα είδος εισαγωγής τη μορφολογία της χριστιανικής φεμινιστικής θεολογίας.

E8. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ., 2006.** «Αναθεωρώντας την ορθολογικότητα της θρησκευτικής πίστης: Μια φεμινιστική προσέγγιση στη φιλοσοφία της θρησκείας», *Cogito* 04, σελ. 90 (ISSN 1790-1219) (εκδ. Νεφέλη) **Φεμινιστική Φιλοσοφία της Θρησκείας**

Στο άρθρο αναφέρομαι στη σκέψη και στα επιχειρήματα των φεμινιστριών φιλοσόφων της θρησκείας, οι οποίες δεν είναι ούτε σκεπτικίστριες, ούτε σχετικίστριες, ούτε αρνούνται την αξία της λογικής, αλλά προσπαθούν να αναθεωρήσουν την έννοια της ορθολογικότητας με την οποία θα δικαιολογηθεί κατόπιν η θρησκευτική πίστη.

E9. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2006.** «Θρησκείες και κοινωνική σταθερότητα στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης», Κριτική παρουσίαση του τόμου των Π. Καλαϊτζίδη και Ν. Ντόντου (επιμ.) *Ισλάμ και Φονταμενταλισμός, Ορθοδοξία και Παγκοσμιοποίηση* (Αθήναι: Ίνδικτος, 2004), *Νέα Εστία* 159 (Μάρτιος 2006) σελ. 564-566 (ISSN 0028-1735) **Θρησκεία και Πολιτική**

Τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 συνδέονται ως ένα βαθμό με την Ισλαμική τρομοκρατία. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι το Ισλάμ ταυτίζεται με την τρομοκρατία, τον φανατισμό και τον φονταμενταλισμό. Το Ισλάμ περιέχει στην παράδοσή του στοιχεία, τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να αναπτυχθεί μια διδασκαλία που και σύμφωνη θα είναι με το Κοράνι και θα δικαιολογεί τη δημοκρατική διακυβέρνηση, την ανοχή και τον σεβασμό της διαφορετικότητας. Αντιστοίχως, η καταπίεση ανθρώπινων ομάδων, όπως οι θρησκευτικές και εθνικές μειονότητες, και η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελούν μια πραγματικότητα σε πολλά κράτη που χαρακτηρίζονται ως χριστιανικά. Για παράδειγμα, στη «χριστιανική Ευρώπη» η ανισότητα μεταξύ των φύλων ανάγκασε την Ευρωπαϊκή επιτροπή να λάβει μέτρα για την προώθηση της ισότητας όλων των ανθρώπων. Η νομική και συνταγματική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όμως, λίγο συμβάλλει στη μακροπρόθεσμη κοινωνική σταθερότητα εάν δεν αλλάξουν οι νοοτροπίες

και οι συνειδήσεις των ανθρώπων και όλων όσων τις ελέγχουν, όπως για παράδειγμα των διαφόρων θρησκευτικών ηγετών. Μόνο εάν οι θρησκευτικές παραδόσεις ανανεωθούν εσωτερικά μπορούμε να ελπίζουμε στην ειρηνική συνύπαρξη και στον αμοιβαίο σεβασμό των πιστών διαφορετικών θρησκειών και όχι να αρκούμαστε στην τυπική ανοχή που στηρίζεται στην τήρηση της φαινομενικής δημοκρατικής τάξης με αστυνομικά και ένδικα μέσα. Ο χριστιανισμός, όπως και κάθε θρησκεία, περιέχει στοιχεία που εν δυνάμει στηρίζουν και δικαιολογούν την ανοχή και τον σεβασμό της ετερότητας σε όλες τις εκφράσεις και εκφάνσεις. Αυτό που χρειάζεται σε κάθε περίπτωση είναι η βούληση για να αναπτυχθεί η αντίστοιχη διδασκαλία και τέλος, το πιο σημαντικό, χρειάζεται οι άνθρωποι, το σύνολο των πιστών των θρησκειών, να αποδεχτούν έμπρακτα μια θεολογία της ετερότητας και του σεβασμού της διαφορετικότητας.

Ε10. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2006. «Η θρησκευτική αγωγή στα όρια της δημόσιας λογικής», *Νέα Εστία* 159 (Μάϊος 2006) σελ. 993-1002 (ISSN 0028-1735) **Πολιτική Φιλοσοφία, θρησκεία και εκπαίδευση**

Ο ομολογιακός-κατηχητικός χαρακτήρας του μαθήματος «κέρδισε» τη μάχη της επιβίωσής του στο εκπαιδευτικό σύστημα επειδή οχυρώθηκε πίσω από το ισχύον νομικό καθεστώς που διέπει τις σχέσεις Εκκλησίας και πολιτείας και ρυθμίζει το χαρακτήρα της παιδείας. Αν όμως αλλάξει το νομικό καθεστώς τότε πώς θα μπορέσει να νομιμοποιηθεί η υποχρεωτική *Ορθόδοξη Χριστιανική Αγωγή* στα σχολεία; Αυτό θεωρώ πως είναι το βασικό ερώτημα που πρέπει να απασχολεί όλους όσους υποστηρίζουν τον υποχρεωτικό χαρακτήρα της *Ορθόδοξης Χριστιανικής Αγωγής* σε ένα δημοκρατικό κράτος, το οποίο σέβεται τη θρησκευτική ελευθερία. Αντίστοιχα, οι προτάσεις, οι οποίες έχουν κατά καιρούς διατυπωθεί για την οριστική κατάργηση του υποχρεωτικού χαρακτήρα του μαθήματος ή για τη μετατροπή του σε μάθημα θρησκευσιολογίας ή σε μάθημα πολιτισμού και ταυτότητας ή σε βιβλικό μάθημα οφείλουν να εξεταστούν με βάση το ίδιο ερώτημα: πώς νομιμοποιείται δηλαδή η κατάργηση κάθε είδους υποχρεωτικής θρησκευτικής αγωγής ή η υποχρεωτική διδασκαλία ενός βιβλικού μαθήματος ή μόνο της θρησκευσιολογίας ή ενός μαθήματος ορθόδοξου πολιτισμού στο πλαίσιο ενός δημοκρατικού κράτους που διέπεται από την αρχή της θρησκευτικής ελευθερίας και είναι φιλελεύθερο, δηλαδή σέβεται κατ' αρχήν τη διαφορετικότητα ατόμων και ομάδων; Προτείνω λοιπόν να ξεκινήσει μια

συζήτηση για τη θέση και τον χαρακτήρα της θρησκευτικής αγωγής σε μια φιλελεύθερη δημοκρατία, η οποία θα διεξαχθεί στο πλαίσιο του καθαρού λόγου και με κριτήριο τη δημόσια λογική. Η δημόσια λογική είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα μιας δημοκρατικής κοινωνίας και των ατόμων που ζουν σε αυτήν. Δημόσια λογική είναι ο λόγος ή αλλιώς η λογική των πολιτών μιας δημοκρατίας, οι οποίοι μοιράζονται τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που προκύπτουν από την ιδιότητά τους ως πολίτες. Αντικείμενο της δημόσιας λογικής είναι το κοινό καλό· εκείνο δηλαδή το καλό που η πολιτική σύλληψη της δικαιοσύνης αξιώνει από τις βασικές δομές των κοινωνικών θεσμών. Το αποτέλεσμα μιας διαβούλευσης για τον θεσμό της θρησκευτικής αγωγής με κριτήριο το κοινό καλό θα γίνει αποδεκτό από το σύνολο των πολιτών, αφού βάση της συζήτησης και των αποφάσεων που θα ληφθούν θα είναι η ιδέα της δημόσιας λογικής, ο σεβασμός των δικαιωμάτων όλων των ανθρώπων και η έμπρακτη προάσπιση της θρησκευτικής ελευθερίας όλων.

E11. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** και Νεκταρία Κλαπάκη 2007. «Ποιητική του Μυθιστορήματος και Θεολογία στον Καζαντζάκη και τον Μπέκετ: Μια συγκριτική ανάγνωση», *Θέματα Λογοτεχνίας* 35 (2007) σελ. 152-173 (ISSN 1106-6172) **Θρησκεία και συγκριτική λογοτεχνία**

Στο άρθρο αυτό πρόθεσή μας δεν είναι να αντικρούσουμε τις προηγούμενες κριτικές αναγνώσεις των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη και του Μπέκετ ή να αρνηθούμε την αξία τους, ούτε να προτείνουμε εναλλακτικές θεολογικές αναγνώσεις και ερμηνείες. Αυτό το οποίο επιχειρούμε από την πλευρά μας είναι να εξετάσουμε τον τρόπο, με τον οποίο παρουσιάζονται τα θέματα της αποφατικής και μυστικής θεολογίας, όπως προκύπτουν από τα εύληπτα τμήματα του περιεχομένου των μυθιστορημάτων. Ειδικότερα, επιχειρούμε να διερευνήσουμε με ποιον τρόπο και σε ποιον βαθμό η ποιητική των μυθιστορημάτων ενδέχεται να έχει θεολογική σημασία, η οποία με τη σειρά της μπορεί να επηρεάσει τον τρόπο με τον οποίο η αναγνώστρια προσλαμβάνει τις διάφορες αναφορές και τους υπαινιγμούς στην αποφατική θεολογία, ή να επιδράσει στη μεταμόρφωση της ίδιας της αναγνώστριας ως ατόμου. Ας σημειωθεί εδώ ότι δεν προτείνουμε μια θεωρία θεολογικής ποιητικής, που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως μια ευρετική μέθοδος, για να διαπιστωθεί ποια μυθιστορήματα έχουν θεολογικό νόημα και ποια όχι, διότι αν επιχειρούσαμε κάτι τέτοιο, θα υπερτονίζαμε τον ρόλο του κειμένου σε βάρος του

ερμηνευτικού ρόλου του αναγνώστη. Αυτό το οποίο προτείνουμε είναι ότι δεν πρέπει να διαβάζονται μόνο τα αναγνώσιμα τμήματα ενός μυθιστορήματος υπό το φως του θεολογικού λόγου, αλλά και ο τρόπος με τον οποίο τα συγκεκριμένα τμήματα παρουσιάζονται, καθώς και ο τρόπος, με τον οποίο τα τμήματα αυτά συνδέονται με τα εγγράψιμα. Με άλλα λόγια, θεολογική σημασία έχουν (ή ενδεχομένως δεν έχουν) όχι μόνο τα εύληπτα τμήματα του περιεχομένου ενός μυθιστορήματος, αλλά και η ποιητική του, δηλαδή, ο τρόπος με τον οποίο το συγκεκριμένο περιεχόμενο παρουσιάζεται και σκηνοθετείται ως κείμενο.

E12. Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2007. «Η ελληνορθοδοξία των νεοορθόδοξων» στο *Ορθοδοξία, Έθνος και Ιδεολογία: Επιστημονική Ημερίδα 7 Σεπτεμβρίου 2005*, Αθήνα, εκδ. Σχολή Μωραΐτη, σελ. 49-56 (ISBN 978-960-85057-5-9). **Πολιτική Θεολογία**

Στο παρόν κείμενο ασχολούμαι με μια σύγχρονη έκφραση της ιδέας του «ελληνοχριστιανικού» πολιτισμού, όπως αυτή «διασώθηκε» από το λεγόμενο «νεοορθόδοξο» ρεύμα. Πιο συγκεκριμένα, ο συλλογισμός των νεοορθόδοξων στον οποίο ασκείται κριτική είναι ο εξής:

A) Η εκκλησιαστική ορθοδοξία έχει οικουμενικό χαρακτήρα.

B) Η εκκλησιαστική ορθοδοξία ταυτίζεται με την ελληνορθοδοξία επειδή τα δόγματα της διατυπώθηκαν στην ελληνική γλώσσα και χρησιμοποιήθηκαν και όροι της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας.

Άρα

Η ελληνορθοδοξία έχει οικουμενικό χαρακτήρα.

Δεν χρειάζεται, λοιπόν, για τους νεοορθόδοξους να ανήκει κάποιος στην ελληνική φυλή ή έθνος για να μετέχει στην ουσία της ελληνορθοδοξίας. Αρκεί να δεχτεί κάποιος το ελληνορθόδοξο μεταφυσικό σύστημα, όπως το κατανοούν οι νεοορθόδοξοι, και κάποιος γίνεται ελληνορθόδοξος. Με αυτήν ακριβώς την έννοια ισχυρίζονται ότι τόσο το Οικουμενικό όσο και τα υπόλοιπα αρχαία Πατριαρχεία είναι ελληνορθόδοξα. Αφού ό, τι Ορθόδοξο είναι ελληνορθόδοξο τότε τα Πατριαρχεία που είναι Ορθόδοξα είναι ελληνορθόδοξα. Η πιο πάνω συλλογιστική αποτελεί και τη θεολογική τεκμηρίωση της εμπλοκής της ελλαδικής εκκλησίας και του ελληνικού κράτους στα πρεσβυγενή πατριαρχεία. Για ορισμένους όμως η στάση αυτή υποθάλπει έναν ιδιότυπο εθνικισμό, όταν

μάλιστα η με οποιονδήποτε τρόπο διατήρηση της ελληνορθοδοξίας (δηλαδή της οικουμενικότητας) των Πατριαρχείων αποτελεί μείζων εθνικό ζήτημα.

E13. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2008. «Θρησκευτική πίστη και «ανδρικές ταυτότητες»: Το «χριστιανικό» μοντέλο της ήπιας πατριαρχίας στις ενδοοικογενειακές σχέσεις από τη διεθνή στην ελληνική πραγματικότητα», *Σύναξη* 108, σελ. 25-40.
Κοινωνιολογία της Θρησκείας

Το άρθρο αυτό επιδιώκει να στρέψει την προσοχή μας στους άνδρες, στα στερεότυπα γύρω από τον «ανδρισμό», και στον τρόπο και στο βαθμό που η θρησκευτική πίστη και η «εθελούσια δέσμευση» των ανδρών σε μια εν Χριστώ ζωή συντελούν στη διαμόρφωση των ανδρικών ταυτοτήτων τους. Ο στόχος μας είναι διττός και ανάλογα διαρθρώνεται το άρθρο μας ως εξής: Αρχικά, αναδεικνύουμε σε εισαγωγικό επίπεδο τη σχέση αλληλεπίδρασης μεταξύ θρησκευτικών πεποιθήσεων, θρησκευτικής δέσμευσης και ανδρικής ταυτότητας στο πλαίσιο της οικογένειας αλλά και γενικότερα στην κοινωνία. Στη συνέχεια, επιχειρούμε αφενός να παρουσιάσουμε, σε αδρές γραμμές, αυτό που εμείς ονομάζουμε «μοντέλο ήπιας πατριαρχίας», το οποίο, όπως αποδεικνύουν κοινωνιολογικές μελέτες στην Αμερική, είναι εμπνευσμένο και συνδέεται άμεσα με τη χριστιανική (θρησκευτική) πίστη και καθορίζει τις σύγχρονες ανδρικές ταυτότητες (όσων ανδρών αυτοδεσμεύονται σε μια θρησκευτική πίστη) και τη θέση αυτών των ανδρών στην οικογένεια και το ρόλο τους ως πατέρων και συζύγων και αφετέρου επιχειρούμε να υποστηρίξουμε ότι στον ελληνικό θεολογικό χώρο και λόγο (discourse) προτείνεται ορισμένες φορές και προωθείται, άλλοτε συνειδητά και άλλοτε ασυνείδητα, ως πρότυπο οργάνωσης της οικογένειας και της κοινωνίας ένα μοντέλο διαφυλικών σχέσεων, το οποίο αν και δέχεται την ισότητα των φύλων, έχει μια τάση να μεταβληθεί σε «μοντέλο ήπιας πατριαρχίας».

E15. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2009. «Εσχατολογικός προβληματισμός στα έργα του Samuel Beckett *Περιμένοντας τον Γκοντό* και *Τέλος του Παιχνιδιού*», *Νέα Εστία* 166 (Σεπτέμβριος 2009), σελ. 371-384. **Πολιτική Θεολογία και Λογοτεχνία**

Στην παρούσα μελέτη, επιχειρούμε να καταθέσουμε τη θέση μας σε αυτό το οποίο ιδιαίτερα διχάζει τους κριτικούς αναλυτές των έργων του Μπέκετ και προκαλεί ερμηνευτικές δυσκολίες, δηλαδή στην μπεκετιανή έννοια της «προσμονής» (ή «προσδοκίας») ενός πολυαναμενόμενου τέλους, μιας σωτήριας έσχατης παρουσίας. Βασική θέση μας αποτελεί ότι ο εσχατολογικός προβληματισμός στα έργα του Μπέκετ δεν είναι θεολογικός παρά τις όποιες ομοιότητες με τη χριστιανική εσχατολογία μπορούμε να διακρίνουμε. Ωστόσο, η διαδικασία της παράστασης των έργων, η διαδικασία της ανάγνωσης και ερμηνείας τους, η επίδραση που έχουν στους θεατές/αναγνώστες και στο ευρύ κοινό μπορούν να προσδώσουν θεολογικό νόημα στον εσχατολογικό προβληματισμό του Μπέκετ.

E16. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2009. Κριτική παρουσίαση του βιβλίου του Παναγιώτη Υφαντή, *Ηρώας συνάμα κι άγιος: Το ανθρωπολογικό ιδεώδες του Νίκου Καζαντζάκη και ο Φραγκίσκος της Ασίζης*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο, 2007, *Σύναξη* 111, σελ. 102-104. Βιβλιοκρισία

Η προσέγγιση του Υφαντή συνιστά μια μετριοπαθώς αρνητική θεολογική αποτίμηση του έργου του Καζαντζάκη εξ επόψεως Ορθόδοξης δογματικής διδασκαλίας, όπως αυτή που λίγα χρόνια πριν (στο συλλογικό τόμο *God's Struggler*, 1996) διατυπώθηκε και από τον πρωτοπρεσβύτερο, καθηγητή στην Αμερική, Δημήτριο Κωνσταντέλο (αν και ο τελευταίος ανέπτυξε αρκετά τα στοιχεία της σκέψης του Καζαντζάκη, τα οποία συνάδουν με την Ορθοδοξία). Σύμφωνα με αυτή τη θέση, παρά τις ομοιότητες, τις οποίες διακρίνει κανείς μεταξύ της πνευματικότητας του κρητικού συγγραφέα και της Ορθόδοξης παράδοσης, δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι η Καζαντζακική θρησκευτικότητα συγκλίνει με την Ορθόδοξη Χριστολογία, τα ορθόδοξα δόγματα και τις αποφάσεις των οικουμενικών Συνόδων. Η παραπάνω θέση είναι απολύτως δικαιολογημένη, αφού ο Καζαντζάκης δεν παρέχει σε

κανένα σημείο του έργου του σκέψεις διατυπωμένες σύμφωνα με τις προϋποθέσεις και τους εκφραστικούς περιορισμούς των εγχειρίδιων της δογματικής.

Αν η συγκεκριμένη μελέτη του Υφαντή καθίσταται εξόχως πρωτότυπη και είναι πραγματική συμβολή στις καζαντζακικές σπουδές αυτό δεν είναι λόγω μιας παρακινδυνευμένης θεολογικής ανάγνωσης του Καζαντζακικού έργου, αλλά λόγω μιας προσέγγισης, η οποία έρχεται να φωτίσει με μοναδικό τρόπο τις θεολογικές επιρροές του κρητικού συγγραφέα.

E17. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2009. Κριτική παρουσίαση των βιβλίων των Marcella Althaus-Reid και Lisa Isherwood, *Controversies in Feminist Theology*, London, SCM Press, 2007 και Deborah Sawyer και Diane Collier (επιμ.), *Is There a Future for Feminist Theology?*, Sheffield Academic Press, 1999, *Θεολογία* 80:1, σελ. 314-317. (ISSN 1105-154X) Βιβλιοκρισία. **Φεμινιστική Πολιτική Θεολογία**

Η σχετική με τη φεμινιστική θεολογία βιβλιογραφία έχει εμπλουτιστεί τις τελευταίες δεκαετίες με πολλές εξειδικευμένες μονογραφίες σε όλους τους τομείς έρευνας. Με την ανάπτυξη των σπουδών φύλου και θρησκείας, στη διεθνή βιβλιογραφία προστέθηκαν και οι εισαγωγές στον χώρο, προκειμένου να καλυφθούν διδακτικές ανάγκες και να κοινοποιηθεί ο συγκεκριμένος προβληματισμός στο ευρύτερο κοινό. Από τα τέλη, όμως, του 20^{ου} αιώνα, διατυπώθηκε ένα πολύ βασικό ερώτημα σχετικό με το μέλλον της φεμινιστικής θεολογίας: Υπάρχει τελικά μέλλον για τη φεμινιστική θεολογία και αν ναι σε τι συνίσταται αυτό; Ο συλλογικός τόμος, *Is There a Future for Feminist Theology?* επιμελημένος από τις **Deborah F. Sawyer και Diane M. Collier** από το Παν/μιο του Λάνκαστερ, ο οποίος εκδόθηκε από τις εκδόσεις Sheffield Academic Press το 1999 με αφορμή μια ακαδημαϊκή συζήτηση στρογγυλής τραπέζης, αποτυπώνει τον προβληματισμό γύρω από την εξέλιξη και το μέλλον της φεμινιστικής θεολογίας. Δεκατέσσερα κείμενα βιβλικών και συστηματικών θεολόγων, κυρίως γυναικών, αποτελούν τον τόμο αυτό, ο οποίος χωρίζεται σε δύο μέρη: στο πρώτο μέρος, που είναι και το μικρότερο, επιδιώκεται μια αναφορά στις νέες θεωρητικές προσεγγίσεις της φεμινιστικής Βιβλικής ερμηνευτικής, ενώ στο δεύτερο μέρος τα άρθρα επικεντρώνονται στο να απαντήσουν στο ερώτημα του τίτλου του βιβλίου για το μέλλον της φεμινιστικής θεολογίας. Το συμπέρασμα της όλης

συζήτησης ήταν διττό: Από τη μια μεριά διαπιστώθηκε ότι στον χώρο της φεμινιστικής θεολογίας απουσιάζει τόσο ο λόγος για τη θρησκευτική εμπειρία των μη Δυτικών γυναικών όσο και ο θεολογικός προβληματισμός σχετικά με τις διαφορετικές κουλτούρες και το διαπολιτισμικό διάλογο. Από την άλλη μεριά κατέστη σαφές ότι, στο πλαίσιο της φεμινιστικής θεολογίας, η διαφορετικότητα των εμπειριών και η ετερότητα των πολιτισμικών συναφειών είναι θετική εξέλιξη στον χώρο του φύλου και της θρησκείας. Η διαφορετικότητα μαρτυράει μια δυναμική διάσταση της θεολογικής κριτικής, η οποία εν τέλει αμφισβητεί την ιδέα ότι πρέπει να υπάρξει μια μέση οδός, που θα ικανοποιεί όλες τις θεολογίες, καθώς, όπως αναφέρεται και στο βιβλίο, «οι εγγενείς εντάσεις στο πλαίσιο αυτής της διαφορετικότητας θα εξασφαλίσει το πλήθος και τη ζωτικότητα της για το μέλλον, ένα μέλλον που δεν θα χαρακτηρίζεται από απομονωτισμό και διασπαστικότητα αλλά από ενσωμάτωση και ακεραιότητα» (σελ.24).

Οι εξελίξεις στη διεθνή βιβλιογραφία τα πρώτα χρόνια του 21^{ου} αιώνα δικαιώνουν πλήρως την πρόβλεψη ότι η διαφορετικότητα ή αλλιώς η ετερότητα θα αποτελέσει το αντικείμενο διαπραγματεύσεων για τη φεμινιστική θεολογία, το οποίο θα της εξασφαλίσει το μέλλον και τη ζωτικότητά της. Οι συγγραφείς του σύντομου βιβλίου με τίτλο *Controversies in Feminist Theology* (Συζητήσεις στο πλαίσιο της Φεμινιστικής Θεολογίας), το οποίο ανήκει στη σειρά «Συζητήσεις στο πλαίσιο της θεολογίας της συνάφειας» του γνωστού για τις θεολογικές εκδόσεις του βρετανικού οίκου SCM, έχουν σαν στόχο να αναδείξουν τη διαλογικότητα και τον σεβασμό της ετερότητας ως την «πεμπουσία» της φεμινιστικής θεολογίας.

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. C3 2009. «Μπαίνοντας στη θέση του Ιακώβ: τι θυσιάζουν οι γυναίκες για να κάνουν θεολογία σε ένα ελληνικό Ορθόδοξο περιβάλλον», στο *Όχι Εγώ: Κείμενα Πολιτικής Θεολογίας με αναφορές σε θέματα Φύλου, Θρησκείας και Ιδεολογίας*, εκδ. Αρμός 2011 σελ. 223-236. **Πολιτική Θεολογία**

Ο τίτλος του άρθρου είναι: «Μπαίνοντας στη θέση του Ιακώβ: τι θυσιάζουν οι γυναίκες για να κάνουν θεολογία σε ένα ελληνικό Ορθόδοξο περιβάλλον» και ουσιαστικά

ασχολείται με το τι σημαίνει για τις γυναίκες να κάνουν θεολογία, δηλαδή να προσπαθούμε να μιλήσουμε για τη δική μας θρησκευτική εμπειρία, να διδάξουμε θεολογία, να πάρουμε θέσεις σε οργανισμούς και ιδρύματα της Εκκλησίας, να εκφράσουμε λόγο δημόσιο με αυθεντία και τελικά, αλλά χωρίς λιγότερη σημασία, να μαρτυρήσουμε για τη μεταμορφωτική και ανανεωτική παρουσία του Θεού.

Ε18. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2010. «Ορθόδοξη παράδοση ή/και θεολογία της ανέλιξης στο έργο του Νίκου Καζαντζάκη: Ερμηνευτικές δυσκολίες στον καθορισμό της θεολογικής σκέψης του Κρητικού συγγραφέα», *Επιστημονική Επιθεώρηση του Μεταπτυχιακού Προγράμματος 'Σπουδές στην Ορθόδοξη Θεολογία'*, τόμος Α', ΕΑΠ, Πάτρα, σελ. 45-56. (ISSN: 2241-0015) **Θεολογία και Πολιτισμός**

Η ποιητική έκφραση της μεταφυσικής αναζήτησης του Καζαντζάκη προκάλεσε την επί χρόνια αρνητική υποδοχή του έργου του στους κύκλους των «ευνσεβών» χριστιανών. Η ερμηνεία των έργων του ως βλάσφημων και αιρετικών απέτρεψε την ενδελεχή μελέτη τους υπό το φως της ορθόδοξης θεολογίας. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια εμφανίστηκαν στη διεθνή βιβλιογραφία εμπεριστατωμένες μελέτες της θεολογικής του σκέψης, οι οποίες συνέδεσαν τη σκέψη του με τη θεολογία της ανέλιξης και αποκατέστησαν τον Καζαντζάκη ως χριστιανό συγγραφέα αλλά όχι και ως Ορθόδοξο. Οι λόγοι όμως, όπως θα δείξω, με βάση τους οποίους ο Καζαντζάκης παραλληλίζεται με τους θεολόγους της ανέλιξης και διακρίνεται από την ορθόδοξη παράδοση, στην οποία και μεγάλωσε, είναι επισφαλείς. Στην ανακοίνωση αυτή δεν ισχυρίζομαι ότι ο παραλληλισμός του Καζαντζάκη με τη θεολογία της ανέλιξης δεν είναι χρήσιμος και ότι δεν υπάρχουν εμφανείς ομοιότητες. Αυτό που θέλω απλώς να τονίσω είναι ότι δε μπορεί και δεν πρέπει να αγνοηθεί ότι η σκέψη του μπορεί να γίνει κατανοητή και μέσα στο πλαίσιο της ορθόδοξης θεολογικής παράδοσης. Προτείνω λοιπόν να μην εγκλωβίζεται η κριτική σε μια κατανόηση της θεολογικής σκέψης του Καζαντζάκη με όρους διαζευκτικούς, δηλαδή είτε ο Καζαντζάκης είναι το ένα είτε είναι το άλλο, αλλά με όρους σύζευξης, δηλαδή ο Καζαντζάκης είναι σύμφωνος και με τη θεολογία της ανέλιξης και με την ορθόδοξη παράδοση.

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. C14 2010. «Ο κυρίαρχος κανονιστικός ελληνοχριστιανισμός και ο αθέατος πάσχον 'ελληνοχριστιανισμός' της αριστεράς, όπως εκφράστηκαν σε κείμενα της περιόδου 1940-1950» στο *Όχι Εγώ: Κείμενα Πολιτικής Θεολογίας με αναφορές σε θέματα Φύλου, Θρησκείας και Ιδεολογίας*, εκδ. Αρμός 2011 σελ. 69-84. **Θρησκεία και Πολιτική**

Αφετηρία της παρουσίασης τίθεται η πορεία ενός σύνθετου όρου με τις διαφορετικές όψεις, εκφράσεις και χρήσεις του την κάθε εποχή. Αρχικά η χρήση της έννοιας του *ελληνοχριστιανισμού* όχι μόνο συνέβαλε στη διαμόρφωση συλλογικής εθνικής συνείδησης στο νεοσυσταθέν ελληνικό κράτος αλλά λειτούργησε ενισχυτικά και για την εδραίωση του αλτρωτισμού και της Μεγάλης Ιδέας.

Μετά όμως τη Μικρασιατική καταστροφή και το θάνατο της Μεγάλης Ιδέας, υπήρξε αίτημα για ιδεολογικές αναπροσαρμογές, το οποίο αντανάκλαται και στην πεζογραφία, η οποία για πολλούς χαρακτηρίζεται εκείνη την περίοδο από ένα πιο ατομικιστικό, λυρικό και κοσμοπολίτικο πνεύμα τηρώντας αποστάσεις από τα πολιτικά γεγονότα. Η δεκαετία του '30 ήταν γενικά μια περίοδος έντονων πνευματικών ζυμώσεων και αναζητήσεων και χαρακτηριζόταν από ιδεολογική ρευστότητα και κοινωνικοπολιτικές αντιφάσεις. Την περίοδο αυτή κυριαρχούσε η αισιοδοξία ότι μπορούσαν να περισωθούν συντρίμια της Μεγάλης Ιδέας υπό τη μορφή ενός καινούργιου μεγαλειώδους νεοελληνικού πολιτισμού. Με την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου είχε εδραιωθεί με σαφώς πιο εσωστρεφή μορφή ο ελληνοχριστιανισμός άρρηκτα δεμένος πλέον με την εθνική παράδοση και την Πολιτισμική Μεγάλη Ιδέα, η οποία αντικατέστησε τη Μεγάλη Ιδέα.

Η συγκεκριμένη παρουσίαση επικεντρώνεται στη δεκαετία του '40, η οποία καθώς ήταν πλούσια σε πολιτικά γεγονότα δεν άφησε ανεπηρέαστες την κριτική και την πεζογραφία οι οποίες ανέτρεξαν στην ελληνοχριστιανική ρητορική προσβλέποντας στην τόνωση του ηθικού την περίοδο της κατοχής και στην επίτευξη μιας συμβολικής κοινωνικής ενότητας την περίοδο του Εμφυλίου. Διαβάζοντας κείμενα φιλελεύθερων, συντηρητικών και αριστερών συγγραφέων διαπιστώνει κάποιος ότι σε κάθε περίπτωση ο ελληνοχριστιανισμός διεκδικείται από όλες τις πολιτικές παρατάξεις. Ωστόσο, όπως αναλύεται στο κείμενο, διαφορετικά κατανοείται και χρησιμοποιείται από τους φιλελεύθερους και συντηρητικούς συγγραφείς και διαφορετικά από τους αριστερούς. Η παρουσίαση κλείνει με ένα θεολογικό σχόλιο πάνω στη χρήση της θρησκείας ως μέσου εθνικής ανόρθωσης και ως εργαλείου της κάθε πολιτικής παράταξης ενάντια στους αντιπάλους της.

E19. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2010. Κριτική παρουσίαση του συλλογικού τόμου Μαρίας Κοκκίνου (επιμ.), *Οικογένεια σε Κρίση*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα, 2009, *Σύναξη* 116, σελ. 117-119. Βιβλιοκρισία. **Κοινωνική και Πολιτική Θεολογία**

Στη βιβλιοκρισία αυτή προσεγγίζεται η εν λόγω συλλογή κριτικά, βάζοντας ένα ερωτηματικό στον τίτλο (*Οικογένεια σε Κρίση*), ο οποίος υπονοεί πως υπάρχει μια κρίση στην οποία οφείλουμε να ανταποκριθούμε. Ο τόμος απευθύνεται κυρίως σε ένα κοινό που θέλει να εντάξει τον προβληματισμό του γύρω από την οικογένεια σε χριστιανικό πλαίσιο. Ίσως για τον λόγο αυτό πολλά θέματα δεν θίγονται, όπως για παράδειγμα οι νέες μορφές οικογένειας, η υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, η θέση των οικιακών βοηθών, η σεξουαλική ζωή των συζύγων, το θέμα της ατεκνίας και της τεκνοθεσίας, η έμφυλη διάσταση της ενδοοικογενειακής βίας κ.ά. Έχει παρατηρηθεί πως όταν ο θεολογικός λόγος λειτουργεί με βάση μια ηθική των αρχών, δεν είναι ιδιαίτερα πειστικός και απελευθερωτικός.

E20. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2011. «Παρατηρώντας τον πόνο των άλλων: Η ευθύνη του χριστιανού αναγνώστη με αφορμή το διήγημα του Παπαδιαμάντη ‘Ο Γάμος του Καραχμέτη’», *Θεολογία* 82:4, σελ. 255-262. (ISSN 1105-154X) **Κοινωνική και Πολιτική Θεολογία**

Σε αυτή τη μελέτη εντάσσουμε την ερμηνεία μας στην οπτική μιας θεολογίας της απελευθέρωσης. Στο πλαίσιο μιας τέτοιας ερμηνείας, το ερώτημα για τη θεολογική σημασία της παρατήρησης του πόνου των άλλων αλλά και της συγχώρεσης και της αγάπης που αυτοί δίνουν στους άλλους ανθρώπους, πρέπει να τεθεί εκ νέου ως εξής: ποιος ο λόγος να παρατηρώ τον πόνο των άλλων, αν δεν μπορώ να κάνω κάτι για να το αλλάξω αυτό; Ποιος ο λόγος να διαβάζω μια αφήγηση που μιλάει για τους σταυρούς των άλλων ανθρώπων; Διαβάζοντας την αφήγηση για το σταυρό του Χριστού αντιλαμβάνεται κάποιος την οδό της μίμησης του Χριστού. Σε ένα κείμενό της η αγία Μαρία Σκομπτσόβα αναφέρει ότι ο Υιός του Ανθρώπου έδειξε στους κατά σάρκα αδελφούς Του ένα ... μονοπάτι ελευθερίας και υπευθυνότητας. Τους είπε ότι θα *θεωθούν* όταν θα άρουν ελεύθερα και υπεύθυνα τους σταυρούς τους στους ώμους τους. Στο διήγημα του Παπαδιαμάντη παρατηρούμε την (ας δεχτούμε και ας ελπίζουμε ότι ισχύει) ελεύθερη πορεία μιας γυναίκας

προς τον Γολγοθά και καλούμαστε να μιμηθούμε το παράδειγμά της. Στο πλαίσιο, όμως, μιας απελευθερωτικής θεολογίας, καλούμαστε να συναισθανθούμε τον πόνο της γυναίκας και να διαμαρτυρηθούμε, προκειμένου να αλλάξουμε τις συνθήκες που τον προκάλεσαν και όχι να τον δικαιώσουμε απλώς και μόνο, γιατί εσχατολογικά θα αποκατασταθεί αυτή η γυναίκα και τα κόκκαλά της θα δηλώσουν την αγιότητά της. Κάτι τέτοιο θα μας οδηγούσε σε έναν θεολογικό σαδισμό, σύμφωνα με τον οποίο ευχαριστιέται ο Θεός να υποφέρουμε, καθώς ξέρει ότι μετά θα δικαιωθεί ο κάθε σταυρωμένος. Ούτε όμως μπορούμε να αποδεχθούμε τον πόνο και να τον καλοδεχθούμε όποτε τον βλέπουμε, επειδή η υποταγή γίνεται πηγή ηδονής για τους πιστούς δικαιώνοντας έναν θεολογικό μαζοχισμό, όπως τον περιέγραψε ο Freud. Επομένως, στο πλαίσιο μιας απελευθερωτικής θεολογίας καλούμαστε να μιμηθούμε τη μητέρα του Χριστού και να μην παρακολουθούμε με απάθεια τον πόνο των άλλων ως αναπόσπαστο μέρος της φθαρτής μας φύσης, της κτιστότητας του κόσμου και της γενικής ροπής προς την αμαρτία. Η αγία Μαρία Σκομπτσόβα εξηγεί τι σημαίνει η μίμηση της μητέρας του Θεού: σημαίνει να αισθανθούμε τον σταυρό και τον Γολγοθά των άλλων ανθρώπων, όπως η Παναγία ένιωσε σαν ρομφαία (Λκ 2:35) στην καρδιά της τον σταυρό του παιδιού της. Επομένως, δεν μπορεί κάποιος/α εν Χριστώ να μένει απαθής ενώπιον του πόνου και της θλίψης των άλλων, αλλά αξίζει να παραμένει ασυμβίβαστος/η μέσα στην αδικία και τον σκληρό κόσμο.

E21. Athanasopoulou-Kypriou, S. 2011. «The Doxological Nature of Literary Works and the Eunomian Controversy», *Επιστημονική Επιθεώρηση του Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Σπουδές στην Ορθόδοξη Θεολογία»*, τόμος Β΄, ΕΑΠ, Πάτρα, σελ. 43-70 (ISSN: 2241-0015) Συστηματική Θεολογία (Γλώσσα και ερμηνεία)

Η παρούσα εργασία βασίζεται σε υλικό από την αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή μας.

Δεδομένου ότι υπάρχει μια προφανής απροθυμία (από τους πιστούς χριστιανούς) αντιμετώπισης των λογοτεχνικών έργων ως θεολογικών, ιδιαίτερα των έργων που δεν έχουν ένα καθαρά χριστιανικό θεματολόγιο ή δεν έχουν γραφτεί από καθ' ομολογίαν χριστιανούς, σκοπός αυτής της εργασίας είναι να εξηγήσει ότι η απλή πρόσληψη και κατανόηση ενός κειμένου ως μη θεολογικού είναι από μια ορθόδοξη χριστιανική άποψη ιδιαίτερα προβληματική. Άλλωστε ο ισχυρισμός ότι υπάρχει διαφορά ανάμεσα στα

θεολογικά και τα μη θεολογικά κείμενα είναι ισοδύναμος με τον ισχυρισμό ότι υπάρχει οντολογική διαφορά ανάμεσα στη θεολογική και τη μη θεολογική γλώσσα. Σε αυτή την εργασία, υποστηρίζω ότι η διάκριση ανάμεσα στη θεολογική και τη μη θεολογική γλώσσα είχε ήδη συζητηθεί κατά τη διάρκεια της έριδας σχετικά με τον Ευνόμιο κατά τον 4ο αιώνα και είχε «καταδικαστεί» από τη Χριστιανική Εκκλησία κατά τη δεύτερη οικουμενική σύνοδο.

Επανεξετάζοντας αυτή τη διαμάχη που έλαβε χώρα στις αρχές της ιστορίας της χριστιανικής παράδοσης, πρόθεσή μου δεν είναι να ερευνήσω και να συζητήσω κάθε πτυχή της, αλλά μάλλον να δώσω μια εξήγηση γι' αυτή, τονίζοντας τα παρακάτω σχετικά σημεία: πρώτον να δείξω ότι στο επίκεντρο της έριδας βρίσκεται μια διαφορά στην κατανόηση του χαρακτήρα της γλώσσας· δεύτερον, να εξηγήσω ότι σύμφωνα με τον ορθόδοξο χριστιανισμό δεν υπάρχει γλώσσα ούτε γλωσσικό γεγονός που να μην μπορεί να γίνει κατανοητό θεολογικά· και τρίτον, να υποστηρίξω ότι όταν οι άνθρωποι έχουν την άποψη ότι υπάρχει οντολογική διαφορά ανάμεσα στη θεολογική και τη μη θεολογική γλώσσα, η οποία θα δικαιολογούσε τη διάκριση ανάμεσα σε θεολογικά και μη θεολογικά κείμενα, επαναλαμβάνουν το ίδιο επιχείρημα και υποστηρίζουν την ίδια θέση με τον Ευνόμιο, μια θέση όμως η οποία, μέσα σε ένα ορθόδοξο χριστιανικό πλαίσιο, δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή εφόσον είναι ξένη προς την ορθόδοξη χριστιανική «γραμματική της πίστης» όπως καθιερώθηκε από τις οικουμενικές συνόδους.

E22. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2011. «Η ημερίδα των Ιστορικών για την έρευνα στην ιστορία των γυναικών και του φύλου, *‘Το φύλο στην Ιστορία: Αποτιμήσεις και παραδείγματα’*», *Σύγχρονα Θέματα* 115, σελ. 86-88. (ISSN 1105-431X)

Συστηματική παρουσίαση των θεμάτων που παρουσιάστηκαν στην ημερίδα με θέμα «Το φύλο στην ιστορία: αποτιμήσεις και παραδείγματα» που έλαβε χώρα το Σάββατο 12 Νοεμβρίου 2011 στο Νέο αμφιθέατρο του Πανεπιστημίου Αθηνών. Η συγκεκριμένη ημερίδα αποτελεί την πρώτη δημόσια εμφάνιση της ομάδας των Ιστορικών για την Έρευνα στην Ιστορία των Γυναικών και του Φύλου στον ελληνικό χώρο.

E23. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2012. «Το μάθημα των Θρησκευτικών και η έμφυλη στάση μας απέναντι στην Παράδοση και στις διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις» στον τόμο *Να κοιτάς με άλλα μάτια, να βλέπεις διαφορετικά: Έμφυλες προσεγγίσεις στην εκπαίδευση*, Επιστημονική Ημερίδα, Σχολή Μωραΐτη, Ψυχικό, 7 Σεπτεμβρίου, 2010., εκδ. Σχολή Μωραΐτη, Αθήνα, σελ. 139-150. **Θρησκεία και εκπαίδευση**

Στο πλαίσιο των αναλυτικών προγραμμάτων της ελληνικής εκπαίδευσης, ιδιαίτερη θέση στη μεταφορά των έμφυλων απεικονίσεων, των στερεοτύπων και των αξιών θεωρώ ότι κατέχει το μάθημα των Θρησκευτικών, μάθημα υποχρεωτικό για όλους τους μαθητές/τριες εκτός και αν ζητηθεί εξαίρεση. Λόγω κατά βάση του περιεχομένου του, το οποίο βεβαίως προσδιορίζεται και υπαγορεύεται από το εκάστοτε εγκεκριμένο από την πολιτεία και το υπουργείο αναλυτικό πρόγραμμα, αλλά και λόγω των επιμέρους στόχων που θέτει, το μάθημα των Θρησκευτικών συντελεί αποφασιστικά στη διατήρηση των παραδοσιακών έμφυλων ρόλων και συμπεριφορών και στην «εσωτερικότητά τους» από τις μαθήτριες και τους μαθητές. Επιπλέον, παρά τις προσπάθειες που ομολογουμένως γίνονται τα τελευταία χρόνια κυρίως από τους πολιτειακούς φορείς και όχι από εκκλησιαστικούς να ακολουθήσει το μάθημα μια προσέγγιση στο πλαίσιο μιας κριτικής παιδαγωγικής, τα Θρησκευτικά εξακολουθούν να παίζουν σημαντικό ρόλο στις διαδικασίες αναπαραγωγής τόσο της ανισότητας ανάμεσα στα φύλα όσο και των προκαταλήψεων απέναντι σε διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις.

Το θέμα που εξετάζεται στη μελέτη μας είναι το κατά πόσο υπάρχει ένα μοντέλο θρησκευτικής εκπαίδευσης, το οποίο ικανοποιεί την κριτική παιδαγωγική και δεν αναπαράγει προκαταλήψεις.

Συνοπτικά ένα τέτοιο μοντέλο, σύμφωνα και με τη βιβλιογραφία, μπορεί να κινηθεί γύρω από δύο άξονες: Πρώτον, τον άξονα της κριτικής στάσης απέναντι στην θρησκευτική παράδοση και τις προκαταλήψεις των μαθητών με σκοπό την αποδόμηση και διεύρυνση της ταυτότητας τους, προκειμένου να είναι σε θέση να σεβαστούν την πολιτισμική και θρησκευτική ετερότητα/διαφορετικότητα. Δεύτερον, τον άξονα της αναδόμησης μιας ταυτότητας ικανής είτε να πιστεύει είτε να μην πιστεύει στο Θεό αλλά σίγουρα δεσμευμένης στο να σέβεται τους άλλους.

E24. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2012. «Αναγνώσεις Terry Eagleton, Λογική Πίστη και Επανάσταση, μτφρ. Π. Γεωργίου, εκδ. Πατάκης, Αθήνα 2011», **Σύναξη** 123, σελ. 90-93. **Πολιτική Θεολογία**

Το συγκεκριμένο μελέτημα αποτελεί μια κριτική παρουσίαση του βιβλίου του Terry Eagleton, *Λογική, Πίστη και Επανάσταση: Στοχασμοί γύρω από την περί Θεού διαμάχη*, μτφρ. Πέτρος Γεωργίου, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2011.

Συνοπτικά θα λέγαμε ότι αυτό που κατά τη γνώμη μου είναι ιδιαίτερα σημαντικό στο συγκεκριμένο βιβλίο, το οποίο βασίζεται στις διαλέξεις Dwight H. Terry, που έδωσε ο Eagleton στο Πανεπιστήμιο Yale τον Απρίλιο του 2008, είναι το εξής: το βιβλίο αναδεικνύει την πολιτική διάσταση του Ευαγγελίου και της πίστης, ενώ ταυτόχρονα αποκαλύπτει τις πολιτικές διαστάσεις της αθεΐας των σύγχρονων αθεϊστών φονταμενταλιστών. Κατανοώντας τη θεολογία με όρους απελευθέρωσης, ο Eagleton ερμηνεύει με τρόπο ανατρεπτικό και απελευθερωτικό τις βιβλικές αφηγήσεις, τονίζοντας ότι ο ίδιος ο Ιησούς παρουσιάζεται ως εκπρόσωπος των περιττωμάτων της γης (45). Ο θάνατος του Ιησού είναι για τον συγγραφέα ένα ταξίδι στην παραφροσύνη, μια επανάσταση που τέμνει τόσο βαθιά, ώστε μπορεί να αποτελέσει απάντηση στη θλιβερή μας κατάσταση (45). Με το μαρξιστικό του ένστικτο, ο Eagleton διακρίνει τον λόγο περί δικαιοσύνης και αδελφосύνης των Ευαγγελίων και αναγνωρίζει τη σημασία αυτού του λόγου σε έναν χρεοκοπημένο, μεταφορικά και κυριολεκτικά πλέον, κόσμο.

E25. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2012. «Η Έμφυλη διάσταση της κρίσης και η συμβολή του θεολογικού λόγου σε χαλεπούς καιρούς», **Θεολογία** 83:2, σελ. 191-198. (ISSN 1105-154X)

Κοινωνική και Πολιτική Θεολογία βλ. και δημοσιεύσεις J10 και J11

Χρησιμοποιούμε μια φεμινιστική απελευθερωτική κριτική για να αξιολογήσουμε τον τρόπο με τον οποίο η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδας ανταποκρίνεται στην οικονομική κρίση, καθώς και τον ρόλο της για το ξεπέρασμά της. Εξετάζοντας τη δημόσια δράση και τον λόγο της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ελλάδας ενάντια σε έναν θεολογικό λόγο που μπορεί δυνητικά να οδηγεί σε μετασχηματισμούς, να απελευθερώνει και να

ευαισθητοποιεί ως προς το φύλο, το ερώτημα που πραγματευόμαστε είναι το εξής: έχει η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδας ασχοληθεί με την ίδια την κρίση, την κοινωνική αδικία και τα ζητήματα εκείνων που υποφέρουν περισσότερο, των μη προνομιούχων και των περιθωριοποιημένων ή όχι;

E26. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2012. «Ιωσήφ Βιβιλάκη (φιλολογική έκδοση, εισαγωγή, σχόλια, γλωσσάριο), *Αυξεντιανός Μετανοημένος [1752]*, εκδ. Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 2010» Βιβλιοκρισία, *Θεολογία* 83:2, σελ. 285-287. (ISSN 1105-154X)
Εκκλησιαστική ζωή και τέχνη

Η φιλολογική έκδοση της δραματικής σάτιρας του 18ου αιώνα με τίτλο Κωμωδία ήτοι Έργα και καμώματα του μιανού ψευδασκητού Αυξεντίου του εν τω Κατιρλίω και των ασεβεστάτων και αθέων εκείνου μαθητών, οπαδών και διδασκάλων ή Αυξεντιανός μετανοημένος, εντάσσεται στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος της Ακαδημίας Αθηνών για το ελληνικό θέατρο στην εποχή του Μεσαίωνα, της αναγέννησης και της Τουρκοκρατίας.

Η υπόθεση του έργου δομείται γύρω από τον Αυξέντιο, έναν μοναχό, ο οποίος είχε εγκατασταθεί στο χωριό Κατιρλί στην περιοχή της Βιθυνίας και ήταν διάσημος ως άγιος και θεραπευτής. Στο έργο παρουσιάζεται ο σχηματισμός του δικτύου υποστήριξης του Αυξεντίου, ο μηχανισμός των οικονομικών της ομάδας, οι τεχνικές της θαυματοποιίας με τους μισθωμένους «αρρώστους», οι εξορκισμοί και η εμφάνιση του Αυξεντίου ως χαρισματούχου πνευματικού πατέρα που βλέπει οράματα και διδάσκει υπέρ του αναβαπτισμού των Καθολικών και των Αρμενίων. Στο τέλος της κωμωδίας, το 1752, αποκαλύπτεται η απάτη, ο Αυξέντιος συλλαμβάνεται από τους Τούρκους και στην Κωνσταντινούπολη προκαλούνται ταραχές που έχουν ως αποτέλεσμα την εκδίωξη του Παΐσιου από τον πατριαρχικό θρόνο και την επιστροφή στον θρόνο του εξόριστου Κυρίλλου Ε', τον οποίο προπαγάνδιζε στο κήρυγμά του ο Αυξέντιος.

Στόχος του ποιητή του έργου, που σύμφωνα με τον εκδότη είναι μάλλον ο Καλλίνικος Γ', είναι να μπορέσει μέσα από το διάλογο να πετύχει τον διδακτικό στόχο του: να αναιρέσει τη διδασκαλία των υποστηρικτών του αναβαπτισμού και ταυτόχρονα να ελέγξει τη θεοκαπηλία ασυνείδητων κληρικών και να στηλιτεύσει τα αγιωτικά και την εκμετάλλευση του ανθρώπινου πόνου από δήθεν πνευματικούς οσίους.

Η εξαιρετική έκδοση παρουσιάζει γλωσσολογικό, λεξικογραφικό και υφολογικό ενδιαφέρον και εμπλουτίζει την ελληνική προεπαναστατική δραματολογία και τη νεοελληνική φιλολογία με ένα σατιρικό διαλογικό κείμενο. Από τη μελέτη του κειμένου, η κωμωδία δείχνει να είναι ένας κρίκος στην ελληνική δραματογραφία, ο οποίος ενώνει τη βυζαντινή παράδοση των διαλογικών σατιρών με το ελληνικό θέατρο των προεπαναστατικών χρόνων. Η κωμωδία συνδέει την επιφυλακτική ως προς την αυτόνομη θεατρική πρακτική βυζαντινή παράδοση με τον μεταβυζαντινό ελληνισμό που έχει εξοικειωθεί από τη μια με το θέατρο των Ιησουϊτών στο Αιγαίο και από την άλλη με τα διδάγματα του Διαφωτισμού. Η συγκεκριμένη κωμωδία φαίνεται να είναι ένα δημιούργημα γόνιμου πολιτισμικού διαλόγου (σελ. 288). Για τον εκδότη «μέσα από τον κεντρικό χαρακτήρα του ήρωα στην κωμωδία ορίζεται τι είναι και τι δεν είναι ελληνικό, στα μισά του 18ου αιώνα, τη στιγμή που ανατέλλει από τη Δύση το αστέρι του Διαφωτισμού» (σελ. 19).

Ωστόσο η σημασία της έκδοσης της συγκεκριμένης κωμωδίας δεν εξαντλείται στα παραπάνω. Το έργο αποτελεί, όπως παρατηρεί και ο Βάλτερ Πούχνερ, «σημαντικό ιστορικό ντοκουμέντο για πτυχές της δημόσιας και εκκλησιαστικής ζωής, για τις οποίες συνήθως δεν υπάρχουν ιστορικές μαρτυρίες» (σελ. 15).

E27. Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2013. «Ο Ορθόδοξος θεολογικός λόγος στον δημόσιο χώρο και ο σεβασμός των ανθρωπίνων εμπειριών», *Νέα Ευθύνη* 15, σελ. 10-14 (ISSN 1792-4790) Κοινωνική και Πολιτική Θεολογία

Εξετάζοντας από βιβλιογραφική σκοπιά το σύνολο της θεολογικής παραγωγής των τελευταίων δεκαετιών, παρατηρεί κάποιος ότι πληθαίνουν οι μελέτες σπουδαίων θεολόγων, οι οποίοι προσπαθούν να επικαιροποιήσουν το ευαγγελικό μήνυμα και διαλέγονται δημιουργικά με άλλες επιστήμες, όπως η φιλοσοφία, η κοινωνιολογία, η ψυχολογία, η βιολογία κ.ά. Την ίδια στιγμή, βέβαια, δεν μπορούμε να ισχυριστούμε ότι έχουν εκλείψει οι θεολογικές πραγματείες που μάχονται λυσσαλέα την επιστημονική πρόοδο και τα άλλα πεδία γνώσης ως αμετάκλητα άθρα.

Παρουσιάζοντας σε αδρές γραμμές, με τον κίνδυνο της υπεραπλούστευσης να ελλοχεύει αλλά χάριν οικονομίας, θα έλεγα ότι υπάρχουν δύο τάσεις απόκρισης στις σύγχρονες προκλήσεις: η μία εκφράζει έναν απόκοσμο θεολογικό λόγο, διεκδικεί την

αποκλειστικότητα στην έκφραση της αυθεντικής Ορθόδοξης παράδοσης και λειτουργεί καχύποπτα έναντι των επίγειων πραγματικοτήτων. Η άλλη τάση παρουσιάζεται ως ανανεωτική, έτοιμη να συνδιαλλάγει γόνιμα με άλλες επιστήμες και να ενσκήψει στις σύγχρονες (πολυ)πολιτισμικές ανάγκες στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης.

Οι διαφορές μεταξύ των δύο τάσεων είναι εμφανείς και έχουν ως αφετηρία τη διαφορετική στάση που έχει η καθεμία απέναντι στον κόσμο.

Ωστόσο, παρά τις διαφορές τους οι δύο τάσεις μοιράζονται, κατά τη γνώμη μου, και ένα κοινό χαρακτηριστικό: εκφράζουν τις θεολογικές ιδέες τους με τρόπο πατερναλιστικό. Είτε χρίζονται υπερασπιστές της παράδοσης είτε προβάλλονται ως ανανεωτές, πρωτοπόροι της θεολογικής σκέψης, οι εκφραστές και των δύο τάσεων στοχεύουν στον έλεγχο και στην καθοδήγηση των πιστών. Με άλλα λόγια, στο όνομα είτε της προστασίας είτε της χειραφέτησης, θεολογούν ερήμην των ίδιων των ανθρώπων.

Πρόκληση είναι για τη θεολογία να αφουγκραστεί τους ανθρώπους, όλους ανεξαιρέτως, έτσι ώστε να αναδείξει τους φόβους τους, τα όνειρά τους, τις ανάγκες τους, το νέο πλαίσιο οδύνης τους, δημιουργώντας έναν ασφαλή χώρο έκφρασης και ανάπτυξης αυτού που τελευταία βλέπουμε να ενδιαφέρει τον Ορθόδοξο χώρο, δηλαδή της προσωπικής τους ύπαρξης.

E28. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2012. «Φεμινισμός και Νέο-Φεμινισμός στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία», *Επιστημονική Επιθεώρηση του Μεταπτυχιακού Προγράμματος 'Σπουδές στην Ορθόδοξη Θεολογία'*, τόμος Γ', ΕΑΠ, Πάτρα, σελ. 19-25. (ISSN: 2241-0015) **Πολιτική Θεολογία**

Στο κείμενο αυτό παρουσιάζονται αρχικά οι φεμινιστικές τάσεις της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας. Στη συνέχεια παρουσιάζεται μια νέα τάση, η οποία αναπτύσσεται την τελευταία χρονική περίοδο και θα την ονομάζαμε «νεοφεμινισμό». Με βάση μια παπική επιστολή για τη θέση της γυναίκας, η οποία εκδόθηκε το 2004, εξετάζονται τα όρια και οι προοπτικές αυτής της νέας προσέγγισης στο θέμα της ισότητας και της δικαιοσύνης στην Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία.

E29. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2013. «Ο ρόλος της λογοτεχνίας στη θρησκευτική εκπαίδευση», *Επιστημονική Επιθεώρηση του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδές στην Ορθόδοξη Θεολογία*, τόμος Δ', ΕΑΠ, Πάτρα, σελ. 64-74. (ISSN: 2241-0015)
Θρησκευτική εκπαίδευση και λογοτεχνία

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η ανάδειξη της σημασίας που έχει η χρήση λογοτεχνικών κειμένων στη σύγχρονη θρησκευτική εκπαίδευση στο πλαίσιο ενός δημοκρατικού, πολυπολιτισμικού περιβάλλοντος το οποίο προωθεί την κριτική σκέψη και καλλιεργεί την ενσυναίσθηση και τη δημιουργικότητα.

Αρχικά, στο κείμενο αναλύονται τρεις σημαντικοί παιδαγωγικοί λόγοι για τη χρήση λογοτεχνικών κειμένων στη θρησκευτική εκπαίδευση και για τον ρόλο που αυτά μπορούν να διαδραματίσουν. Πιο συγκεκριμένα, η ανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων α) καλλιεργεί την ενσυναίσθηση β) έχει γνωσιακή αξία όχι μόνο παρέχοντας πληροφορίες για το θρησκευτικό φαινόμενο αλλά και διευρύνοντας την ηθική συνείδηση των εμπλεκόμενων στη διαδικασία και γ) μέσω των τεχνικών αφήγησης και των ανοίκειων μορφών χρήσης της γλώσσας δίδει τη δυνατότητα να παρουσιαστεί μια άρρητη και ακατάληπτη πλευρά της πραγματικότητας και της ανθρώπινης εμπειρίας.

Επιπλέον, η μελέτη προτείνει ως βασικό λόγο χρήσης λογοτεχνικών κειμένων στο μάθημα των θρησκευτικών το γεγονός ότι με την παρουσία τους τα λογοτεχνικά κείμενα αντανakλούν στη μνήμη διαρκώς και καταδεικνύουν το γεγονός ότι η γλώσσα συνδέεται με την αρχέγονη ανάγκη του ανθρώπου να νοηματοδοτήσει το βίο του οργανώνοντας σε συμβολικό επίπεδο τη ζωή του.

E30. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2014. Ιωσήφ Βιβιλάκη, *Το κήρυγμα ως performance: Εκκλησιαστική ρητορική και θεατρική τέχνη μετά το Βυζάντιο*, Αθήνα, εκδ. Αρμός 2013, σελ. 516, *Θεολογία*, 2, σελ. 396-399. (ISSN 1105-154X) Βιβλιοκρισία. **Θρησκεία, παραστατικές τέχνες και Πολιτισμός**

Η μελέτη ασχολείται με τις κωδικοποιημένες οδηγίες για το κήρυγμα και γενικά την ποιητική του κηρύγματος. Ωστόσο, συμπεριλαμβάνει αποδομητικά στο κέντρο της μια

διαφορετική κατανόηση του κηρύγματος, που δεν εξαντλείται στις τεχνικές του κηρύγματος αλλά στο περιεχόμενο και την επιτελεστικότητά του.

Διαβάζοντας τη συγκεκριμένη μελέτη, ο αναγνώστης διευρύνει την απορητική διάθεσή του σχετικά με ουσιαστικά ερωτήματα όπως: τι είναι κήρυγμα, ποια πράξη καθίσταται κηρυγματική και ποιος θα ορίσει το κήρυγμα σήμερα.

Στο έργο του ο συγγραφέας υπαινίσσεται πολλά και με τις καίριες παρεμβολές του ανοίγει παράθυρα για νέες θεωρήσεις, για αναστοχασμό και σίγουρα για περαιτέρω έρευνα και θεολογική συζήτηση για το κήρυγμα και τις σύγχρονες μορφές που ήδη έχει και/ή που μπορεί να πάρει.

E31. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ., 2017.** π. Βασίλειος Θερμός, *Έλξη και Πάθος: Μια διεπιστημονική προσέγγιση της ομοφυλοφιλίας*, εκδ. Εν Πλω, Αθήνα 2016, σελ. 716, **Σύναξη** 141, σελ. 99-104. (ISSN 1108-1007) Βιβλιοκρισία

Η μελέτη του π. Βασίλειου Θερμού ανοίγει μια εξόχως ενδιαφέρουσα συζήτηση και θέτει ορισμένες θεολογικές παραμέτρους προσέγγισης τόσο του ομοφυλόφιλου ερωτικού προσανατολισμού όσο και του γάμου ομοφυλοφίλων. Στο ογκώδες αυτό βιβλίο τίγονται πολλά ζητήματα, που στο πλαίσιο μιας βιβλιοκριτικής δεν είναι δυνατόν να παρουσιαστούν όλα. Η αναγνώστρια εστίασε κριτικά σε λίγα μόνο θέματα και προσπάθησε να δώσει σε γενικές γραμμές τη βασική στάση του συγγραφέα έναντι του ζητήματος, όπως εκείνη βεβαίως την κατανοεί.

E32. **Athanasopoulou-Kypriou, S. 2017.** “Looking at George Rorris' naked women: Towards an Orthodox Christian theory of gaze”, *Synthesis* 6:2, σελ. 17-24. (ISSN: 2241-2964) **Πολιτική θεολογία και τέχνη**

Στην εργασία αυτή μιλάω για μια ορθόδοξη χριστιανική θεωρία του βλέμματος που δεν περιορίζεται στην εσχατολογική θέαση των εικόνων, αλλά λαμβάνει σοβαρά υπόψη τη δυνατότητα της ειδωλολατρίας και τη λαγνεία των ματιών όπως εκδηλώνεται στην επιθυμία να γνωρίσουμε ή να δούμε αυτό που είναι απαγορευμένο, με σχετική ατιμωρησία και/ή χωρίς να θυσιάσουμε τίποτα. Υποστηρίζω ότι χωρίς να αναγνωρίσουμε τη λαγνεία των ματιών και τις εκδηλώσεις της δεν μπορούμε να αλλάξουμε την όρασή μας και να

υιοθετήσουμε ένα εσχατολογικό βλέμμα. Διαφορετικά, η υιοθέτηση ενός αδιαμφισβήτητου εσχατολογικού βλέμματος θα σήμαινε ότι γινόμαστε τυφλοί προς τον κόσμο, δηλαδή ότι κλείνουμε τα μάτια ώστε να μην μπαίνουμε σε πειρασμό και ότι απαρνούμαστε τη χωροθετημένη και ενδεχομενική ύπαρξή μας.

Νομίζω ότι η ζωγραφική του Ρόρρη παίρνει σοβαρά τον μη αναγώγιμο χαρακτήρα του ανθρώπινου προσώπου σε κάθε μορφή αναπαράστασης, σέβεται το άφατο της σάρκας και υιοθετεί ένα βλέμμα που αμφισβητεί την απόλαυση του να βλέπουμε τον άλλο (τους άλλους) σαν αντικείμενα. Οι γυμνές γυναίκες του Ρόρρη αντιστέκονται στην αντικειμενοποίηση μόνο για να εκθέσουν την ειδωλολατρική μας τάση να δούμε και να αποκτήσουμε έστω και από απόσταση. Αυτά τα πορτρέτα γυναικών χωρίς ρούχα γίνονται τόπος μετάνοιας καθώς καλούν τους θεατές να στοχαστούν την αμαρτωλή τους φύση και καθίστανται οπτικές αφηγήσεις μιας μεταστροφής, δηλαδή κάποιου που μετασχηματίζει την «έκπτωτη» όρασή του σε εσχατολογικό βλέμμα. Η θέαση της απεικόνισης αυτών των γυμνών γυναικών γίνεται πνευματική άσκηση και ανοίγει το δρόμο για μια αδύνατη συνάντηση πρόσωπο με πρόσωπο. Το ζητούμενο λοιπόν σύμφωνα με μια χριστιανική θεωρία του βλέμματος είναι να υιοθετήσουμε ένα βλέμμα σαν του Χριστού, που ποτέ δεν παγώνει πάνω σε κάτι ορατό αλλά παραμένει ανοιχτό στην ποικιλομορφία, τη διαφορά και την υπερβατικότητα χωρίς να απαρνείται τη χωροθετημένη του ύπαρξη.

E33. Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ., 2018. «Η θρησκεία ως κατηγορία ανάλυσης στις κριτικές ανδρικές σπουδές: Όψεις του χριστιανικού ανδρισμού στη βόρεια Ευρώπη κατά τον 19ο και 20ό αιώνα», *Σύναξη* 148, σελ. 59-74. (ISSN 1108-1007) **Κοινωνιολογία της θρησκείας και φύλο**

Ο σκοπός αυτού του άρθρου είναι διττός: πρώτον, να παρουσιάσει τη διαπλοκή της θρησκείας και του ανδρισμού ως κατηγοριών ανάλυσης καθώς και ορισμένους κριτικούς στοχαστές και ερευνητές που καθόρισαν τον χώρο των κριτικών σπουδών ανδρισμού στη θρησκεία, οι οποίες, όπως θα δούμε και στη συνέχεια, διακρίνουν την έμφυλη διάσταση των δρώντων υποκειμένων. Δεύτερον, να δώσει ένα παράδειγμα από τις σύγχρονες ιστορικές έρευνες που προσεγγίζουν κριτικά τη θεωρία για τη θηλυκοποίηση της θρησκείας που, όπως θα δούμε και στη συνέχεια, αναγνωρίζει τις εκκλησίες ως γυναικεία υπόθεση,

και εξετάζουν τη συγκρότηση ανδρισμών στη βόρεια Ευρώπη, και ειδικά στη Γερμανία, κατά τον 19ο και 20ό αιώνα, χρησιμοποιώντας την αναλυτική κατηγορία της θρησκείας.

E35. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2018. Κωνσταντίνος Αγόρας, Ο διανοιγμένος άνθρωπος: Σχεδιάσμα χριστοκεντρικής ανθρωπολογίας, 2017 και Του ίδιου, Ανάμεσα στον έρωτα και το θάνατο: Μελετήματα γύρω από θέματα (βιο)θεολογίας και (βιο)ηθικής, σε χριστόνομη προσωποκεντρική 2017, *Διάλογος: Σπουδές στη Θεολογία* 9, σελ. 548-553 (ISSN: 2241-0015). Βιβλιοκρισία.

Ουσιαστικά τα δύο αυτά βιβλία συνδέονται μεταξύ τους, όπως άρρηκτα συνδέεται η ανθρωπολογία με την βιοηθική. Οι αποφάσεις που παίρνουμε για ζητήματα ζωής και θανάτου βασίζονται σε συνειδητές ή/και ασυνείδητες πεποιθήσεις για τον άνθρωπο, το νόημά του, τον προορισμό του, την φύση του και την κλήση του. Δεν είναι όμως όλες οι ανθρωπολογίες ίδιες, ούτε αντίστοιχα οι βιοηθικές προσεγγίσεις. Σε πολύ αδρές γραμμές υπάρχουν ανθρωπολογίες που απαντούν ή αναζητούν απάντηση στο ερώτημα «τι είναι ο άνθρωπος;» και άλλες στο ερώτημα «ποιος είναι ο άνθρωπος;». Αν δεν απαντήσουμε στο ερώτημα «ποιος ή τι είναι ο άνθρωπος;», δεν μπορούμε να πούμε και τι συνιστά ανθρώπινη συμπεριφορά/ηθική. Στη θεολογική σκέψη του Κ. Αγόρα, όπως αυτή συστηματικά εκτίθεται στα έργα του, το αποστολικό και πατερικό κήρυγμα ασχολείται με και απαντά στο ερώτημα «ποιος είναι ο άνθρωπος;» Η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι το πρόσωπο του Χριστού. Συνεπώς ο τρόπος του Χριστού συνιστά την ανθρωπιά.

Συνοψίζοντας, στο βιβλίο του για την βιοηθική, ο Κώστας Αγόρας επιχειρεί μια κριτική του βιοηθικού λόγου (θρησκευτικού και κοσμικού), απομακρύνεται από κάθε φυσιοκεντρισμό και προτείνει μια χριστόνομη προσωποκεντρική βιοηθική που υπερβαίνει τη διαλεκτική αντίθεση ετερονομίας-αυτονομίας.

E36. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2018. John Panteleimon Manoussakis, *The Ethics of Time: A Phenomenology and Hermeneutics of Change*, Bloomsbury, London and New York, 2017, *Διάλογος: Σπουδές στη Θεολογία* 9, σελ. 554-559. (ISSN: 2241-0015). Βιβλιοκρισία. **Πολιτική Θεολογία**

Σε αυτή τη νέα μελέτη του, ο π. Μανουσάκης, με ανάλογο τρόπο, κινείται στο μεταίχμιο θεολογίας, φιλοσοφίας και ψυχολογίας, και με εργαλεία δανεισμένα από τη φαινομενολογική σκέψη προσπαθεί να διατυπώσει μια «φαινομενολογία του χρόνου και της αλλαγής» και αναμετράται με τον φαινομενολογικό ισχυρισμό ότι η συνείδηση συνιστά τον χρόνο και συνίσταται ταυτόχρονα από αυτόν. Ο ισχυρισμός αυτός έχει σημαντικές συνέπειες και προεκτάσεις για τον ηθικό εαυτό και για τους τρόπους που ο εαυτός, καθώς συνίσταται από και έχει δεχθεί την επίδραση του χρόνου, μπορεί εκ νέου να κατανοήσει τα ζητήματα του καλού και του κακού και να επανερμηνεύσει τις αλλαγές που συντελούνται στον χρόνο.

E37. Athanasopoulou-Kypriou, S., 2018 «“Love your neighbor as yourself” and the attraction of transgression or the Refugee crisis in the light of the greatest commandment», *Διάλογος: Σπουδές στη Θεολογία* 9, σελ. 69-76. (ISSN: 2241-0015) **Πολιτική Θεολογία**

Οι μετανάστες διασχίζουν σύνορα για να βρεθούν σε νέους τόπους. Οι περισσότεροι αντιλαμβάνονται τους τόπους αυτούς σαν όρια, δηλαδή σαν γέφυρες ανάμεσα σε ένα τραυματικό παρελθόν και ένα ανώδυνο μέλλον. Ως κάτοικοι αυτών των ορίων ερχόμαστε (οι άνθρωποι από την νότια Ευρώπη) αντιμέτωποι (κυριολεκτικά) με την οδύνη των άλλων (των μεταναστών) που αποτελεί μια ειδική μορφή οδύνης η οποία προέρχεται από την παραβίαση. Φαίνεται ότι στα συμφραζόμενα της ζωής τους, παραβίαση σημαίνει παράβαση του Νόμου και μπορεί να οδηγήσει στην ενοχή και/ή την τιμωρία. Ωστόσο παραβίαση σημαίνει επίσης την υπέρβαση ενός ορίου και έχει ως προϋπόθεση την επιθυμία για υπέρβαση. Η οδύνη των μεταναστών εξαιτίας της παραβίασης μπορεί να θεωρηθεί σαν ένας τρόπος άρνησης του θεϊκού νόμου (και του Θεού) αρκεί να υποθέσουμε/-νε ότι οι άνθρωποι νόμοι θεμελιώνονται στον θεϊκό νόμο, ότι τα περιθώρια είναι σταθερά και ότι η προσέγγιση του Καρλ Σμιτ στην οργάνωση της πολιτικής ζωής (διάκριση φίλου-εχθρού) γύρω από τη μορφή του κυρίαρχου και το «δικαίωμά» του να κηρύσσει κατάσταση εξαίρεσης είναι η μόνη δυνατή πολιτική θεολογία. Αλλιώς, η διάσχιση των συνόρων από μετανάστες/πρόσφυγες μπορεί να γίνει κατανοητή σαν εναπόθεση της εμπιστοσύνης τους στην άνευ όρων φιλοξενία των άλλων και σαν επίδειξη της πίστης και της λαχτάρας τους για το Θεό.

Μεγάλο μέρος του λόγου σχετικά με την προσφυγική κρίση ασχολείται με το κατ' εξοχήν σημαίνον, δηλαδή το νόμο (τους νόμους), είτε αυτός είναι ηθικός, θρησκευτικός, διεθνής, ευρωπαϊκός κ.λπ. Διάφορα ζητήματα συζητούνται σχετικά με την παραβίαση νόμων κάθε είδους από τους μετανάστες. Η εμμονή μας με τους νόμους (στη συγκεκριμένη περίπτωση τους νόμους περί μετανάστευσης) φανερώνεται με τον καλύτερο τρόπο στο συμβολικό μας σύστημα που κάνει τη διάκριση μεταξύ προσφύγων, νόμιμων μεταναστών και παράνομων μεταναστών. Με τον ίδιο τρόπο, εμείς ως οικοδεσπότες δεσμευόμαστε από το νόμο της φιλοξενίας και από το ηθικό σημαίνον, δηλαδή την ηθική ευθύνη απέναντι στον άλλο.

Στο πλαίσιο της χριστιανικής μου ζωής, η σπουδαιότερη εντολή είναι «Να αγαπάς τον πλησίον σου όπως τον εαυτό σου» (κατά Μάρκο 12:31). Μιλώ για τη βοήθεια που πρέπει να προσφέρουμε στους μετανάστες. Εκτιμώ την αλληλεγγύη που δείχνουν πολλοί Έλληνες στους μετανάστες. Αλλά δεν κάνω τίποτα. Κάθομαι μπροστά στην τηλεόραση παρακολουθώντας τους ενώ εκείνοι υποφέρουν. «Έτσι δεν ξέρω ουσιαστικά τι κάνω· δεν κάνω αυτό που θα 'θελα να κάνω αλλά, αντίθετα, ό,τι θα 'θελα να αποφύγω» (προς Ρωμαίους 7:15). Στο πλαίσιο της ζωής μου έλκομαι από την παραβίαση. Αλλά η παραβίασή μου είναι διαφορετική από εκείνη των μεταναστών. Η δική μου παραβίαση είναι αναμφίβολη. Δεν έχω αγαπήσει τον πλησίον μου όπως τον εαυτό μου.

Σε αυτή τη σύντομη εργασία, το σημείο όπου εστιάζει η προσοχή/ανάλυσή μου είμαι εγώ, ως γυναίκα θεολόγος και ως υποκείμενο του ασυνείδητου, και η εμπειρία μου από την παραβίαση της σημαντικότερης εντολής. Μέσα από την ανάλυσή μου με φόντο την ιουδαιοχριστιανική εντολή να αγαπάς τον πλησίον σου όπως τον εαυτό σου και το *νόμο της άνευ όρων φιλοξενίας*, αναγνωρίζω και διερευνώ τα όρια και την τρωτότητά μου, χωρίς να λογοδοτώ πλήρως για τον εαυτό μου, αφού αυτό είναι αδύνατο. Ο τελικός στόχος αυτής της ανάλυσης είναι διπλός: α) να αναλάβω την ευθύνη για την αδυναμία μου να αγαπήσω τον πλησίον μου όπως τον εαυτό μου (ως ηθική πράξη) με την ελπίδα να διανοίξω ένα χώρο *αλληλεγγύης προς τους ευάλωτους* και β) να υποστηρίξω τη σημασία που έχει η εντολή να αγαπάς τον πλησίον σου όπως τον εαυτό σου σαν μια μαγνητική έλξη που αμφισβητεί (θέτοντας διαρκώς υπό κρίση) τη στάση μας απέναντι στον άλλο και ελέγχει την αυτοσυγκράτηση σε σχέση με τους νόμους της φιλοξενίας.

E38. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2018. «Η ‘ερμηνευτική της δικαιοσύνης στο έργο Dogville του Lars von Trier. Όταν η αντεκδίκηση ως έκφραση δικαιοσύνης διαιωνίζει το πατριαρχικό σύστημα», *Αντίβολα: Ετήσια Έκδοση Χριστιανικού Διαλόγου και Πολιτισμού* 2, 123-134 (ISSN: 2585-2140) **Πολιτική Θεολογία και κινηματογράφος**

Η ταινία φαίνεται να δείχνει πως η αγαθότητα και δικαιοσύνη του Θεού δεν είναι με το μέρος των καταπιεστών. Επίσης, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι το έργο, σε φαντασιακό τουλάχιστον επίπεδο, λειτουργεί ενδυναμωτικά για εκείνους που άδικα υποφέρουν και προειδοποιητικά για τους καταπιεστές. Ωστόσο, ο σκηνοθέτης περιορίζει την οπτική μας και μας παγιδεύει στο δίλημμα: υποταγή ή κυριαρχία, σωτηρία ή καταδίκη. Στο *Dogville*, το θύμα καθίσταται θύτης. Η εξουσία αλλάζει απλώς χέρια. Η Grace αποδέχεται τη λογική του πατέρα της, υιοθετεί, δηλαδή, τον λόγο του Πατρός που καταλαβαίνει και δικαιώνει το συμβολικό ανθρώπινο δίκαιο. Το έγκλημα πρέπει να τιμωρηθεί. Το έγκλημα τιμωρείται απλώς και μόνο για να επιβεβαιώσει το δίκαιο της ισχύος. Η Grace ενώ παρουσιάζεται ως μεσσίας, δεν σαρκώνεται πραγματικά. Η «θεϊκή» φύση της δεν ενώνεται ασυγχύτως, ατρέπτως, αχωρίστως και αδιαιρέτως με την ανθρώπινη φύση. Η Grace δεν έχει μητέρα, δεν μοιράζεται την ιστορία με τους κατοίκους της πόλης, δεν μεγαλώνει στον χρόνο. Η σάρκωση είναι φαινομενική (κατά δόκηση). Η αρχική της αγαθότητα διακρίνεται από τη δικαιοσύνη της στο τέλος και άρα δεν έχουμε αχώριστη και ασύγχυτη ένωση αγαθότητας και δικαιοσύνης, όπως στο πρόσωπο του Χριστού. Ενώ έχει τη δυνατότητα να δικαιολογήσει και να βλέπει τους ανθρώπους εσχατολογικά, η Grace δεν τους αφήνει τελικά περιθώριο να αλλάξουν στον χρόνο και να μετανοήσουν. Η κένωση της Grace είναι φαινομενική καθώς, τελικά, αποτυγχάνει να αδειάσει από τον πατριαρχικό λόγο.

E39. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2020. «Ανθρώπινα δικαιώματα και ηθική της μέριμνας στην COVID 19 εποχή: Μια έμφυλη νύξη για την όξυνση των ανισοτήτων και την εκκλησιαστική ευθύνη», *Συμβολή*, Ηλεκτρονικό περιοδικό της Ιεράς Μητροπόλεως Κυρηναίας, τ. 9, σελ. 17-31 Ανάτυπο. **Πολιτική Θεολογία**

Η μελέτη μας εστιάζει αφενός στις επιπτώσεις της πανδημίας και στο πλήγμα που δέχτηκαν τα ανθρώπινα δικαιώματα και η ισότητα των ανθρώπων και αφετέρου στη στάση

και τον στρατηγικό ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η Ορθόδοξη Εκκλησία στην ενσωμάτωση στο κήρυγμα, στη ζωή και στο έργο της του αιτήματος για πραγματική άρση των ανισοτήτων και για δικαιοσύνη. Αξιοποιώντας τα δημοσιευμένα στοιχεία του δείκτη ισότητας για την Ελλάδα και την Κύπρο, που δείχνουν τις χώρες στην τελευταία και 21^η αντίστοιχα θέση ανάμεσα στις 28 ευρωπαϊκές χώρες, επικεντρωνόμαστε στην υπαρκτή ανισότητα των δύο φύλων. Επιπλέον, δείχνουμε πως οι γυναίκες πλήττονται υπέρμετρα από την πανδημία, η έμφυλη βία αυξάνεται και η διακριτική μεταχείριση με βάση το φύλο οξύνεται παγκοσμίως. Στόχος μας είναι αρχικά η ανάδειξη της κρισιμότητας των καιρών για τις ευάλωτες ομάδες, στη συνέχεια, η διαπίστωση του γεγονότος ότι η χειραφέτηση των ευάλωτων πληθυσμών και βεβαίως των γυναικών παραμένει ανεκπλήρωτη και τέλος, η υπενθύμιση του εσχατολογικού οράματος της Εκκλησίας και η υποστήριξη της σημασίας της φροντίδας του *άλλου* και της απροϋπόθετης υπεράσπισης εκ μέρους της Ορθόδοξης Εκκλησίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Βασική μας θέση είναι πως η Εκκλησία με τη θεολογική της έκφραση έχει κατάλληλους οντολογικούς, εννοιολογικούς και επιστημολογικούς πόρους, προκειμένου να συμβάλει στην υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στη συγκρότηση ενός (νέου) ανθρωπισμού και μιας ηθικής της φροντίδας στην μετά-Covid εποχή. Τέλος, με την έμπρακτη αλληλεγγύη που προ(σ)καλείται διαρκώς να δείχνει σε όσους πλήττονται, σε εκείνους που υπέρμετρα υποφέρουν και σε όσους αδικούνται, μπορεί να προσφέρει μια εικόνα της μέλλουσας κοινωνίας, της κοινωνίας των εσχάτων.

Ε40. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** και Πολύκαρπος Καραμούζης, 2020. «Θέματα χριστιανικής πίστης και ήθους στο κρητικό βιβλικό δράμα *Η Θυσία του Αβραάμ*» στο Λ. Χριστοδουλίδου, Γ. Κατσαδώρας (επιμ.), ***Ερανίσματα Φιλίας. Τιμή στον Γεώργιο Δ. Παπαντωνάκη***, Εκδόσεις Γρηγόρη, σελ. 137-151. **Κοινωνιολογία Θρησκείας και πολιτισμός**

Η παρούσα μελέτη εντάσσεται στο πλαίσιο της γενικότερης προσπάθειας των τελευταίων δεκαετιών να μελετηθεί το Βυζαντινό θέατρο και μάλιστα τα Βυζαντινά «μυστήρια» καθώς και το μεταγενέστερο κρητικό, επτανησιακό και κυκλαδίτικο θρησκευτικό θέατρο. Ενώ, όμως, οι φιλολογικές, ιστορικές και οι θεατρολογικές έρευνες παρουσιάζουν

αξιοσημείωτη πρόοδο, δεν έχει μελετηθεί ιδιαίτερα ο θεολογικός, διδακτικός, απολογητικός και συχνά πολεμικός χαρακτήρας των θρησκευτικών έργων, ιδιαίτερα στα νησιά του Αιγαίου μετά τον 16ο αιώνα. Δεδομένου ότι αρκετά θρησκευτικά έργα γράφτηκαν εκείνη την εποχή στο πλαίσιο της συνύπαρξης Ορθοδόξων και Καθολικών και μάλιστα σε μια εποχή που οι θεολογικές θέσεις των μεταρρυθμιστών δημιουργούσαν ένα νέο τοπίο στις διαχριστιανικές σχέσεις και στον θεολογικό προβληματισμό, θεωρούμε ότι τα έργα αυτά αντανακλούν τις θεολογικές ζυμώσεις της εποχής και εκφράζουν, με παραστατικό και επίκαιρο για την εποχή τρόπο, θέσεις και απόψεις για θέματα πίστης έχοντας αφομοιώσει προγενέστερες παραδόσεις.

Σκοπός, λοιπόν, της παρούσας μελέτης είναι να αναδειχθεί η θεολογική σημασία των έργων με βιβλικό περιεχόμενο και να ερευνηθεί συστηματικότερα στο μέλλον ο ρόλος που διαδραμάτισε το θρησκευτικό θέατρο στη διαπραγμάτευση θεμάτων χριστιανικής πίστης και χριστιανικού ήθους, παίρνοντας αφορμή από ένα από τα γνωστότερα θρησκευτικά δράματα, τη *Θυσία του Αβραάμ*.

E41. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2021. «Η ηθική της αποτυχίας στις ταινίες *Η χώρα των νομάδων* και *Υποσχόμενη νέα γυναίκα*», **Φρέαρ** 4 Διαθέσιμο <https://mag.frear.gr/ithiki-tis-apotychias-stis-tainies-i-chora-ton-nomadon-kai-yposchomeni-ne-a-gynaika/>

Ηθική και κινηματογράφος

Δύο ταινίες με κεντρικούς χαρακτήρες γυναίκες αντιηρωίδες κέρδισαν τις εντυπώσεις και αρκετά βραβεία Όσκαρ. Η μία ταινία του 2020 είναι αυτή της Κλόε Ζάο, *Nomadland* (*Η χώρα των νομάδων*), που βασίζεται στο βιβλίο της δημοσιογράφου Τζέσικα Μπρούντερ με τίτλο «Nomadland: Surviving America in the 21st Century» («Η Χώρα των Νομάδων: Επιβιώνοντας στην Αμερική του 21ου Αιώνα», μετάφραση στα ελληνικά από τον Γιώργο Παπαδημητρίου και τις εκδόσεις Κυψέλη, 2021) και κέρδισε τα Όσκαρ καλύτερης ταινίας, σκηνοθεσίας και Α' γυναικείου ρόλου. Η άλλη ταινία του 2020 είναι της Έμεραλντ Φένελ με τίτλο *Promising Young Woman* (*Υποσχόμενη νέα γυναίκα*) και κέρδισε το Όσκαρ πρωτότυπου σεναρίου.

Αν και διαπραγματεύονται διαφορετικά ζητήματα, καθώς η μία ταινία εστιάζει σε μια σύγχρονη εκδοχή νομαδικής ζωής στην Αμερική, ενώ η άλλη στο ζήτημα της αυτοδικίας

σε περιπτώσεις έμφυλης βίας που έχουν μείνει «ατιμώρητες», θεωρώ πως έχουν και οι δύο ταινίες ένα ενδιαφέρον κοινό χαρακτηριστικό: τη γυναικεία αποτυχία και την πολιτική της διάσταση σε συνδυασμό με την ηρωική αδυναμία του υποκειμένου ενώπιον της εξουσίας από όπου και αν αυτή προέρχεται.

Τα δύο θηλυκά υποκείμενα των συγκεκριμένων ταινιών αποτυγχάνουν θριαμβευτικά, δεν επιβάλλουν τη δικαιοσύνη αλλά προσφέροντας κυριολεκτικά τη ζωή τους την ίδια μένουν πιστές στον Άλλο (στον σύζυγό της η μία, στη φίλη της η άλλη) και δείχνουν τον δρόμο μιας αποτυχίας που οδηγεί σε έναν Θεό της αγάπης.

E42. Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2022. Βιβλιοκρισία Ιωάννη Βογιατζή, *Η Εκκλησία πάει Σινεμά: Ο διάλογος της Ορθόδοξης Θεολογίας και του Κινηματογράφου*, εκδ. Αρμός 2021, *Σύναξη* 163, σελ. 108-109. (ISSN 1108-1007) Βιβλιοκρισία. Θεολογία και κινηματογράφος

Το βιβλίο του θεολόγου καθηγητή και ποιητή, Ιωάννη Βογιατζή, ανήκει στον ευρύτερο χώρο που μελετάει τη σχέση της θεολογίας με τον πολιτισμό και πιο συγκεκριμένα τον διάλογο της ορθόδοξης θεολογίας με τη σχετικά νέα τέχνη του κινηματογράφου.

Στα εννέα κεφάλαια του βιβλίου όπου ερμηνεύονται κλασσικές κυρίως ταινίες, οι αναγνώστες ξεναγούνται στον κόσμο διαφορετικών δημιουργών, διαφορετικών περιόδων και κινηματογραφικών τεχνικών. Με σημείο εκκίνησης το έργο του Σουηδού Ingmar Bergman, ο συγγραφέας προσεγγίζει τις ταινίες του σκηνοθέτη λαμβάνοντας υπόψη σοβαρά την λουθηρανική παράδοση στην οποία ανήκει ο Bergman. Τα ζητήματα της ενοχής, της τιμωρίας, της πίστης και της αγάπης απασχολούν τις ταινίες της «τριλογίας της σιωπής του Θεού». Οι συγκεκριμένες ταινίες δεν παρακολουθούν μια πορεία της ψυχής προς τον Θεό αλλά διαπραγματεύονται τη σταδιακή οπισθοχώρηση της βεβαιότητας και την απομάκρυνση των ανθρώπων από τον τόπο όπου ο Θεός σιωπά.

Ε43. Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. και Διονύσιος Σκλήρης, 2022. Έμφυλα σώματα υπό το πρίσμα του εσχατολογικού σώματος: Η αναβίωση του θεσμού των διακονισσών και η ιεροσύνη των γυναικών ως χριστόμορφος τρόπος υπέρβασης **του σεξισμού» στο Σπ. Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Αικατερίνη Δροσιά και Αντωνία Κυριατζή (επιμ.) Χριστιανές Γυναίκες στην Αγία Τράπεζα: Μελέτες για την αναβίωση του θεσμού των Διακονισσών**, εκδ. Αρμός, σελ. 169-194. (ISBN 978-960-615-481-2) **Κοινωνική και συστηματική Θεολογία**

Στη μελέτη αυτή, οι συγγραφείς Σπυριδούλα Αθανασοπούλου-Κυπρίου και Διονύσιος Σκλήρης θυμίζουν πως μεταξύ των επιχειρημάτων που στρέφονται εναντίον της χειροτονίας των γυναικών –όπως αναφέρθηκαν στα συμπεράσματα της ορθόδοξης συνδιάσκεψης της Ρόδου (1988)– είναι εκείνο το οποίο στηρίζεται στη θέση που αναφέρει ότι εφόσον ο Θεός Λόγος σαρκώθηκε ως άνδρας, τότε μονάχα οι άνδρες έχουν τη δυνατότητα να Τον εκπροσωπούν. Σύμφωνα με αυτή τη λογική, το βιολογικό φύλο του σαρκωμένου Θεού Λόγου παρουσιάζεται ως κατάσταση οντολογικά παγιωμένη που καθιστά το θηλυκό ανθρώπινο ον, δηλαδή τη γυναίκα άνθρωπο, ακατάλληλη να εκπροσωπήσει τον Χριστό. Η συγκεκριμένη μελέτη εξετάζει, λοιπόν, τις σωτηριολογικές συνέπειες του προαναφερθέντος επιχειρήματος κατά της χειροτονίας των γυναικών και αναπτύσσει μια χριστιανική ανθρωπολογία σε μια χριστο-μυστηριολογική προοπτική επί τη βάση της πατερικής παράδοσης, όπως αυτή εκφράζεται από τον Γρηγόριο Νύσσης και τον Μάξιμο τον Ομολογητή.

Ε44. Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2023. «Για τους Ανύπαρκτους που διάλεξε ο Θεός του Διονύσιου Σκλήρη». Βιβλιοκρισία του Διονύσιος Σκλήρης, *Οι ανύπαρκτοι που διάλεξε ο Θεός. Διάλογος της Θεολογίας με τις Ανθρωπιστικές Επιστήμες*, Ακρίτας, Αθήνα 2021, **Φρέαρ** 8. Διαθέσιμο <https://mag.frear.gr/gia-toys-anyparktoys-poy-dialexe-o-theos-toy-dionysioy-skliri/>

Βιβλιοκρισία. **Κοινωνική και Πολιτική Θεολογία**

Το βιβλίο του Διονύση Σκλήρη αποτελείται από επτά κεφάλαια στα οποία με διαφορετικό τρόπο στο κάθε ένα επιχειρείται, όπως υπογραμμίζεται στον υπότιτλο, ένας διάλογος της

θεολογίας (με έμφαση και αναφορές στην ορθόδοξη εκδοχή της) με τις ανθρωπιστικές επιστήμες.

Με δεδομένη μια ορθόδοξη πολιτική θεολογία της αγάπης και της ελευθερίας από την οποία με διαφορετικούς τρόπους εμπνέονται σύγχρονοι πολιτικοί στοχαστές και κριτικοί φιλόσοφοι (όπως το παρουσιάζει ο συγγραφέας σε αρκετά κεφάλαια του βιβλίου του), τίθεται και το ερώτημα της σχέσης της Ορθοδοξίας με τη φιλελεύθερη δημοκρατία. Παρά τις επιφυλάξεις και την κριτική που ασκεί ο Σκλήρης στον νεωτερικό φιλελευθερισμό, κυρίως λόγω του συνδέσμου του με το οικονομικό σύστημα του καπιταλισμού και με ένα κράτος που έχει το μονοπώλιο της βίας, φαίνεται να αναγνωρίζει ως θεολογικά βάσιμη τη θέση του Αριστοτέλη Παπανικολάου (Η Πολιτική της θέωσης: Η Ορθοδοξία συναντά τη δημοκρατία, 2015· αγγλικός τίτλος: *The mystical as political: Democracy and Non-radical Orthodoxy*) ότι σε μια φιλελεύθερη δημοκρατία εξασφαλίζονται η ελευθερία (αναγκαία συνθήκη της αγάπης) και ο πλουραλισμός που είναι και αυτός εγγενής στη χριστιανική διδασκαλία. Θα λέγαμε ότι το πλαίσιο μιας φιλελεύθερης δημοκρατίας αποτελεί μια πρόκληση/πρόσκληση για τους χριστιανούς σε μια μαθητεία στον πλουραλισμό. Με τη σειρά τους εκείνοι έχουν να προσφέρουν έναν υπερβατικό ορίζοντα για να μην αυτοδιαλυθεί σε έναν μεταμοντέρνο κατακερματισμό. Προσφέρουν την οντολογική θεμελίωση της ελευθερίας του εκάστου προσώπου και αναδεικνύουν την αξία του ως εικόνας του Θεού.

Στο πλαίσιο της συζήτησης για τη σχέση Ορθοδοξίας και δημοκρατίας δεν θα έλειπε το θέμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η θέση της ορθοδοξίας σε σχέση με αυτά. Το ελληνόφωνο κοινό είναι εξοικειωμένο με τις θέσεις του Χρήστου Γιανναρά ο οποίος από πλευράς θεολογικής έχει εκφράσει τις επιφυλάξεις του. Σε επίπεδο διακηρύξεων, η θέση της Ορθόδοξης εκκλησίας έναντι των δυσμενών διακρίσεων και των ανισοτήτων είναι σαφής και διατυπωμένη στα επίσημα κείμενα της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου του 2016.

Το ενδιαφέρον της Εκκλησίας για τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι δεδομένο και η αναγνώριση της αξίας τους επίσης. Ωστόσο, η Εκκλησία αξιολογεί την εφαρμογή τους «υπό το φως της διδασκαλίας της περί των μυστηρίων, της οικογενείας, της θέσεως των δύο φύλων εν τη Εκκλησία και των εν γένει αξιών της εκκλησιαστικής παραδόσεως». Ενώ η Εκκλησία είναι διατεθειμένη να εργαστεί με κοσμικούς φορείς, όπως το κράτος, προκειμένου να προστατεύσει την κοινωνική δικαιοσύνη, την ελευθερία και τη μοναδική αξία του ανθρώπου «και των εντεύθεν απορρεόντων δικαιωμάτων αυτού», ο σεβασμός

των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν είναι άνευ όρων. Σύμφωνα με τα κείμενα της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου του 2016, η ελευθερία που προκύπτει από την εφαρμογή των δικαιωμάτων δεν πρέπει να μετατρέπεται σε ασυδοσία, η οποία «υποσκάπτει τα θεμέλια των κοινωνικών αξιών, της οικογένειας, της θρησκείας, του έθνους και απειλεί θεμελιώδεις ηθικές αξίες».

Στα κείμενα της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου αντικατοπτρίζεται η αμφίσημη θέση της Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας ενώπιον των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Δεν είναι τυχαίο, άλλωστε, πως η στάση της Ορθόδοξης Εκκλησίας απέναντι στα ανθρώπινα δικαιώματα διαφέρει από χώρα σε χώρα και εκτείνεται από ανοιχτά και ξεκάθαρα εχθρική σε πιο ανεκτική και επιδεκτική. Αντίστοιχα, η σύγχρονη Ορθόδοξη θεολογική επιχειρηματολογία για τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι ανομοιογενής και αμφίσημη.

Συμπερασματικά, με αφορμή το βιβλίο, διατυπώνεται η άποψη μας ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία δείχνει ιδιαίτερη ευαισθησία στην προάσπιση ορισμένων δικαιωμάτων και ιδιαίτερα εκείνων που σχετίζονται με την ελευθερία της θρησκευτικής έκφρασης και λατρείας. Όταν τα ανθρώπινα δικαιώματα εφαρμόζονται σε θέματα πιο ευαίσθητα, όπως στο θέμα της βλασφημίας ή της προσωπικής ηθικής, ή της θέσης και του ρόλου των γυναικών στην οικογένεια και στην κοινωνία γενικότερα ή σε θέματα σεξουαλικών και αναπαραγωγικών δικαιωμάτων, η Ορθόδοξη Εκκλησία παρουσιάζεται πιο απρόθυμη να υπερασπιστεί την εφαρμογή τους.

Ε45. Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2023. «Ιερή νομιμότητα της έμφυλης βίας και θεϊκή αντίσταση: Μελέτη στο μυθιστόρημα της Μάργκαρετ Άτγουντ *Η ιστορία της θεραπαινίδας*», *Σύναξη* 165, σελ. 49-57. (ISSN 1108-1007) **Κοινωνική και Πολιτική Θεολογία στη λογοτεχνία**

Το δυστοπικό έργο *Η Ιστορία της Θεραπαινίδας* διαδραματίζεται σε ένα κοντινό μέλλον (για την εποχή που εκδόθηκε το μυθιστόρημα), πιο συγκεκριμένα στις αρχές του 21ου αιώνα, στη Νέα Αγγλία, σε ένα πατριαρχικό, ολοκληρωτικό θεόνομο κράτος, γνωστό ως «Δημοκρατία της Γαλαάδ». Το εν λόγω κράτος με το βιβλικής προέλευσης όνομα, προέκυψε μετά από στρατιωτικό πραξικόπημα, το οποίο κατάφερε να ανατρέψει την κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών. Μια ομάδα φονταμενταλιστών που αναγνώριζαν τον εαυτό τους με τον τίτλο «Υιοί του Ιακώβ» ανέλαβαν την εξουσία ως θεόσταλτοι (κατ’

ουσία αυτόκλητοι) πατριάρχες. Η διακυβέρνηση ήταν απολυταρχική ακολουθώντας κατά γράμμα ορισμένες πρακτικές που συναντάμε στην Παλαιά Διαθήκη και δείχνοντας μηδενική ανοχή στους αντιφρονούντες του συστήματος, οι οποίοι και εκτελούντο με ιδιαίτερα βίαιο τρόπο. Όσοι καταδικάζονται ως εγκληματίες βρίσκονται κρεμασμένοι στο Τείχος, σε δημόσια θέα για εκφοβισμό.

Στη «Δημοκρατία της Γαλαάδ» δεν υπάρχουν Πανεπιστήμια και δικηγόροι, δεν υπάρχουν εκκλησίες και ιερείς, ούτε όμως και γιατροί που θα διέκοπταν τεχνητά μια κύηση. Στο τείχος έχουν κρεμάσει νεκρά σώματα γιατρών που είχαν στο παρελθόν διακόψει τεχνητά κύσεις και ιερέων που έθεταν υπό αμφισβήτηση τις πεποιθήσεις και πρακτικές του κράτους της Γαλαάδ. Το καθεστώς απαγορεύει κάθε μορφή αντισύλληψης, καταργεί τους προγεννητικούς ελέγχους, τιμωρεί την άμβλωση με θάνατο και δεν ενδιαφέρεται για την οδύνη του τοκετού.

Στο κράτος της Γαλαάδ, επιπλέον, οι ρόλοι των δύο φύλων ήταν αυστηρά καθορισμένοι στο πλαίσιο μιας ουσιοκρατικής αντίληψης που αντλούσε ιδέες από την Παλαιά και την Καινή Διαθήκη. Ο δημόσιος χώρος ανήκε στους άντρες, ενώ οι γυναίκες είχαν αξία στον βαθμό που μπορούσαν να τεκνοποιήσουν. Οι γυναίκες που ήταν γόνιμες καθίσταντο θεραπαινίδες και ντύνονταν με έναν πορφυρό μανδύα. Όσες δεν ήταν σύζυγοι των αρχηγών του καθεστώτος, όσες δεν ανήκαν στο τάγμα με τις Θείες, δηλαδή στην επίλεκτη ομάδα γυναικών που ήταν οι καθοδηγήτριες του συστήματος, γίνονταν υπηρέτριες και ανήκαν στο τάγμα με το βιβλικής προέλευσης όνομα Μάρθες.

Η πολιτική θρησκεία του κράτους της Γαλαάδ προσφέρει τη νομιμοποιητική αρχή για όλες τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιώνει τις σεξουαλικές κακοποιήσεις, τον έλεγχο των σωμάτων και την υποταγή των γυναικών στους άντρες, σε επιμελώς επιλεγμένα χωρία της Παλαιάς και Καινής Διαθήκης τα οποία είτε τα ερμηνεύει εκτός πλαισίου και κατά γράμμα, είτε τα αλλοιώνει αλλάζοντας λέξεις ή παραλείποντας φράσεις.

Το καθεστώς επιστρέφει στην τρομοκρατική μισαλλοδοξία των πρώτων πουριτανών του 17ου αιώνα, εμπνέεται από τις συντηρητικές απόψεις της νέας δεξιάς του 1980 και στηρίζεται στην «κατά γράμμα» ερμηνεία της Βίβλου, για να ελέγχει τη σεξουαλικότητα γενικά και τα σώματα των γυναικών που φέρουν τις μήτρες, ώστε να αντιμετωπισθεί η υπογεννητικότητα.

Η Άτγουντ θέλει να τονίσει πως αυτά που διαβάζουμε δεν είναι άγνωστα στην ιστορία της ανθρωπότητας. Άλλωστε, η ίδια η συγγραφέας αφιερώνει το βιβλίο της σε δύο ιστορικά πρόσωπα: τη Μέρι Ουέμπστερ (Mary Webster), που ήταν πρόγονος της Άτγουντ που απαγχονίστηκε ως μάγισσα στη Νέα Αγγλία του 1683 αλλά επέζησε, και στον Πέρι Μίλερ (Perry Miller) που ήταν καθηγητής της Άτγουντ και είχε διατελέσει διευθυντής αμερικανικών σπουδών στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ και έγραψε δύο σημαντικές μελέτες σχετικά με τους πουριτανούς του 17ου αιώνα στην Αμερική.

Επομένως, παρά το γεγονός ότι το έργο δίνει την εντύπωση ότι είναι επιστημονικής φαντασίας, δεν είναι, καθώς αυτά τα οποία περιγράφονται δεν είναι τόσο ανοίκεια. Στο τέλος του μυθιστορήματος υπάρχει παράρτημα με ιστορικές σημειώσεις από ένα υποτιθέμενο συμπόσιο Γαλααδιανών μελετών που λαμβάνει χώρα δεκαετίες μετά την πτώση του καθεστώτος. Στο συμπόσιο οι ιστορικοί θυμίζουν πως την εποχή που λαμβάνουν χώρα όσα διηγείται η αφηγήτρια υπήρχε εκτεταμένη υπογονιμότητα, οι γενετικές ανωμαλίες λόγω ρύπανσης και ατυχημάτων σε πυρηνικά εργοστάσια παρουσίαζαν αυξητική πορεία και το γαλααδιανό καθεστώς δεν ήταν το μοναδικό που αντέδρασε.

Στο κράτος της Γαλαάδ ισχύει ότι η θρησκεία χρησιμοποιείται για τη νομιμοποίηση της κυβερνώσας ελίτ και ότι η θρησκεία παρέχει τις θεμελιώδεις δομές, πεποιθήσεις και παραδόσεις που εκμεταλλεύονται προς ίδιον όφελος οι επίδοξοι κάτοχοι της εξουσίας. Εξίσου όμως ισχύει ότι η θρησκεία (για την ακρίβεια η πίστη στον Θεό) ενδυναμώνει την αντίσταση στο καθεστώς. Για παράδειγμα, στο βιβλίο διαβάζουμε για τους Κουάκερους (σσ. 342-343), εκείνους τους πιστούς ανθρώπους που αντιστάθηκαν, διακινδύνεψαν να χάσουν τη ζωή τους (και κάποιοι την έχασαν) και βοήθησαν γυναίκες να διαφύγουν από το κράτος της Γαλαάδ.

Επίσης η κεντρική ηρωίδα και αφηγήτρια, Offred (Τουφρέντ), προσεύχεται διαρκώς, προκειμένου να μην την καταβάλει το κακό. Γνωρίζει τις Γραφές και δεν ξεχνάει ούτε στιγμή ότι το καθεστώς διαστρεβλώνει τα βιβλικά κείμενα προς στήριξη των πρακτικών του.

Εκεί, λοιπόν, που η πολιτική θρησκεία της Γαλαάδ νομιμοποιεί την έμφυλη βία και την καταπίεση των γυναικών, εκεί η πίστη στον Θεό γίνεται εργαλείο αντίστασης, ελευθερώνοντας και δίνοντας ελπίδα στην αφηγήτρια.

E46. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2023. «Σταριλίκι: προς μια πολιτική και θεολογική κατανόηση της ασύγχυτης και αχώριστης ένωσης του προσώπου του/της ηθοποιού και του ρόλου της/του» στο Ιωσήφ Βιβιλάκης (επιμ.), ***Θέατρο-Τραύμα-Θεραπεία: Κείμενα και μαρτυρίες για τον ιαματικό χαρακτήρα των επιτελεστικών τεχνών***, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2023, σελ. 291-302. (ISBN 978-960-615-626-7) **Κοινωνική και Πολιτική Θεολογία**

Σκοπός του άρθρου είναι να προσεγγίσει τη σχέση του ηθοποιού με τους ρόλους του λαμβάνοντας υπόψη και αναλύοντας την έννοια του «προσώπου» που συνδέεται με τη θεατρική μάσκα αλλά και με το μοναδικό στοιχείο του κάθε προσώπου, το πρόσωπο/προσωπικότητά του σε μια θεολογική προοπτική. Η εργασία μου έχει προσωπικό τόνο και περιλαμβάνει αναφορές σε παραστάσεις, θεωρητικούς του θεάτρου, φιλοσόφους και θεολόγους και βασίζεται στην προσωπική μου βιογραφία και στη σχέση μου με τις παραστατικές τέχνες και το θέατρο. Αφού δηλώσω τη θέση μου και τις ταυτότητες που υιοθετώ, εξηγώ πώς συγκεκριμένες παραστάσεις άλλαξαν τη ζωή μου και με μεταμόρφωσαν. Στη συνέχεια εστιάζω στην έννοια του «προσώπου» και διακρίνω μεταξύ μιας αρχαιοελληνικής και μιας θεολογικής κατανόησης του όρου, σύμφωνα με την οποία η αλήθεια του προέρχεται από το μέλλον και δεν υποτάσσεται στην υποτιθέμενη κοσμική αρμονία της αρχαιοελληνικής οπτικής. Το κείμενο κλείνει με τις ακόλουθες θέσεις: Από θεολογική άποψη, μπορεί κανείς να αναμένει πάντοτε νέες παραστάσεις και νέους ρόλους, οι οποίοι θα αποκαλύπτουν κάτι για τον άνθρωπο και τον κόσμο. Δεύτερον, όσον αφορά τη σχέση της προσωπικότητας του ηθοποιού με τον ρόλο του, θα έλεγα ότι όσον αφορά το θέατρο υπάρχει μια διαλεκτική του ηθοποιού και του ρόλου και τελικά η ένωση της προσωπικότητας του ηθοποιού με τον ρόλο είναι μια διακριτή αλλά αδιαίρετη ένωση. Στον κινηματογράφο, η σχέση μεταξύ προσώπου και ρόλου οδηγεί σε σύγχυση με διαφορετικά και ποικίλα αποτελέσματα τόσο κοινωνικά, πολιτικά όσο και προσωπικά για τον ηθοποιό.

E47. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2023. «Η πρόκληση της ταύτισης του Das Ding με τον Θεό στο 7^ο Σεμινάριο του Ζαν Λακάν», *Τετρ-α-δια: Ψυχαναλυτικά κείμενα, άρθρα και μεταφράσεις* 1-3, σελ.91-96 (ISSN: 2945-0969) **Κριτικές Θεωρίες (Ψυχανάλυση) και Θεολογία**

Στην παρούσα εργασία γίνεται μια προσπάθεια αφενός να ιχνηλατήσουμε τη σχέση του λακανικού Πράγματος, του das Ding, όπως αυτό παρουσιάζεται κατ' αρχάς στο 7ο Σεμινάριο, με τον Θεό, και αφετέρου να εξετάσουμε τον «πειρασμό» της ταύτισης του Πράγματος με τον Θεό επί τη βάσει των ομοιοτήτων που διακρίνει κάποιος σε σχέση με τη λειτουργία και φύση τους.

Η εισαγωγή του «das Ding», για την ακρίβεια του όρου «das Ding», στο Σεμινάριο Η ηθική της Ψυχανάλυσης διευρύνει κατά κάποιον τρόπο τη θεωρία του Λακάν για το υποκείμενο. Ενώ μέχρι και το 6ο Σεμινάριο το υποκείμενο καθορίζεται από τα σημαίνοντα και προσδιορίζεται ως φορέας από μια ασυνείδητη αλυσίδα σημαινόντων, εφεξής αυτό παρουσιάζεται συνδεδεμένο προς κάτι το οποίο είναι πέρα από τα σημαίνοντα. Αυτό το κάτι, αυτό το Πράγμα, das Ding του Σεμιναρίου, βρίσκεται στην καρδιά του υποκειμενικού κόσμου.

Συνοψίζοντας θα λέγαμε πως ο Λακάν δεν δικαιώνει την πίστη στην ύπαρξη ενός Θεού, αλλά την αναλύει. Ο Λακάν δεν εισάγει με das Ding μια κοσμική εκδοχή ενός απολύτου, ενός Θεού. Ούτε das Ding είναι ο Άλλος του Άλλου. Μπορεί ενδεχομένως das Ding ως όνομα να πάρει την θέση που αφήνει κενή «ο θάνατος του Θεού» μετά τον Χέγκελ, τον Νίτσε και τον Φρόυντ, αλλά δεν είναι Θεός καθώς δεν θεμελιώνει κάτι, π.χ. την αλήθεια, την γνώση την ηθική.

Κλείνοντας, δανείζομαι την έκφραση του Μπαλμές σχετικά με τη σχέση του das Ding και του Θεού, σχέση η οποία περιέχει και έναν υπαινιγμό που γεννάει την επιθυμία για μια μελλοντική μελέτη σχετικά με das Ding και το τρίπτυχο Θεός-Πραγματικό-Απόλαυση:

Das Ding n'est pas Dieu comme vérité, ni comme Loi, ni comme garant absolu (Autre, Symbolique [loi], Père [mort]), ni même comme désir, mais comme Jouissance .

Das Ding δεν είναι Θεός ως αλήθεια, ούτε ως Νόμος, ούτε ως απόλυτος εγγυητής (Άλλος, Συμβολικό [νόμος], Πατέρας [νεκρός], ούτε ακόμα ως επιθυμία, αλλά ως Απόλαυση.

- E48. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2023. «Θεϊκά νυμφίδια και ανθρώπινα θηλυκά: η από-κεφαλισμένη Λολίτα και η θέση των διαστροφικών γνωρισμάτων της επιθυμίας στο ομώνυμο έργο του Vladimir Nabokov», *Τετρ-α-δια: Ψυχαναλυτικά κείμενα, άρθρα και μεταφράσεις* 4, σελ. 61-72. (ISSN: 2945-0969)
- E49. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2025 «Μεταξύ σφύρας και άκμονος: Θεολογικές δοκιμές περί έρωτος και σεξουαλικότητας στο έργο του Χρήστου Γιανναρά» στο Διονύσιος Σκλήρης, *Χαιρετισμός στον Χρήστο Γιανναρά*, εκδ. Manifesto, Αθήνα, σελ. 11-17. (ISBN: 978-618-5698-40-9). [πρώτη δημοσίευση *Φρέαρ* 14, 2024 διαθέσιμο <https://mag.frear.gr/metaxy-sfyra-kai-akmonos-theologikes-dokimes-peri-erotos-kai-sexoyalikotitas-sto-ergo-toy-christoy-giannara/>]
- E50. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2025. «Η πρόκληση του πολέμου για τη φεμινιστική θεολογία», *Φρέαρ* 15 διαθέσιμο <https://mag.frear.gr/i-proklisi-toy-polemoy-gia-ti-feministiki-theologia/>
- E51. **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2025. «Μια μορφή ειρωνείας της τρέλας στο *Μωρίας Εγκώμιο* του Έρασμου», », *Τετρ-α-δια: Ψυχαναλυτικά κείμενα, άρθρα και μεταφράσεις* 6, σελ. 101-109. (ISSN: 2945-0969)

Παρουσιάσεις σε Διεθνή Επιστημονικά Συνέδρια με Κριτές

Athanasopoulou-Kypriou, S. 2000. 'Canon versus Canon and towards the formation of an identity of praxis: The sociopolitical dimension of fasting in the light of the Christian tradition of the first four centuries', *10th Conference of the International Society for religion, Literature and Culture*, Nijmegen, The Netherlands, 7-9 September.

Abstract: *The aim of this paper is to demonstrate the conflict of authoritative canons within a particular religious tradition. Canons, despite their authority, compete and challenge each other. For the purposes of this short paper I focus on two canons taken from the Christian tradition. On the one hand I take the early fathers of the Church whose writings constitute what one might call the patristic canon and on the other hand I take the canon of fasting as set by the ecumenical councils of the Church. By bringing these canons together and by juxtaposing their understanding of the practice of fasting, we realize how they destabilize each other. Finally, my main argument is that the recognition of the mutual challenge of religious canons that are authoritative within the same tradition might motivate people who belong in that tradition to proceed with the transformation of their religious identity and to reconsider and re-appropriate their religious heritage and practices.*

Σκοπός του άρθρου είναι να παρουσιαστεί η σύγκρουση διαφορετικών κανόνων αυθεντίας μέσα σε μια κοινότητα. Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης εργασίας εστιάζω σε δύο κανόνες της Χριστιανικής παράδοσης. Από τη μια μεριά παίρνω την Πατερική παράδοση και από την άλλη παίρνω τον κανόνα της νηστείας, όπως αυτός ορίστηκε στις Οικουμενικές Συνόδους. Εξετάζοντας παράλληλα τους δύο αυτούς κανόνες σε σχέση με το τι λένε για τη νηστεία, παρατηρείται ότι ο ένας αποσταθεροποιεί τον άλλο, καθώς από τη μια πλευρά τονίζεται η διάσταση της νηστείας ως ενός κανόνα που επιβάλλεται από τη θεσμική θρησκεία στον άνθρωπο, και από την άλλη τονίζεται ο κοινωνικο-πολιτικός χαρακτήρας της νηστείας, η οποία τελικά εκφράζει τη μεταστροφή του ανθρώπου και τη διαμόρφωση μιας νέας ταυτότητας, η οποία δίνει προτεραιότητα στην *πράξη*, η οποία σέβεται τους άλλους και μεταμορφώνει το περιβάλλον. Το βασικό μου επιχείρημα είναι ότι η αναγνώριση της αμοιβαίας αποσταθεροποίησης των κανόνων μιας παράδοσης μπορεί να δώσει το έναυσμα και το κίνητρο στους ανθρώπους που ανήκουν στη συγκεκριμένη παράδοση, να μορφώσουν μια πιο ευέλικτη ταυτότητα και να επανατοποθετηθούν απέναντι στις παγιωμένες πεποιθήσεις τους.

Athanasopoulou-Kypriou, S. C5 2005. 'Feminist theory and religious diversity', *Changing Gender! Research, Theory and Policy for Gendered Realities of the 21st century*, Panteion University, Athens, Greece, 2-3 June. Ελληνική Μετάφραση Βλ. Δημοσίευση *Όχι Εγώ: Κείμενα πολιτικής Θεολογίας με αναφορές σε θέματα φύλου, θρησκείας και ιδεολογίας*, εκδ. Αρμός, Αθήνα, 2011. **Φεμινιστική θεωρία και Πολυθρησκευτικότητα**

Abstract: *The objectives of this paper are: a) First, to explain in what sense quick rejection of religions and underestimation of women's need to maintain their religious beliefs and practices are in conflict with both the feminist anti-essentialism and the feminist value of inclusivity. b) Second, to argue that quick condemnation of unfamiliar religious or cultural beliefs and practices is one of the great pitfalls of cross-cultural studies in so far as the purpose of such study is not to feel superior. c) Finally, to propose that there are feminist grounds for learning about and thinking about religious diversity and that for feminists, concern with religious pluralism is necessitated by the most basic values of feminism, that is, the importance of inclusivity and the necessity to widen the canon through dialogue.*

Στην εργασία αυτή Α) εξηγώ με ποια έννοια η γρήγορη απόρριψη ή η υποτίμηση της ανάγκης των γυναικών να θρησκεύουν βρίσκεται σε αντίθεση με τη φεμινιστική αντι-ουσιοκρατία (anti-essentialism) και με την κεντρική φεμινιστική αξία της «περιεκτικότητας» (inclusivity). Β) Προτείνω ότι υπάρχουν φεμινιστικοί λόγοι για να σκεφτούμε σοβαρά το θρησκευτικό πλουραλισμό και το θετικό ρόλο που οι φεμινιστικές αρχές και μέθοδοι εργασίας μπορούν να παίξουν στην προσέγγιση διαφορετικών θρησκευτικών παραδόσεων, ώστε να καταπολεμηθούν ο θρησκευτικός φανατισμός και η μισαλλοδοξία και να προωθηθούν η δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Διδακτική Εμπειρία Αναλυτικά

Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στη Μεγάλη Βρετανία: Department of Religions and Theology, University of Manchester

2002 – 2003 **Εντεταλμένη Λεκτόρισα**

Συνδιδασκαλία, οργάνωση του μαθήματος και του εκπαιδευτικού υλικού και αξιολόγηση των εργασιών των φοιτητών του προπτυχιακού μαθήματος του δευτέρου έτους **‘Religion, Culture and Gender’**. Το μάθημα ανήκει στο χώρο της φιλοσοφίας της θρησκείας και ασχολείται με τη σχέση της θρησκείας, του πολιτισμού και του φύλου τόσο από μια κοινωνιολογική όσο και από μια φιλοσοφική και θεολογική οπτική γωνία. Για τη διδασκαλία μου και την οργάνωση των σεμιναρίων του μαθήματος αξιολογήθηκα από καθηγήτρια του τμήματος και από τους μαθητές και τις μαθήτριες του μαθήματος. (Αριθμός φοιτητών/τριών 20)

Επιστημονική Συνεργάτρια για συνδιδασκαλία και αξιολόγηση των εργασιών των φοιτητών του προπτυχιακού μαθήματος του πρώτου έτους με τίτλο **‘Introduction to Christian Anthropology’**. Το μάθημα εξετάζει την ανθρωπολογία στοχαστών όπως ο Πλάτωνας, ο Γρηγόριος Νύσσης, ο Αυγουστίνος, ο Άνσελμος, ο Καρτέσιος και ο Νίτσε, οι οποίοι καθόρισαν, επηρέασαν ή άσκησαν κριτική στην χριστιανική ανθρωπολογία. Για τη διδασκαλία μου και την οργάνωση των σεμιναρίων του μαθήματος αξιολογήθηκα από τους μαθητές και τις μαθήτριες του μαθήματος. (Αριθμός φοιτητών/τριών 40)

Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στην Αγγλία: General Teaching Council for England

2003 **Qualified Teacher Status (QTS)**, Reference Number: RP 02 03030

Πιστοποιητικό επάρκειας για τη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών στην Αγγλία και εγγεγραμμένη στα μητρώα των εν ενεργεία εκπαιδευτικών της Μέσης Εκπαίδευσης της Αγγλίας. Εμπειρία του αναλυτικού προγράμματος σπουδών της Αγγλίας και διδασκαλία για ένα έτος (2002-2003) σε διάφορα πολυπολιτισμικά σχολεία ως αναπληρώτρια καθηγήτρια μερικής απασχόλησης.

Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στην Ελλάδα: Σχολή Μωραΐτη, Αθήνα

2003- 2025 **Καθηγήτρια Θεολόγος**

Διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών στις τρεις τάξεις του Γυμνασίου και στην Α΄ τάξη του Λυκείου. Χρήση νέων τεχνολογιών στην εκπαιδευτική διαδικασία. Επίβλεψη, καθοδήγηση και δημοσίευση μαθητικών εργασιών: α) «Η θέση της γυναίκας στις θρησκείες», *Έφηβος* 76 (2004) 91-97, β) «Η θέση της γυναίκας στην Ορθόδοξη Εκκλησία», *Έφηβος* 77 (2005) 52-55. «Όψεις της ιστορίας

των γυναικών κατά την περίοδο της Θρησκευτικής Μεταρρύθμισης» *Έφηβος* 78 (2007) 68-73.

2012-σήμερα Επόπτρια ερευνητικών εργασιών στο Λύκειο με θέματα Βιοηθικής. Συμμετοχή και στους δύο διαγωνισμούς Βιοηθικής που οργάνωσε η Εθνική επιτροπή Βιοηθικής. Δημιουργία πρωτότυπου εντύπου με εργασίες μαθητών/τριών. Συμμετοχή στις ετήσιες δημόσιες παρουσιάσεις των εργασιών σε ειδική εκδήλωση στο Σχολείο. Εποπτεία και συμμετοχή στη δημιουργία posters των εργασιών και στη δημόσια παρουσίασή τους.

Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στην Ελλάδα: Τμήμα Θεολογίας, Θεολογική Σχολή, Ε.Κ.Π.Α.

2004 – 2005 **Επιστημονική Συνεργάτρια**

Συνδιδασκαλία, οργάνωση του μαθήματος και του εκπαιδευτικού υλικού και αξιολόγηση των παρουσιάσεων των εργασιών των φοιτητών και φοιτητριών του προπτυχιακού μαθήματος του Καθηγητή της Θεολογικής Σχολής Αθηνών κ. Κωνσταντίνου Δεληκωσταντή με τίτλο «Φύλο και Παιδεία», το οποίο διεξάγεται στο τμήμα Θεολογίας στο πλαίσιο του **Προπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών για θέματα Φύλου και Ισότητας** του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στην Ελλάδα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

2006 – 2020 **Μέλος ΣΕΠ Συνεργαζόμενο Εκπαιδευτικό Προσωπικό**

Διδάσκουσα το μεταπτυχιακό μάθημα «**Η Ορθοδοξία ως Πολιτισμικό Επίτευγμα και τα προβλήματα του σύγχρονου ανθρώπου**» του μεταπτυχιακού προγράμματος «Σπουδές στην Ορθόδοξη Θεολογία». **Ενδεικτικές θεματικές που διδάσκονται:**

- Πολιτισμός και Ευαγγέλιο
- Η Ορθοδοξία και οι τέχνες, η μουσική και τα γράμματα
- Η Ορθοδοξία και ο σεβασμός της ανθρώπινης προσωπικότητας
- Η Ορθοδοξία και η ψυχολογία
- Ορθοδοξία και Πολιτική
- Ορθοδοξία και Οικονομία
- Ορθοδοξία και Ρατσισμός
- Οικολογικές διαστάσεις της ορθόδοξης Θεολογίας
- Ορθοδοξία και ανθρώπινα δικαιώματα
- Παγκοσμιοποίηση και θρησκευτικό βίωμα

2007-2020. Ως μέλος ΣΕΠ έχω επιβλέψει 51 διπλωματικές εργασίες και έχω υπάρξει μέλος επιτροπής αξιολόγησης σε άλλες μεταπτυχιακές διπλωματικές εργασίες. Οι διπλωματικές εργασίες ανήκουν στον χώρο της σχέσης θρησκείας και λογοτεχνίας, στη θέση της γυναίκας στην Εκκλησία και την κοινωνία, στη σχέση ατομικότητας και προσωπότητας και σε άλλα κοινωνικά προβλήματα. Επιπλέον υπάρχουν διπλωματικές που αφορούν ειδικά το θέμα της θέσης της λογοτεχνίας και της τέχνης στη θρησκευτική εκπαίδευση.

Επιβλέπουσα Διπλωματικών: Τίτλοι διπλωματικών εργασιών που έχουν δημοσιευθεί στην ιστοσελίδα του Ε.Α.Π.

2008 ΠΟΛΑΤΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ, **ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ «ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΩΝ» ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ ΩΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ.** ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΧΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ (ΕΑΠ)

2008 ΡΟΒΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, **ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΤΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΕΛΕΝΗΣ ΚΑΡΙΤΑ.** ΕΑΠ.

2008 ΜΕΛΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, **ΤΟ ΟΡΘΟΔΟΞΟ ΗΘΟΣ ΟΠΩΣ ΔΙΑΦΑΙΝΕΤΑΙ ΣΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΖΕΤΑΙ ΣΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ.** ΕΑΠ.

2009 ΧΑΤΟΥΤΣΙΔΟΥ ΕΛΙΣΣΑΒΕΤ, **ΤΟ ΑΙΤΗΜΑ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΡΟΛΟΙ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ.** ΕΑΠ.

2009 ΚΑΚΙΟΥΣΗ ΙΩΑΝΝΑ, **ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΣΥΜΒΙΩΣΗΣ.** ΕΑΠ.

2010 ΒΑΜΒΑΚΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ, **«ΜΕΤΑ ΘΕΟΥ Η ΧΩΡΙΣ ΘΕΟ»: Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΚΙΚΗΣ ΔΗΜΟΥΛΑ.** ΕΑΠ.

2011 ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ ΜΑΡΙΑ, **Η ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ (ΜΙΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ ΜΕ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΒΙΖΥΗΝΟΥ).** ΕΑΠ.

2011 ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ, **ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ Τ.Σ. ΎΛΙΤΟ ΣΤΟΝ ΖΗΣΙΜΟ ΛΟΡΕΝΤΖΑΤΟ.** ΕΑΠ.

2012 ΛΑΜΠΡΙΔΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, **Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΣΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ.** ΕΑΠ.

2012 ΠΡΑΠΑΣ ΠΕΤΡΟΣ, **Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ Μ. ΚΑΡΑΓΑΤΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ.** ΕΑΠ.

2012 ΝΙΚΟΛΑΚΗ ΧΡΥΣΟΥΛΑ, **Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΣΤΗ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΡΙΤΣΟΥ.** ΕΑΠ.

2012 ΝΤΟΚΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ, **Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ Μ. ΚΑΡΑΓΑΤΣΗ.** ΕΑΠ.

- 2013 ΜΟΥΧΤΗ ΖΩΗ, **Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΑΓΧΟΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΚΙΚΗΣ ΔΗΜΟΥΛΑ: ΜΙΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.** ΕΑΠ.
- 2013 ΠΑΠΑΝΙΚΟΥ ΛΑΜΠΡΙΝΗ, **ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΚΑΙ Ο ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ.** ΕΑΠ.
- 2014 ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ, **ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ ΣΤΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ.** ΕΑΠ.
- 2014 ΨΑΛΤΗΣ ΗΡΑΚΛΗΣ, **ΑΜΑΡΤΙΑ ΚΑΙ ΛΥΤΡΩΣΗ ΣΤΟ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΒΙΖΥΗΝΟΥ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ.** ΕΑΠ.
- 2014 ΧΟΥΡΔΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, **ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΑΡΧΕΤΥΠΑ ΚΑΙ ΗΘΟΣ ΣΕ ΔΥΟ ΑΡΙΣΤΕΡΟΥΣ ΠΟΙΗΤΕΣ ΤΗΣ Α΄ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΓΕΝΙΑΣ: ΜΙΧΑΛΗΣ ΚΑΤΣΑΡΟΣ (1920-1997) - ΘΑΝΑΣΗΣ Κ. ΚΩΣΤΑΒΑΡΑΣ (1927-2007).** ΕΑΠ.
- 2014 ΣΥΒΑΚΑ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ, **ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ΠΩΛ ΚΛΩΝΤΕΛ-ΟΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ ΚΑΙ Η ΥΠΟΔΟΧΗ ΤΟΥΣ ΣΤΟΥΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΥΣ ΚΥΚΛΟΥΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ.** ΕΑΠ.
- 2014 ΣΑΓΙΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, **Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ 'ΠΑΡΑΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ' (ΚΟΜΙΚΣ-ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ) (1975-2014): ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ 9ΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ.** ΕΑΠ.
- 2015 ΓΑΛΑΝΙΑΔΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ, **ΧΡΙΣΤΟΛΟΓΙΑ, ΜΥΣΤΗΡΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΙΟΛΟΓΙΑ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΑΤΣΟΥΚΑ.** ΕΑΠ.
- 2015 ΤΣΙΡΩΝΗ ΔΗΜΗΤΡΑ, **ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΒΑΦΗ.** ΕΑΠ.
- 2015 ΧΑΤΖΗΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ, **ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΓΚΑΤΣΟΥ.** ΕΑΠ.
- 2016, ΧΑΣΑΠΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩ, **ΕΜΦΥΛΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΣΤΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΤΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ.** ΕΑΠ.
- 2016, ΚΑΡΑΤΣΟΥΛΗΣ, ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ, **ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗΣ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΩΠΟΚΕΝΤΡΙΚΗ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΙΑ ΟΠΩΣ ΕΚΦΡΑΖΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟΝ CARL ROGERS.** ΕΑΠ.
- 2017 ΠΑΣΙΟΠΟΥΛΟΥ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ, **Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΠΙΣΤΗ ΣΤΙΣ ΑΘΗΝΑΪΚΕΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΔΙΑΠΛΑΣΙΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ.** ΕΑΠ.
- 2017 ΓΡΑΒΑΡΙΑ ΕΛΕΝΗ, **ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ JOHAN WOLFGANG GOETHE DIE LEIDEN DES JUNGEN WERTHER (ΤΑ ΠΑΘΗ ΤΟΥ ΝΕΑΡΟΥ ΒΕΡΘΕΡΟΥ).** ΕΑΠ.
- 2018 ΤΖΟΥΜΕΡΚΙΩΤΗΣ, ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, **Η ΕΣΧΑΤΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΥ.** ΕΑΠ.

- 2018 ΤΣΙΑΜΑΛΟΥ, ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ, **Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΡΩΤΑ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΜΑΡΩΣ ΒΑΜΒΟΥΝΑΚΗ**. ΕΑΠ.
- 2018 ΦΛΩΚΑΤΟΥΛΑΣ ΛΟΥΚΑΣ, **Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ**. ΕΑΠ.
- 2018 ΛΙΝΤΖΑΡΟΠΟΥΛΟΥ, ΕΛΕΝΗ, **ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΕΝΗΣ ΛΑΛΙΑ**. ΕΑΠ.
- 2018 ΜΠΟΣΜΑΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, **«Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΤΗΣ ΠΙΣΤΗΣ ΩΣ ΘΕΤΙΚΗ ΠΡΟΚΛΗΣΗ-ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΡΑΤΣΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ»**. ΕΑΠ.
- 2019 ΣΤΙΓΚΑ, ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ, **«Ο ΠΟΛΥΦΩΝΙΚΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ, ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΝΕΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΑΜΒΛΥΝΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ ΦΟΒΟΥ ΤΟΥ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΥ (Η ΆΛΛΟΥ)»**. ΕΑΠ.
- 2019 ΖΑΦΕΙΡΗΣ ΜΙΧΑΗΛ, **ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΠΟΥ ΖΟΥΝ ΣΕ ΔΟΜΕΣ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**. ΕΑΠ.
- 2019 ΑΝΤΩΝΑΤΟΥ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ, **ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ**. ΕΑΠ.
- 2019 ΚΟΥΡΟΥΜΑΛΗ, ΧΡΙΣΤΙΑΝΑ, **ΓΑΜΟΣ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟ ΠΑΥΛΟ. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΘΕΟΛΟΓΩΝ**. ΕΑΠ.
- 2020 ΜΙΧΑ ΣΟΦΙΑ, **Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ. ΈΝΑ ΣΧΕΔΙΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ ΒΑΣΙΣΜΕΝΟ ΣΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ «ΦΤΩΧΟΣ ΆΓΙΟΣ»**. ΕΑΠ.
- 2020 ΖΑΧΑΡΑΚΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ, **Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΑ ΕΜΜΕΤΡΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΔΙΕΡΕΥΝΟΝΤΑΣ ΤΑ ΕΡΓΑ ΚΡΗΤΙΚΟΣ, ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΠΟΡΦΥΡΑΣ**. ΕΑΠ.
- 2020 ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ, ΒΑΣΙΛΗΣ, **Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΣΤΑΜΑΤΗΣΕ ΣΤΟ ... ΝΟΥΡΟ. / ΥΠΟΤΙΤΛΟΣ: ΤΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΟΠΩΣ ΠΡΟΚΥΠΤΕΙ ΑΠΟ ΜΙΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΓΚΡΑΤΣΙΑ ΝΤΕΛΕΝΤΑ**. ΕΑΠ.

Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στην Ελλάδα: Πανεπιστήμιο Αιγαίου

- 2013 – 2014 **Διδασκαλία** μέσω ηλεκτρονικής μάθησης και **ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού και φακέλου μαθήματος** με θέμα «Θρησκεία-Λογοτεχνία και Εκπαίδευση».
- 2015 **Αναπληρώτρια Επιστημονικά Υπεύθυνη του Προγράμματος** «Θρησκεία-Λογοτεχνία-Ερμηνευτική και Εκπαίδευση». **Διδασκαλία** μέσω

ηλεκτρονικής μάθησης και **ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού και φακέλου μαθήματος** με θέμα «Θρησκεία-Λογοτεχνία και Εκπαίδευση».

Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στην Ελλάδα: Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδας

2020 – 2021 Διδάσκουσα το μάθημα «Ορθόδοξη Φεμινιστική Θεολογία» (Orthodox Feminist Hermeneutics) στο Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδας στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα Ορθόδοξης Οικουμενικής Θεολογίας. Τα μαθήματα ήταν στην Αγγλική Γλώσσα. Στο πλαίσιο του μαθήματος δόθηκε δημόσια διάλεξη με θέμα ***Inclusive Language and Bible translations***. Διαθέσιμο στη διεύθυνση <https://www.youtube.com/watch?v=B3yVpkZg2Z8>

Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στην Ελλάδα: Πανεπιστήμιο Κρήτης, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

2025 Χειμερινό εξάμηνο

**Θρησκεία, Πολιτισμός και Εκπαίδευση
Δ02Π16**

Το μάθημα διερευνά τη σχέση της θρησκείας/των θρησκειών με τον πολιτισμό/τους πολιτισμούς και την εκπαίδευση στις σύγχρονες πολυπολιτισμικές κοινωνίες. Στόχος είναι να προσφέρει στους συμμετέχοντες και στις συμμετέχουσες δεξιότητες και στάσεις για τη διδασκαλία των Θρησκευτικών και της Ηθικής στο Δημοτικό Σχολείο με σεβασμό στη θρησκευτική (ή μη θρησκευτική) ετερότητα, την έμφυλη ισότητα και τα δικαιώματα των παιδιών. Εξετάζονται η νομοθεσία, διδακτικές μέθοδοι, διαπολιτισμικές προσεγγίσεις, καθώς και η χρήση της τέχνης και της λογοτεχνίας στη διδασκαλία. Παράλληλα, αναλύονται τα προβλήματα που προκύπτουν από τον θρησκευτικό φανατισμό και εξετάζονται παιδαγωγικές προσεγγίσεις που καλλιεργούν την κριτική σκέψη, τον σεβασμό και τη δημοκρατική συνείδηση.

**Φιλοσοφικές και Θρησκευτικές έννοιες στην Τέχνη: εκπαιδευτικές προεκτάσεις
Δ02Σ04**

Περιγραφή μαθήματος

Το σεμινάριο διερευνά τον διάλογο φιλοσοφίας, θρησκείας και τέχνης, μέσα από παραδείγματα από τη λογοτεχνία, τη ζωγραφική, το θέατρο, τη μουσική και τον κινηματογράφο. Εξετάζεται πώς φιλοσοφικές και θεολογικές έννοιες (όπως το νόημα της ύπαρξης, το κακό, η σωτηρία, η αγάπη, η ελευθερία κ.ά.) εκφράζονται καλλιτεχνικά και πώς μπορούν να αναδειχθούν στην εκπαίδευση μέσω της τέχνης. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις αναπαραστάσεις του φύλου και στη φεμινιστική κριτική, στην ελευθερία της τέχνης και στο θέμα της λογοκρισίας, ως ζητήματα φιλοσοφικά, θεολογικά και παιδαγωγικά.

Ερευνητική Εμπειρία:

οργάνωση συνεδρίων, επιμελήτρια επιστημονικών εκδόσεων, κριτική αναγνώστρια επιστημονικών περιοδικών, συμμετοχή σε ερευνητικά προγράμματα, εξειδίκευση και ερευνητικά ενδιαφέροντα.

Οργάνωση Συνεδρίων

Συντονίστρια της διεθνούς επιστημονικής ημερίδας στο χώρο της Φιλοσοφίας Θρησκείας:

Human Agency and Christianity, International Symposium, Goulandris-Horn Foundation, Athens 4th June 2004.

Ως συντονίστρια και βασική διοργανώτρια της συγκεκριμένης ημερίδας ήμουν υπεύθυνη για τα εξής: α) Καθορισμό και περιγραφή του θέματος της ημερίδας, β) Επιλογή των ομιλητών και των συντονιστών της κάθε ενότητας ομιλιών, γ) Ανεύρεση των οικονομικών πόρων για την πραγματοποίηση του συνεδρίου. Οι καθηγητές που ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση ήταν από Πανεπιστήμια της Ελλάδας, από την Αμερική και την Αγγλία.

Μέλος της οργανωτικής επιτροπής τριών επιστημονικών ημερίδων:

A. *Η Αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου*, Σχολή Μωραΐτη, Ψυχικό, 20 Μαρτίου 2004.

Ως μέλος της οργανωτικής επιτροπής ήμουν υπεύθυνη για το συντονισμό ενός τραπεζιού εργασίας και επιμελήθηκα την έκδοση μέρους των πρακτικών της ημερίδας.

B. *Έθνος, Ορθοδοξία και Ιδεολογία*, Σχολή Μωραΐτη, Ψυχικό, 7 Σεπτεμβρίου, 2005.

Ως μέλος της επιστημονικής επιτροπής της συγκεκριμένης ημερίδας ήμουν υπεύθυνη για τα εξής: α) Καθορισμό και περιγραφή του θέματος της ημερίδας, β) Επιλογή των ομιλητών και των συντονιστών της κάθε ενότητας ομιλιών.

Γ. *Να κοιτάς με άλλα μάτια, να βλέπεις διαφορετικά: Έμφυλες προσεγγίσεις στην εκπαίδευση*, Σχολή Μωραΐτη, Ψυχικό, 7 Σεπτεμβρίου, 2010.

Μέλος της επιστημονικής και της οργανωτικής επιτροπής της ημερίδας του μεταπτυχιακού προγράμματος του ΕΑΠ «Σπουδές στην Ορθόδοξη Θεολογία» με τίτλο «Όψεις της σχέσης θεολογίας και λογοτεχνίας», 12 Μαρτίου 2016, Αθήνα.

Επιμελήτρια επιστημονικών εκδόσεων

2000 – 2003 Επιστημονική συνεργάτρια για την εκδοτική επιμέλεια του επιστημονικού περιοδικού *Literature and Theology: An International Journal of Religion, Theory and Culture*. Oxford University Press.

Ως επιστημονική συνεργάτρια του συγκεκριμένου επιστημονικού περιοδικού ήμουν υπεύθυνη για την επικοινωνία με τους επιστημονικούς συνεργάτες, τους κριτές των δοκιμίων και τους συγγραφείς

των άρθρων, οργάνωνα την ύλη κάθε τεύχους και διόρθωνα τα κείμενα. Δημιούργησα επίσης και την ηλεκτρονική βάση δεδομένων του περιοδικού κάνοντας χρήση της Microsoft Office Access.

Κριτική αναγνώστρια επιστημονικών περιοδικών (reviewer)

Κριτική αναγνώστρια επιστημονικών εργασιών στο διεθνές περιοδικό ***Literature and Theology (Oxford University Press)***. Τα κείμενα τα οποία ελέγχω για το αν είναι κατάλληλα για δημοσίευση ανήκουν στο χώρο της θεολογίας και λογοτεχνίας με έμφαση στην αγγλική και ελληνική λογοτεχνία.

Journal for the Academic Study of Religion, Equinox Publishing

Συμμετοχή σε ερευνητικά προγράμματα στο χώρο της εκπαίδευσης

2005-2007 Μέλος ερευνητικής ομάδας για την ανάπτυξη, το σχεδιασμό και την υλοποίηση συστήματος αυτο-αξιολόγησης μιας εκπαιδευτικής μονάδας.

Μέλος ερευνητικής ομάδας για την ένταξη θεμάτων κοινωνικής αγωγής (εκπαίδευση για την ειρήνη και την ισότητα) στο μάθημα των Θρησκευτικών στο Γυμνάσιο. Στο πλαίσιο αυτής της ερευνητικής δραστηριότητας συμμετείχα στο τριήμερο Σεμινάριο «Εκπαίδευση Ειρήνης στην Ελλάδα-2006», που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα από τις 5-7 Μαΐου 2006. Το Σεμινάριο οργανώθηκε από το Κέντρο Έρευνας και Δράσης για την Ειρήνη και την Winpeace, με σκοπό την κατάρτιση εκπαιδευτικών στην παιδαγωγική της Ειρήνης.

Εξειδίκευση και ερευνητικά ενδιαφέροντα

Department of Religions and Theology, University of Manchester

1997–2003 Μελέτη της φιλοσοφικής και κοινωνιολογικής προσέγγισης του θρησκευτικού φαινομένου.

Μελέτη των φιλοσοφικών απόψεων για τη φύση της θεολογικής γλώσσας.

Συστηματική ανάλυση της σχέσης λογοτεχνίας και θεολογίας με ιδιαίτερη αναφορά στο έργο του Samuel Beckett.

Θεολογία των Εκκλησιαστικών Συγγραφέων από τον 3^ο έως τον 8^ο αιώνα (Γρηγόριος Νύσσης, Μέγας Βασίλειος, Ιωάννης Δαμασκηνός κ.α.)

Μελέτη του ρόλου της ερμηνείας θεολογικών και λογοτεχνικών κειμένων στη θρησκευτική αγωγή. Ανάπτυξη μιας θεολογίας της ανάγνωσης.

Συστηματική έρευνα της σχέσης των σύγχρονων κριτικών θεωριών με τη θεολογία.

Λογοτεχνικές θεωρίες και φεμινιστική κριτική.

Σύγχρονες τάσεις στη φιλοσοφία της θρησκείας.

Φύλο, πολιτισμός και θρησκείες.

Ο Θεός στην ψηφιακή εποχή. Η «επιστροφή» του Θεού στις τέχνες.

Ανθρώπινα δικαιώματα και θρησκείες

Πολιτική και κοινωνική θεολογία

Τμήμα Θεολογίας, Θεολογική Σχολή, Ε.Κ.Π.Α.

2004 – 2005 Μελέτη της σχέσης του κοινωνικού φύλου και της παιδείας που λαμβάνουν τα έμφυλα άτομα.

Ανάλυση του ρόλου που παίζει η θρησκεία στην εκπαίδευση των ενηλίκων.

Διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο η θρησκεία συντηρεί τα στερεότυπα στο χώρο της παιδείας.

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

2006 - 2020 Θεολογία και Λογοτεχνία

Μελέτη του ρόλου και της θέσης των θρησκειών και ιδιαίτερα της Ορθοδοξίας στις σύγχρονες ανοιχτές κοινωνίες.

Διερεύνηση των οικολογικών διαστάσεων της ορθόδοξης θεολογίας.

Πολιτική και θρησκεία

Θρησκείες και ανθρώπινα δικαιώματα

Κοινωνικά προβλήματα και θρησκείες

Ανθρώπινα δικαιώματα και θρησκείες

Βιοηθική και θρησκείες

Βιβλιοκρισίες και ετεροαναφορές

Βιβλία

Athanasopoulou-Kypriou, S. 2006. *Modern Thought about Religion and Existence*, Elias Bartsoulianos Press, Athens. pp. 85 (ISBN 960-87255-9-3)

Ετεροαναφορές

- Ανδρέας Αργυρόπουλος, *Θρησκευολογική Βιβλιογραφία*, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2009.
- Αλεξάνδρα Βαμβακά, "*Μετά Θεού ή χωρίς Θεό;": η θρησκευτική αναζήτηση στην ποίηση της Κικής Δημουλά*: [Διπλωματική διατριβή] [Cd-rom] / Δημοσίευση/Διάθεση: Πάτρα: Ε.Α.Π., 2010, σσ. 75, 78, 89.

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2009. *Κείμενα για το τίποτα: Μια συνάντηση θεολογίας και λογοτεχνίας με αφορμή τα έργα του Σάμουελ Μπέκετ*, εκδ. Αρμός, Αθήνα, σσ. 346 (ISBN 978-960-527-546-4)

Βιβλιοκρισίες

1. Στασινόπουλος Ν. Ο Beckett μεταξύ θεολογίας και ψυχανάλυσης. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 26 (2011) 183–194.
<https://doi.org/10.12681/sas.836>

Στην εν λόγω βιβλιογραφική μελέτη, ο συγγραφέας αναπτύσσει συστηματικά και αναλυτικά το επιχείρημα της Αθανασοπούλου-Κυπρίου, παραβάλλοντάς το με μία ψυχαναλυτικά (βλ. Jacques Lacan) προσανατολισμένη ανάγνωση του μπεκετικού έργου από τον επιφανή θεωρητικό των πολιτισμικών σπουδών Slavoj Žižek. Στη συγκριτική αυτή μελέτη αναδεικνύεται η πρωτοτυπία του έργου της συγγραφέως και η πολιτική διάσταση της ερμηνείας.

2. Διονύσης Σκλήρης στο περιοδικό *Σύναξη* 114 (2010), σσ. 101-102.
3. Ελένη Κασσελούρη-Χατζηβασιλειάδη στο περιοδικό *Θεολογία* 81:1 (2010), σσ. 394-396.
4. Στάθης Κομνηνός, «Εξι βιβλίο των εκδόσεων Αρμός» Επιθεώρηση Ποιητικής Τέχνης Διαθέσιμο <https://www.poein.gr/2016/10/23/ie-aeaessa-oui-aeauoai-aniiio-anuoae-i-ouueco-eiiciuo/> 26/7/2024 και στο περιοδικό *Φρέαρ* <https://frear.gr/?p=14277>

Ετεροαναφορές

1. Ζωή Μούχτη, *Η έννοια του θανάτου και το άγχος του ανθρώπου ενόπιοι του στο έργο της Κικής Δημουλά: μια θεολογική προσέγγιση*: [Διπλωματική διατριβή] [Cd-rom] / Δημοσίευση/Διάθεση: Πάτρα: Ε.Α.Π., 2010, σσ. 63, 64, 70, 72, 75
2. Αλεξάνδρα Βαμβακά, "*Μετά Θεού ή χωρίς Θεό;": η θρησκευτική αναζήτηση στην ποίηση της Κικής Δημουλά*: [Διπλωματική διατριβή] [Cd-rom] / Δημοσίευση/Διάθεση: Πάτρα: Ε.Α.Π., 2010, σσ. 3, 4, 6, 78, 89
3. Μαριανός Δ. Καράσης, *Δίκαιο και Ορθόδοξη Θεολογία: Σημεία επαφής στο μάθημα των θρησκευτικών*, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2010, σελ.152.

4. Αφροδίτη Σφαιροπούλου, *Ποιός Φοβάται τη Sarah Kane; Για μια «θεολογία της Λογοτεχνίας και του Θεάτρου»*, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2015, σελ. 23, 32, 33, 41, 51, 52
5. Αλεξάνδρα Βαμβακά, «Η επίδραση της χριστιανικής παράδοσης και η θρησκευτική αναζήτηση στην ποίηση της Κικής Δημουλά», *Σύναξη* 141, 2017, σελ. 81
6. Ελένη Λιντζαροπούλου, *Η φέγγουσα κόρη: Κείμενα και μελετήματα για το έργο της Ελένης Λαδιά*, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2020, σελ. 47, 48, 214, 247.
7. Γιώργος Σαγιάς, *Εντέλει ποιος θεολογεί; Η έννοια του Θεού στη σύγχρονη ελληνική «παραλογοτεχνία» (κόμικς-γελοιογραφία, 1975-2014) Πρόταση εισαγωγής της 9ης τέχνης στο μάθημα της Θρησκευτικής Αγωγής*, εκδ. Manifesto, 2016, σελ. 46, 82, 118, 134, 153, 183
8. Ελένη Λιντζαροπούλου, «Παιδαγωγική αξιοποίηση της πεζογραφίας της Ελένης Λαδιά στη Θρησκευτική Εκπαίδευση», *Ελληνική Περιοδική Έκδοση για τη Θρησκευτική Εκπαίδευση* (ΕΛΘΕ) ISSN: 2623-4386 2(2) (2019), 83-98, σελ. 86, 96
9. Μώρος, Μάριος-Κυπαρίσσης, *Το θρησκευτικό στοιχείο στη μεταπολεμική ποίηση (1945–1974)*, 2023 Διδακτορική Διατριβή Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Φιλολογίας. Τομέας Μεσαιωνικών και Νεοελληνικών Σπουδών

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2011. *Όχι Εγώ: κείμενα πολιτικής θεολογίας με αναφορές σε θέματα φύλου, θρησκείας και ιδεολογίας*, εκδ. Αρμός, Αθήνα, σσ. 305 (ISBN 978-960-527-643-0)

Βιβλιοκρισίες

Έφης Γαζή στο περιοδικό *Σύναξη* 120 (2011) 98-100.

Ελένης Κασσελούρη – Χατζηβασιλειάδη στο περιοδικό *Επιστημονική Επιθεώρηση του Μεταπτυχιακού Προγράμματος 'Σπονδές στην Ορθόδοξη Θεολογία' ΕΑΠ*, τ. Β' 2011, σελ. 539-541

Ετεροαναφορές

- V. Makrides, “Political theology in Orthodox Christian Contexts”, in Kristina Stoeckle et als (eds.) *Political theologies in Orthodox Christianity*, T&T Clark, 2017, p. 51.
- Ιωσήφ Βιβιλάκης, *Το Κήρυγμα ως performance: Εκκλησιαστική ρητορική και θεατρική τέχνη μετά το Βυζάντιο*, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2013, σελ. 257-8.
- Παντελής Καλαϊτζίδης, «Η θεολογία του «αναμεταξύ» και η θέση της γυναίκας στην Εκκλησία» στο Χρήστος Πινακούλας (επιμ), *Η Γυναίκα στη Βίβλο*, εκδ. Ελληνική Βιβλική Εταιρεία 2020, σελ. 82
- Βασίλειος Μπέμπης, *Θεοτόκος και Οικοφемινισμός*, 2020 Διατριβή ΑΠΘ Τμήμα Θεολογίας, σελ. 34, 62, 104.
- Basilius J. Groen, *Struggle for Freedom: Nikos Kazantzakis and Greek Orthodoxy*, Lit, Berlin 2024 ISBN 978-3-643-91693-8, σελ. 338, 472.

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. και Ελένη Κασσελούρη-Χατζηβασιλειάδη, 2012. *Εκεί Συμβαίνει: Έμφυλα Θεολογικά Δοκίμια*, εκδ. Αρμός, Αθήνα, σσ. 138. (ISBN 978-960-527-705-5)

Βιβλιοκρισίες

Νίκη Παπαγεωργίου στο περιοδικό *Θεολογία* 2 (2012) 282-285.

Ετεροαναφορές

- P. Kalaitzidis, “New trends in Greek Orthodox theology: challenges in the movement towards a genuine renewal and Christian unity”, *SJT* 67(2): 127–164 (2014), p. 153
- Αφροδίτη Σφαιροπούλου, *Ποιός Φοβάται τη Sarah Kane; Για μια «θεολογία της Λογοτεχνίας και του Θεάτρου»*, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2015, σελ. 134, 144
- Βασίλειος Μπέμπης, *Θεοτόκος και Οικοφемινισμός*, 2020 Διατριβή ΑΠΘ Τμήμα Θεολογίας. Αναφορά στα δικά μας κείμενα ειδικά σελ. 15, 34, 47, 87, 95, 104

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2016. *Στο Όριο: Έμφυλα κείμενα χριστιανικής παρουσίας, ιστορίας, κρίσης και ελπίδας*, εκδ. Αρμός, Αθήνα, σσ. 213 (ISBN 978-960-527-981-3)

Βιβλιοκρισίες

Ελένη Λιντζαροπούλου Δημοσιεύτηκε 19 Μαρτίου 2017 στο Diastixo.gr

<https://diastixo.gr/kritikes/meletesdokimia/6664-sto-orio>

Διονύσης Σκλήρης, Αντιεξουσιαστικές επιτελέσεις της θρησκείας: Διάλογος με το βιβλίο ‘Στο Όριο’ της Σπυριδούλας Αθανασοπούλου-Κυπρίου στο ζην τεύχος 6 2017

<https://thepressproject.gr/antieksousiastikes-epiteleseis-tis-thriskeias/>

Ελένη Κασσελούρη – Χατζηβασιλειάδη Δημοσιεύτηκε στις 5 Μαρτίου 2017

<http://theologikadromena.theo.auth.gr/%ce%b4%cf%81-%cf%83%cf%80%cf%85%cf%81%ce%b9%ce%b4%ce%bf%cf%8d%ce%bb%ce%b1-%ce%b1%ce%b8%ce%b1%ce%bd%ce%b1%cf%83%ce%bf%cf%80%ce%bf%cf%8d%ce%bb%ce%bf%cf%85-%ce%ba%cf%85%cf%80%cf%81%ce%af%ce%bf%cf%85/>

Δήμητρα Κογκίδου καθ. ΠΤΔΕ ΑΠΘ

<http://theologikadromena.theo.auth.gr/%cf%83%cf%80%cf%85%cf%81%ce%b9%ce%b4%ce%bf%cf%8d%ce%bb%ce%b1-%ce%b1%ce%b8%ce%b1%ce%bd%ce%b1%cf%83%ce%bf%cf%80%ce%bf%cf%8d%ce%bb%ce%bf%cf%85-%ce%ba%cf%85%cf%80%cf%81%ce%af%ce%bf%cf%85-2016/>

Ετεροαναφορές

- Παντελής Καλαϊτζίδης, «Η θεολογία του «αναμεταξύ» και η θέση της γυναίκας στην Εκκλησία» στο Χρήστος Πινακούλας (επιμ), *Η Γυναίκα στη Βίβλο*, εκδ. Ελληνική Βιβλική Εταιρεία 2020, σελ. 82
- Παναγιώτης Θωμά, «Κένωσις και Αντίδοσις»: Συζητώντας τις προϋποθέσεις του διαλόγου της θεολογίας με τη λογοτεχνία και η αξιοποίηση των λογοτεχνικών κειμένων στα θεολογικά και φιλολογικά μαθήματα, στο *Το μάθημα της λογοτεχνίας στο Σύγχρονο Σχολείο: Από τη θεωρία στην πράξη*. Πρακτικά Εκπαιδευτικού Συνεδρίου 9-10 Ιουνίου 2023, Λευκωσία 2024, σελ. 138-139.
- Basilius J. Groen, *Struggle for Freedom: Nikos Kazantzakis and Greek Orthodoxy*, Lit, Berlin 2024 ISBN 978-3-643-91693-8, σελ.338, 472.

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2020. *Εδώ και Τώρα: Κείμενα Φιλοσοφικής Θεολογίας περί Βλέμματος, Σεξουαλικότητας, Επιθυμίας και άλλων τινών*, εκδ. Αρμός, Αθήνα, σσ. 189 (ISBN 978-960-615-265-8)

Βιβλιοκρισίες

Ιωσήφ Βιβιλάκης στο *Φρέαρ* 2 (2021) <https://mag.frear.gr/gia-to-edo-kai-tora-tis-spyridoylas-athanasopoyloy-kyprioy/>

Ετεροαναφορές

- Basilius J. Groen, *Struggle for Freedom: Nikos Kazantzakis and Greek Orthodoxy*, Lit, Berlin 2024 ISBN 978-3-643-91693-8, σελ.338, 472.

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2021. *Έστω μια Λέξη: Για τη σχέση θεολογίας και λογοτεχνίας και το μυστήριο της ανάγνωσης. Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, Νίκος Καζαντζάκης, Γιάννης Ρίτσος, Ζωή Καρέλλη, Μαρσέλ Προυστ, Τζαίημς Τζόυς, Σάμουελ Μπέκετ κ.ά.*, εκδ. Αρμός, Αθήνα σσ. 334 (ISBN 978-960-615-380-8)

Βιβλιοκρισίες

- Μαρώ Τριανταφύλλου στο περιοδικό *Σύναξη* 161, (2022), 95-97.
- Διονύσιος Σκλήρης, Για το Έστω μια λέξη της Σπυριδούλας Αθανασοπούλου-Κυπρίου *Φρέαρ* 4 2021 <https://mag.frear.gr/gia-to-esto-mia-lexi-tis-spyridoylas-athanasopoyloy-kyprioy/>

Ετεροαναφορές

- Basilius J. Groen, *Struggle for Freedom: Nikos Kazantzakis and Greek Orthodoxy*, Lit, Berlin 2024 ISBN 978-3-643-91693-8, σελ.338, 340, 472.

Άρθρα σε περιοδικά και συλλογικούς τόμους

Athanasopoulou-Kypriou, S. 2000. 'Beckett beyond the problem of God', *Literature and Theology* 14:1, pp.34-51. (ISSN 0269-1205)

- Steven Connor, *Beckett's Low Church*, A lecture given at the Beyond Belief symposium, English Institute, Harvard University, 28 September 2007, pp. 1, 18. διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://www.stevenconnor.com/lowchurch/lowchurch.pdf>
- Bailey, Iain, *Samuel Beckett, Intertextuality and the Bible. The University of Manchester* (United Kingdom), ProQuest Dissertations Publishing, 2010, p. 12.
- Sharon Jebb, *Writing God and the Self: Samuel Beckett and C. S. Lewis*, Pickwick publication 2011, p. 61
- Steven Connor, *Beckett, Modernism and the Material Imagination*, Cambridge University Press 2014, p.133
- Nouh Ibrahim Alguzo, "Hope and Anxiety in Samuel Beckett's Waiting for Godot", *International Journal of Humanities and Social Science* 10: 11 (2020) 87-90 doi:10.30845/ijhss.v10n11p8, pp. 87, 88, 89, 90

Βουτσινά, Π., **Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ.** 2000. «Ο ρόλος της Πατριαρχικής Σχολής της Κωνσταντινούπολης κατά την προεπαναστατική περίοδο (1789-1821)», *Επτάκοντος* 14, σελ. 81-90.

- Δελτίο Εκπαιδευτικής Αρθρογραφίας Ιούνιος-Νοέμβριος 2000, 17 (2001) Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Athanasopoulou-Kypriou, S., 2005. «The problem of inclusive religious language as a condition of women's becoming divine: A critical approach», *Θρησκευολογία* 6/7, σελ. 137-147 (ISSN 1108-8605)

- P. Kalaitzidis, "New trends in Greek Orthodox theology: challenges in the movement towards a genuine renewal and Christian unity", *SJT* 67(2): 127–164 (2014), p. 153
- Παντελής Καλαϊτζίδης, «Η θεολογία του «αναμεταξύ» και η θέση της γυναίκας στην Εκκλησία» στο Χρήστος Πινακούλας (επιμ), *Η Γυναίκα στη Βίβλο*, εκδ. Ελληνική Βιβλική Εταιρεία 2020, σελ. 82

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2005. «Το Φαινόμενο της χριστιανικής φεμινιστικής θεολογίας», *Θρησκευολογία* 6/7, σελ. 103 -111 (ISSN 1108-8605)

- Σωτήριος Δεσπότης, *Ο κώδικας των Ευαγγελίων: Εισαγωγή στα Συνοπτικά Ευαγγέλια και Πρακτική Μέθοδος Ερμηνείας τους*, εκδ. Άθως, Αθήνα 2007, σ. 412.
- Παντελής Καλαϊτζίδης, «Η θεολογία του «αναμεταξύ» και η θέση της γυναίκας στην Εκκλησία» στο Χρήστος Πινακούλας (επιμ), *Η Γυναίκα στη Βίβλο*, εκδ. Ελληνική Βιβλική Εταιρεία 2020, σελ. 82

Athanasopoulou-Kypriou, S. 2006. 'Samuel Beckett's use of the Bible and the responsibility of the reader' in Gaye Ortiz and Clara Joseph (eds) *Literature and Theology: Rethinking Reader Responsibility*, New York: Palgrave Macmillan Press, pp. 63-72. (ISBN 1-4039-7198-6)

- Subhasis Chattopadhyay, *Revisiting The American Western And The Thriller With Special Reference To Cormac McCarthy And Stephen King*, PhD Thesis, Department of English University of Calcutta 2019, 2, 217

Athanasopoulou-Kypriou, Spyridoula. 2006. "Beyond the Death of the Christian Novel: Literature as Theology." *Philotheos* (6/2006): 48-60

- HANGING ON AND RISING UP: RENEWING, RE-ENVISIONING, AND REBUILDING THE CROSS FROM THE "MARGINALIZED" A DISSERTATION Submitted to the Faculty of the Lutheran School of Theology at Chicago Doctor of Philosophy By Patricia Cuyatti May, 2010 p. 246

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2006. «Η θρησκευτική αγωγή στα όρια της δημόσιας λογικής», *Νέα Εστία* 159 (Μάιος 2006) σελ. 993-1002 (ISSN 0028-1735).

- Trine Stauning Willert, "Religious, National, European or Inter-Cultural Awareness: Religious Education as Cultural Battlefield in Greece" in *Ruy Blanes and José Mapril (eds), Sites and Politics of Religious Diversity in Southern Europe*, Brill, 2013
- Trine Stauning Willert, *New Voices in Greek Orthodox Thought: Untying the Bond between Nation and religion*, 2016

- Ruy Blanes, José Maprilp (eds) Sites and Politics of Religious Diversity in Southern Europe: The Best of all Gods brill 2013 p. 352
- Στυλιανή Λυτσιούρη, Απόψεις εκπαιδευτικών και μελλοντικών εκπαιδευτικών σε σχέση με τη διαχείριση της θρησκευτικής ετερότητας στο σχολικό χώρο και την προσέγγιση της προσευχής ως στοιχείο εθνικής διαπαιδαγώγησης, Διδακτορική Διατριβή ΑΠΘ 2021, σ.340

Athanasopoulou-Kypriou, S., 2007. 'Gregory of Nyssa's anagogical method of interpretation and the personal realization of the sacramentality of all language', *Philotheos* 7, pp.211-217. (ISSN 1451-3455)

- Emily Rose Cain, *Through Mirror Darkly: Mystical metaphors of Sight from Paul to Gregory of Nyssa and Augustine of Hippo*, Ph. D. dissertation, Fordham University, 2016, p. 260

Athanasopoulou-Kypriou, S. 2007. 'The reaction of the Greek Orthodox theology to the challenges of feminist theologies' in Γιώτα Παπαγεωργίου (επιμ.), *Έμφυλοι Μετασχηματισμοί/ Gendering Transformations*, Αθήνα, εκδ. Gutenberg, σελ.10-18. (ISBN: 978-960-89758-1-1)

- Ανδρέας Ανδρέου, *Η Συγκρότηση Ανδρικών Ταυτοτήτων στο Σχολικό και στο Ευρύτερο Κοινωνικό Πλαίσιο στην Κύπρο*, Διδακτορική Διατριβή, Παιδαγωγική Σχολή, ΑΠΘ, 2014, σ. 29, 212.
- Ελισσάβετ Χατουτσίδου, *Το αίτημα της ισότητας των φύλων και οι ρόλοι της γυναίκας στην Ορθόδοξη Εκκλησία*: [Διπλωματική διατριβή] [Cd-rom] / Δημοσίευση/Διάθεση: Πάτρα: E.A.Π., 2009, σ. 24.
- P. Kalaitzidis, "New trends in Greek Orthodox theology: challenges in the movement towards a genuine renewal and Christian unity", *SJT* 67(2): 127–164 (2014), p. 153.

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. και Νεκταρία Κλαπάκη 2007. «Ποιητική του Μυθιστορήματος και Θεολογία στον Καζαντζάκη και τον Μπέκετ: Μια συγκριτική ανάγνωση», *Θέματα Λογοτεχνίας* 35, σελ. 152-173 (ISSN 1106-6172).

- Αλεξάνδρα Βαμβακά, *"Μετά Θεού ή χωρίς Θεό;": η θρησκευτική αναζήτηση στην ποίηση της Κικής Δημουλά*: [Διπλωματική διατριβή] [Cd-rom] / Δημοσίευση/Διάθεση: Πάτρα: E.A.Π., 2010, σσ. 9, 89.
- Γιώργος Ν. Περαντωνάκης και Παναγιώτα Μ. Χατζηγεωργίου, *Βιβλιογραφία για τον Νίκο Καζαντζάκη 1906-2012*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2018, σελ. 530.

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2007. «Η ελληνορθοδοξία των νεοορθοδόξων» στο *Ορθοδοξία, Έθνος και Ιδεολογία: Επιστημονική Ημερίδα 7 Σεπτεμβρίου 2005*, Αθήνα, εκδ. Σχολή Μωραΐτη, σελ. 49-56 (ISBN 978-960-85057-5-9).

- Παντελής Καλαϊτζίδης, *Ελληνικότητα και αντιδυτικισμός στη «Θεολογία του '60»*, Διδακτορική Διατριβή, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 2008, σσ. 29, 493, 606.
- Maria Oikonomou / Maria A. Stassinopoulou / Ioannis Zelepos (Eds.), *Griechische Dimensionen südosteuropäischer Kultur seit dem 18. Jahrhundert. Verortung, Bewegung, Grenzüberschreitung. Studien zur Geschichte Südosteuropas Bd. 17*, Frankfurt/M. 2011, S. 111-124, 112

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2008. «Η Μελέτη των Πατερικών πηγών ως ευκαιρία προσέγγισης Ανατολής και Δύσης: Η περίπτωση της τριαδολογίας», *Philotheos* 8, pp.348-353. (ISSN 1451-3455)

- Παντελής Καλαϊτζίδης, *Ελληνικότητα και αντιδυτικισμός στη «Θεολογία του '60»*, Διδακτορική Διατριβή, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 2008, σ. 606.

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2008. «Θρησκευτική πίστη και «ανδρικές ταυτότητες»: Το «χριστιανικό» μοντέλο της *ήπιας πατριαρχίας* στις ενδοοικογενειακές σχέσεις από τη διεθνή στην ελληνική πραγματικότητα», *Σύναξη* 108, σελ. 25-40.

- Ελισσάβετ Χατουτσίδου, *Το αίτημα της ισότητας των φύλων και οι ρόλοι της γυναίκας στην Ορθόδοξη Εκκλησία*: [Διπλωματική διατριβή] [Cd-rom] / Δημοσίευση/Διάθεση: Πάτρα: *Ε.Α.Π.*, 2009, σ. 50.
- Ελένη Κασσελούρη-Χατζηβασιλειάδη, «Οι γυναίκες διαβάζουν και ερμηνεύουν τη Γραφή: Οι νέες ερμηνευτικές προσεγγίσεις και οι προκλήσεις τους», *Σύναξη* 113 (2010), σ.19.

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2008. «Πρόλογος» στο Σπ. Αθανασοπούλου-Κυπρίου κ.α., *Η Ορθοδοξία ως Πολιτισμικό Επίτευγμα και τα προβλήματα του Σύγχρονου ανθρώπου*, τόμος Γ, εκδ. ΕΑΠ, Πάτρα, σελ. 13-14. (ISBN 978-960-538-776-1)

- Αφροδίτη Σφαιροπούλου, *Ποιός Φοβάται τη Sarah Kane; Για μια «θεολογία της Λογοτεχνίας και του Θεάτρου»*, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2015, σελ.
- Γιώργος Σαγιάς, *Εντέλει ποιος θεολογεί; Η έννοια του Θεού στη σύγχρονη ελληνική «παραλογοτεχνία» (κόμικς-γελοιογραφία, 1975-2014) Πρόταση εισαγωγής της 9^{ης} τέχνης στο μάθημα της Θρησκευτικής Αγωγής*, εκδ. Manifesto, 2016, σελ. 40, 183.

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2008. «Ορθοδοξία και Λογοτεχνία» στο Σπ. Αθανασοπούλου-Κυπρίου κ.α., *Η Ορθοδοξία ως Πολιτισμικό Επίτευγμα και τα προβλήματα του Σύγχρονου ανθρώπου*, τόμος Γ, ΟΡΘ 61, εκδ. ΕΑΠ, Πάτρα, σελ. 81-135. (ISBN 978-960-538-776-1)

- Αφροδίτη Σφαιροπούλου, *Ποιός Φοβάται τη Sarah Kane; Για μια «θεολογία της Λογοτεχνίας και του Θεάτρου»*, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2015, σελ. 17, 35, 36
- Γιώργος Σαγιάς, *Εντέλει ποιος θεολογεί; Η έννοια του Θεού στη σύγχρονη ελληνική «παραλογοτεχνία» (κόμικς-γελοιογραφία, 1975-2014) Πρόταση εισαγωγής της 9^{ης} τέχνης στο μάθημα της Θρησκευτικής Αγωγής*, εκδ. Manifesto, 2016, σελ. 85, 97, 117, 118, 119, 183
- Ελένη Λιντζαροπούλου, «Παιδαγωγική αξιοποίηση της πεζογραφίας της Ελένης Λαδιά στη Θρησκευτική Εκπαίδευση», *Ελληνική Περιοδική Έκδοση για τη Θρησκευτική Εκπαίδευση (ΕΛΘΕ)* ISSN: 2623-4386 2(2) (2019), 83-98, σελ. 96
- Βασίλειος Λαμπρίδης, «Λογοτεχνία και Θρησκευτική Αγωγή - Οι δυνατότητες συνάντησής τους και ο ρόλος της ερμηνευτικής διαδικασίας ενός λογοτεχνικού έργου» στα Πρακτικά 4ου Πανελληνίου Συνεδρίου Θεολόγων: Θρησκευτική Εκπαίδευση: Σύγχρονες τάσεις και επικαιρότητα, 246-260, eISSN 2585-3791, σελ. 256, 259
- Πολύβιος Στράντζαλης, «Η διδακτική αξιοποίηση των λογοτεχνικών κειμένων στο μάθημα των Θρησκευτικών» στα Πρακτικά 4ου Πανελληνίου Συνεδρίου Θεολόγων: Θρησκευτική

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2009. Κριτική παρουσίαση του βιβλίου του Παναγιώτη Υφαντή, *Ηρώας συνάμα κι άγιος: Το ανθρωπολογικό ιδεώδες του Νίκου Καζαντζάκη και ο Φραγκίσκος της Ασίζης*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο, 2007, **Σύναξη** 111, σελ. 102-104. Βιβλιοκρισία. (ISSN 1108-1007)

- Basilius J. Groen, *Struggle for Freedom: Nikos Kazantzakis and Greek Orthodoxy*, Lit, Berlin 2024 ISBN 978-3-643-91693-8, σελ. 338, 472.

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2010. «Η έννοια της ελληνορθοδοξίας και ο αντιδυτικισμός στο νεορθόδοξο ρεύμα» στο Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ., *Όχι Εγώ: Κείμενα πολιτικής Θεολογίας*, εκδ. Αρμός, Αθήνα. 2011.

- Παντελής Καλαϊτζίδης, *Ελληνικότητα και αντιδυτικισμός στη «Θεολογία του '60»*, Διδακτορική Διατριβή, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 2008, σσ. 60, 207, 464, 493, 606. [παραπέμπει την μελέτη ως υπό δημοσίευση]

Athanasopoulou-Kypriou, S. 2010. 'The essentials of theology in feminist, that is to say ecclesial, perspective' στο Eleni Kasselouri-Hatzivassiliadi et al (eds), *Many Women were also there... The participation of Orthodox women in the ecumenical movement*, Geneva, Volos, WCC publications, pp. 117-131 (WCC ISBN 978-2-8254-1559-7)

- Katerina Bauer, *Ecumenical Review*, 64:3 (2012) 416-419, ISSN: 0013-0796 Review of: Eleni Kasselourali-Hatzivassiliadi, Fulata Mbano Moyo, Aikaterini Pekridou (eds), *Many Women Were Also There: The Participation of Orthodox Women in the Ecumenical Movement*, World Council of Churches Publications, Geneva/ Volos Academy for Theological Studies, Volos, 2010.

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2010. «Ορθόδοξη παράδοση ή/και θεολογία της ανέλιξης; Ερμηνευτικές δυσκολίες στον καθορισμό της θεολογικής σκέψης του Νίκου Καζαντζάκη», *Επιστημονική Επιθεώρηση του Μεταπτυχιακού Προγράμματος 'Σπουδές στην Ορθόδοξη Θεολογία'*, τόμος Α', ΕΑΠ, Πάτρα, σελ. 45-56. (ISSN: 2241-0015)

- Basilius J. Groen, *Struggle for Freedom: Nikos Kazantzakis and Greek Orthodoxy*, Lit, Berlin 2024 ISBN 978-3-643-91693-8, σελ. 472.

Athanasopoulou-Kypriou, S. 2011. 'Icons as women's horizon for their becoming divine in the Eastern Orthodox Church: Exploring the political dimensions of iconology and iconography', *Journal of the European Society of Women in Theological Research* 19 (2011), pp. 67-78. (ISBN 978-90429-2635-6)

- Cristina L.H. Traina, *Finitude, Feminism, and Flourishing: On Being Mortal, Like Everyone Else*. 2023 Madaleva Lecture in Spirituality. New York: Paulist Press, 2024, p.44

Athanasopoulou-Kypriou, S. 2012. 'Emancipation through celibacy? The sisterhoods of the Zoe movement and their role in the development of "Christian feminism" in Greece 1938-1960' στο Trine Stauning Willert and Lina Molokotos-Liederman (eds), *Innovation in the Christian Orthodox Tradition? Historical perspectives and case studies on the question of change in Greek Orthodox thought and practice*, Surrey: Ashgate, pp. 101-121 (ISBN: 9781409420774).

- Ιωσήφ Βιβιλάκης, *Το Κήρυγμα ως performance: Εκκλησιαστική ρητορική και θεατρική τέχνη μετά το Βυζάντιο*, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2013, σελ. 258.

Athanasopoulou-Kypriou, S, 2015. 'The gender perspectives of the economic crisis in Greece and the Greek-Orthodox Church's witness in troubled times: Charity meals or a Quest for justice?' *Journal of the European Society of Women in Theological Research* 23, pp.117-129. (ISBN 978-90-429-3301-9)

- Emmanuel Clapsis, "The Great and Holy Council and the Orthodox Churches in the Public Sphere" in Giuseppe Giordan and Siniša Zrinščak (eds), *Global Eastern Orthodoxy: Politics, Religion, and Human Rights*, Springer Nature Switzerland AG 2020, p. 88, 96.
- Eleni Sotiriou, "On Saints, Prophets, philanthropists, and anticlericals: Orthodoxy, gender, and the crisis in Greece" in Helena Kupari and Elina Vuola (eds.), *Orthodox Christianity and Gender: Dynamics of Tradition, Culture and Lived Practice* (Routledge: London and New York 2020), 171- 189, p. 185, 186

Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σ. 2018. «Η 'ερμηνευτική της δικαιοσύνης στο έργο Dogville του Lars von Trier. Όταν η αντεκδίκηση ως έκφραση δικαιοσύνης διαιώνίζει το πατριαρχικό σύστημα», *Αντίβολα: Ετήσια Έκδοση Χριστιανικού Διαλόγου και Πολιτισμού* 2 , 123-134 (ISSN: 2585-2140)

- Ιωάννη Βογιατζή, *Η Εκκλησία πάει Σινεμά: Ο διάλογος της Ορθόδοξης Θεολογίας και του Κινηματογράφου*, εκδ. Αρμός 2021, σελ. 28.

Athanasopoulou-Kypriou Interview

Public Radio International (2021). Greece 'finally' has its #MeToo moment.

Available online at: <https://theworld.org/stories/2021/02/11/greece-finally-has-its-metoo-moment>

(accessed February 11, 2021).

- Stilian "Ani" Chroni and Anna Kavoura, "From Silence to Speaking Up About Sexual Violence in Greece: Olympic Journeys in a Culture That Neglects Safety", *Frontiers in Psychology* April 2022 | Volume 13 | Article 862450 doi: 10.3389/fpsyg.2022.862450, p.8